

MODERN ARAP ŐİRİNDE APOLLO EKOLÜ

Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR

Yüksek Lisans Tezi
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı
Prof. Dr. Selami BAKIRCI
2013
Her Hakkı Saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR

MODERN ARAP ŞİİRİNDE APOLLO EKOLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Selami BAKIRCI

ERZURUM - 2013

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

29/07/2013

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “MODERN ARAP ŞİİRİNDE APOLLO EKOLÜ” adlı eser-metin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, eser-metin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ ☐ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

29/07/2013

Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof.Dr. Selami BAKIRCI danışmanlığında, Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR tarafından hazırlanan bu çalışma 29/07/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof.Dr. Sedat ADIGÜZEL

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Selami BAKIRCI

İmza:

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Aysel ERGÜL KESKİN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 29/07 /2013

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

F-85/00/22.02.2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1
MODERN ARAP EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN ARAP ŞİİRİ

1.1. MODERN ARAP ŞİİRİNİN ATMOSFERİ.....	6
1.2. MODERN ARAP ŞİİRİNE ETKİ EDEN AKIMLAR	9
1.3. MODERN ARAP ŞİİRİNDE ÖNE ÇIKAN GRUPLAR	15
1.3.1. Divan Grubu	15
1.3.2. Apollo Grubu	17
1.3.3. Mehcer Grubu	18
1.3.3.1. er-Râbıţatu'l-Ğalemiyye (Kalem Grubu).....	18
1.3.3.2. el-‘Uşbetu'l-Endelusiyye (Endülüs Grubu).....	20

İKİNCİ BÖLÜM

APOLLO EKOLÜ

2.1. APOLLO EKOLÜNE ZEMİN HAZIRLAYAN FAKTÖRLER.....	22
2.2. APOLLO İSMİNİN VERİLMESİ	23
2.3. APOLLO EKOLÜNÜN ORTAYA ÇIKIŞI VE HEDEFLERİ	24
2.4. APOLLO EKOLÜNÜN FAALİYETLERİ	26
2.5. APOLLO EKOLÜNÜN FİKRİ VE EDEBİ ÖZELLİKLERİ.....	29
2.5.1. Apollo Ekolünde Romantik Eğilim.....	30
2.5.2. Apollo Ekolünde Hüzün ve Keder	32
2.5.3. Apollo Ekolünde Kasidenin Özellikleri	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
APOLLO EKOLÜ ŞAİRLERİ

3.1. AĞMED ŖEVKÎ (1868 – 1932)	37
3.2. ĖALÎL MUTRÂN (1872-1949)	43
3.3. AĞMED ZEKÎ EBÛ ŖÂDÎ (1892-1955).....	49
3.4. İBRAĞÎM NÂCÎ (1898-1953)	53
3.5. ‘ALÎ MAĞMÛD TAĞA (1902-1949)	59
3.6. EBU’L-KÂSİM EŖ-ŖÂBBÎ (1909-1934)	63
3.7. İLYÂS EBÛ ŖEBEKE (1903-1947)	69
3.8. MUŖTAFÂ ‘ABDULLATÎF ES-SUĞRETÎ (1902-1983)	73
3.9. MUĞHAMMED ‘ABDULMU’TÎ EL-HEMŖERÎ (1908-1938).....	76
3.10. ĖASAN KÂMİL EŖ-ŖAYRAFÎ (1908-1984).....	79
3.11. MAĞMÛD ĖASAN İSMÂ‘ÎL (1910-1977)	81
3.12. ‘UMER EBÛ RÎŖE (1910-1990).....	83
3.13. MUĞTÂR EL-VEKÎL (1911-1988).....	85
3.14. TİCÂNÎ AĞMED YÛSUF BEŖÎR (1912-1937).....	88
 SONUÇ.....	 90
KAYNAKÇA	92
ÖZGEÇMİŖ.....	96

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MODERN ARAP ŞİİRİNDE APOLLO EKOLÜ
Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selami BAKIRCI
2013, 96 Sayfa
Jüri: Prof. Dr. Selami BAKIRCI
Prof. Dr. Aysel ERGÜL KESKİN
Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL

XX. yüzyılın başlarından itibaren modern Arap edebiyatının önemli bir dönüm noktasını oluşturan Apollo Ekolü, 1930’lu yıllarda modern Arap şiirinde büyük bir yankı uyandırmıştır.

Ahmed Zekî Ebû Şâdî ve arkadaşları tarafından Mısır’da kurulan bu ekol, romantik bir edebiyat anlayışına sahip olmasının yanı sıra, aynı zamanda modern Arap edebiyatında serbest şiiri gündeme getiren ilk topluluktur. Bu özellikleri ve çıkarttıkları Apollo dergisi ile Mısır başta olmak üzere, pek çok Arap ülkesinde tanınma fırsatı bulmuşlardır. Bu çalışmada, Apollo Ekolünün hedefleri, Arap şiirine getirdiği yeniliklerle beraber, Apollo Ekolüyle özdeşleşen şairler hakkında bilgi verilmekte ve bu şairlerin şiirlerinden örnekler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Apollo, Modern Arap Şiiri, Ahmed Zekî Ebû Şâdî, Romantizm, Apollo Dergisi

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE APOLLO SCHOOL IN MODERN ARABIC POETRY

Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR

Advisor: Prof. Dr. Selami BAKIRCI

2013, 96 Pages

Jury: Prof. Dr. Selami BAKIRCI

Prof. Dr. Aysel ERGÜL KESKİN

Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL

The Apollo School which has been an important climax of modern Arabic literature since the early beginning of 20th century, made tremendous impact in modern Arabic poetry around 1930's.

This school, founded by Ahmed Zekî Ebû Şâdî and his friends in Egypt, not only has romantizm understanding of literature but also is the first school which has brought up the free verse in modern Arabic literature. With the help of these features and the Apollo Magazine that they have published, they got the chance of getting known in many Arabic countries and especially in Egypt. In this work the targets of Apollo School, along with the innovations it has made in Arabic Poetry and the information about poets identified with the Apollo School are given and at the same time many samples of these poets' poems have been presented.

Key Words: Apollo, Modern Arabic Poetry, Ahmed Zekî Ebû Şâdî, Romanticism, Apollo Magazine.

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Hız.	: Hazreti
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan sonra
s.	: Sayfa
sad.	: Sadeleştiren
S.	: Sayı
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
tsz.	: Tarihsiz
yy.	: Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

آ	a, ā	ط	ṭ
أ	a, e, ı, i, u, ü	ظ	ẓ
ب	b, p	ع	‘
ت	t	غ	ġ
ث	s	ف	f
ج	c, ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	z, ḏ	ن	n
ر	r	و	v, u, ū, ü, o, ö
ز	z	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ĩ
ص	ş	ء	’
ض	z, ḏ		

Bunlara ek olarak şu hususlar gözetilmiştir:

- Harf-i tariftten sonra gelen Şemsi ve Kameran harfler okundukları gibi yazılmıştır. “Edebu’l-Mehcer” gibi.
- Harf-i tarifler kelime başında küçük harfle yazılmıştır. “el-Ecnihatu’l-mutekessira” gibi.
- Terkib halindeki şahıs isimleri bitişik yazılmıştır. “Abdumelik” gibi

ÖNSÖZ

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Arap edebiyatının hızlı bir modernleşme sürecine girmesiyle ile birlikte Arap şiiri de gerek şekil, gerekse konu bakımından klasik dönemden çok farklı bir çizgiye yönelmiştir. Özellikle bu dönemdeki Batı ile temasın artması, Batıda öğrenim görmüş, Batı edebiyatlarını okumuş ve bunların etkisinde kalmış şair ve yazarların bir araya gelmesi, yeni edebi oluşumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu süreçte öne çıkan önemli oluşumlardan biri de Apollo Ekolüdür.

“Modern Arap Şiirinde Apollo Ekolü” başlığı altında ele aldığımız bu çalışmamızı, bir giriş ve üç ana bölüm halinde ele aldık. Giriş bölümünde, Arap edebiyatının fiilen modernleşme sürecine girmesine ve bu süreci etkileyen sosyal ve siyasal faktörlere değindik. Modern Arap edebiyatına gerek tercüme ve gerekse kendi çalışmalarlarıyla katkıda bulunmuş, Avrupa’ya giden öğrencilere imam sıfatıyla önder olan, Rifâ’a Râfî’î et-Tahtâvî’ye ayrıca yer verdik.

Çalışmamızın birinci bölümünde modern Arap şiirinin oluşumuna ve Modern Mısır şiirinin öncüsü olarak görülen Maḥmûd Sâmi el-Bârûdî’ye yer verdik. Modern Arap şiirinin oluşum sürecinde etkilendiği Batı edebiyat akımlarından kısaca bahsederek, bu akımların etkileri sonucunda oluşan, Divan Grubu, Apollo Grubu ve Mehcer Grubu gibi önemli gruplara değindik.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Apollo Ekolünü genel hatlarıyla ele alarak, bu grubun kim/kimler tarafından kurulduğuna, nerede ve ne zaman ortaya çıktığına ve bunun ortaya çıkışına zemin hazırlayan sosyal ve siyasal etkenlere değindik. Batıdan etkilenmiş olan bu yazarların Neden “Apollo” olarak adlandırılmaya ihtiyaç duyduklarına ve bir grup mu yoksa bir ekol olarak mı nitelendirildiklerini incelemeye çalıştık. Ayrıca bu bölümde Apollo Ekolü şairlerinin, edebi fikirlerini daha iyi anlaşılacağı düşüncesiyle çıkarttıkları, Apollo dergisine ve bu ekolün edebi faaliyetlerine kısaca yer verdik.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise Apollo Ekolünde yer alan şairlerin, hayatlarını, edebi kişiliklerini ve eserlerini inceledik. Bu şairlerin bazı şiirlerinden örnekler alarak konuyu aydınlatmaya çalıştık.

VIII

Bu çalışmamızı, modern Arap şiirinde önemli bir yer teşkil eden ve Arap şiirinin modernleşmesinde pek çok katkısı olmuş olan bir Divan, bir Mehcer Grubu kadar Apollo Grubunun da daha fazla tanınması gerektiği inancıyla hazırladık.

Çalışmamız esnasında konu seçiminde, konunun işlenmesinde ve kaynak temininde beni destekleyen tez danışmanım Prof. Dr. Selami BAKIRCI'ya, çalışmam boyunca bilgileri ve önerileriyle daima destek olup yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen hocalarıma, arkadaşlarıma ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum – 2013

Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR

GİRİŞ

MODERN ARAP EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Modernizm genelde, XIX. yüzyıl sonu ile İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar olan dönemde, bilim, sanayi, endüstri ve edebiyat alanında meydana gelen büyük çaplı değişimleri tanımlamakta kullanılan bir terim sayılmaktadır. Ayrıca Fransız ihtilalinden sonra Avrupa rönesansını izleyen yüzyılda meydana gelen düşünsel değişimler olarak da nitelendirilmektedir.¹

Bu kavramlar ışığında, Modern Arap edebiyatı, XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra, gerek içteki reformlar gerekse Batı etkisine karşı direnme ve meydan okuma gibi itici güçlerin etkisiyle yavaş yavaş canlanmaya ve gelişmeye başlamıştır.² Bu süreç içerisinde Arap edebiyatı, sosyal ve siyasi değişimlere bağlı olarak üç ana merhalede geçmiştir. Bunlardan birincisi modern Arap edebiyatının başlangıcı sayılan, Fransız kumandan Napolyon Bonaparte'ın 1798'de Mısır'a yaptığı işgaldir.³ İkinci merhale, 1805'te Mehmet Ali Paşa'nın Mısır valiliğinin Bab-ı Alî tarafından onaylanması; üçüncü merhale ise 1863'te İsmail Paşa'nın Mısır valisi oluşudur.⁴

Arapların modern dünya ile yüzleşmelerinin başlangıcını temsil eden Napolyon'un Mısır'ı işgali, fiilen üç yıl gibi kısa bir süreyle sınırlı olmasına rağmen önemli siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçların başında da Fransızların Mısır'a ve diğer Arap ülkelerine yönelik istila kapsamında, bu ülkelerdeki modernleşme için gerekli olan düşünsel, bilimsel ve kültürel alt yapıyı oluşturma çabası gelmektedir. Özellikle Fransız komutan Napolyon'un işgal için Mısır'a gelirken yanında bilim ve sanat heyetini de beraberinde getirmesi bu çabayı destekleyici nitelikte olmuştur.

Araplar, Fransızların gerçekleştirdikleri bilimsel uygulamalar ve kurdukları modern kurum ve kuruluşlarla, Avrupa'nın tesiri altında kalmışlardır. Fransızların ülkeye getirdikleri matbaa, açtıkları modern okullar, çıkarttıkları gazeteler, kurdukları

¹ Mehmet Yalar, *Modern Arap Şiiri*, Arasta Yayınları, Bursa 2003, s.27.

² Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004, s.11.

³ Selmâ Hadrâ Ceyyûsî, *el-İtticâhât ve'l-Harekât fi 'ş-Şi'ri'l-'Arabîyyi'l-Hadîs*, (çev. 'Abdulvâhid Lu'lue), Beyrut 2001, s.34-35; Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî "el-Edebu'l-Hadîs"*, Dâru'l-Cil, Beyrut-Lübnan 1986, s.11, Mehmet Akif Kireççi, *Başlangıcından Günümüze Arap Milliyetçiliği*, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s.48.

⁴ Ahmet Savran, 19.yy. *Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum 1991, s.2-14.

fabrikalar ve yaptıkları daha birçok yenilikler, o güne kadar bunlardan habersiz olan Arap toplumunu, fazlasıyla cezbetmiştir.⁵

Fransız işgaliyle birlikte Mısır, her ne kadar ekonomik ve kültürel alanda gelişme göstermeye başlamış olsa da sömürge anlayışındaki Batılıların, özellikle de Fransızların önemli sömürü kaynağı olmaktan kurtulamamıştır. Mısır'ın işgalinden sonra Fransızların yayımladıkları bildirilerde dini motiflere yer verilmiş ve halkın dini duyguları istismar edilmiştir. Ayrıca Fransızlar, o dönemde Osmanlı yönetiminde olan Mısır'ı, Osmanlıdan kurtarmak için Mısır'a geldiklerini halka empoze etmeye ve onları kışkırtmaya çalışmışlardır.⁶

Fransız işgalinden sonra, 1805 yılında Mısır valisi olarak yönetimin başına geçen Mehmet Ali Paşa ise Mısır'da modern bir ordu ve donanma kurmaya önem vermiş, bunun için harp, tıp, veterinerlik, eczacılık ve mühendislik okullarını kurmuş, bu okullara Fransa'dan ve İtalya'dan hocalar getirtmiştir. Buna karşılık yurt dışına burslu öğrenciler göndermiştir. Mehmet Ali Paşa'nın yapmış olduğu bu girişimler, diğer alanlarda olduğu gibi edebiyat alanında da bir hareketlenmeyi başlatmıştır. Bu hareketlenmelerin, özellikle XIX. ve XX. yüzyıl Arap edebiyatında hem şiir hem de nesir alanında ön plana çıkan Mısır'da görülmesi, Mısır'ın diğer Arap ülkelerine göre daha önce Batı'ya açılma sürecine girmiş olmasıyla ilişkilendirilebilir.⁷

Modern dönem Mısır edebiyatının gelişmesindeki en büyük katkıyı Mehmet Ali Paşa döneminde, Avrupa'nın çeşitli ülkelerine gönderilen burslu öğrenciler sağlamıştır. Bu öğrenciler, orada kaldıkları sürece Avrupa'nın edebiyatını ve kültürünü yakından tanıma fırsatı bulmuş ve Avrupa'da yaşamış oldukları hayatın izlerini ülkelere taşımışlardır. Bu kişiler, gelişmiş Avrupa toplumlarına bakarak kendi ülkelerinin geri kalmışlık nedenlerini de sorgulamaktan kendilerini alamamışlar, bunun sonucu olarak sosyal hayata yön veren her alanda reform arayışına girmişlerdir.

Arap dünyasında reform arayışına girenlerden biri de Rifâ'a Râfî'î et-Tahtâvî (1801-1873) dir.⁸ 15 Ekim 1801 yılında Yukarı Mısır'ın Tahtâ köyünde dünyaya gelmiş

⁵ Muhammed Muştafâ Heddâre, *Dirâsât fi'l-Edebî'l-'Arabîyyi'l-Hadîs*, Dâru'l-Ulûm, Beyrut 1990, s.18.

⁶ Ahmet Kazım Ürün, *1868-1932 Mısır'da Türk Bir Şair Ahmed Şevki*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002, s.12; Halid Zevalsiz, *'Abbas Maḥmûd el-'Akkâd Hayatı, Eserleri ve XX. Yüzyıl Arap Edebîyatındaki Yeri*, (Yayımlanmamış Öğretim Üyeliği Tezi), İstanbul 1982, s.3.

⁷ Fâhûrî, s.12-19; Savran, s.8-10; Şükrân Fazlıoğlu, *Arap Romanında Türkler*, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s.88-89.

⁸ Cemil Çiftçi, *Rifâ'a Râfî'î et-Tahtâvî Paris Gözlemleri*, Ses Yayınları, İstanbul 1992, s.9-14; Mehmet Yalar, *Modern Arap Edebîyatına Giriş*, Emin Yayınları, Bursa 2009, s.77-81.

olan Tahtâvî, ailesinin maddi sıkıntıları yüzünden vatanından ayrılıp değişik yerlerde ikamet etmek zorunda kalmıştır. Daha küçük yaşlarda iken, Kur’ân-ı Kerîm’i ezberlemiş ve ileri gelen âlimlerin eserlerinden okumuştur. Babasının vefatından sonra memleketine dönen Tahtâvî, burada dil, din, edebiyat ve gramere dair ilk tahsiline devam etmiş daha sonra Kahire’ye giderek Ezher Üniversitesi’ne kaydolmuştur. Burada Şeyh Hasan el-‘Âttar gibi dönemin önemli ilim adamlarından dersler alarak⁹, ilim ve edebiyat alanında dikkat çekmeye başlamıştır.

İlim, fikir ve edebiyat alanlarında yürütülen faaliyetlerde lider rol oynayan Ezher mezunu Tahtâvî, geleneksel Arap kültürüyle yetişmiş ve 1826’dan 1831’e kadar kaldığı Fransa’da, burslu olarak gönderilen Mısırlı öğrenci grubuna “*imam*” sıfatıyla eşlik etmiştir.¹⁰ Tahtâvî, Fransa’da kaldığı dönemlerde Batı kültürünü gözlemlemesi ve ondan etkilenmiş olması sonucu, Arap-İslam kültür birikimine de farklı bir gözle bakabilme imkânını kazanmıştır. Hem yeni kazanmış olduğu kültür hem de batı kültürü hakkındaki lehte ve aleyhteki düşüncelerini değiştirmiştir.

Fransa’da geçirdiği beş yıl içerisinde Fransızca’yı çok iyi öğrenen ve onun etkisi altında kalan Tahtâvî, Fransız eserlerinden okuyup, bunlardan büyük ölçüde yararlanmıştır. Fransız yazarlardan Jean Racine (1639-1699), Voltaire (1694-1778), Jean Jacques Rousseau (1712-1778) ve Montesquieu (1689-1755) gibi isimlerden oldukça etkilenmiştir.¹¹

Rifâ’a Râfî’î et-Tahtâvî, Mısır’a döndükten sonra tıp, tarih ve coğrafya okullarında önemli görevlerde bulunmuş, ayrıca çeşitli bilim dallarıyla ilgili ana kaynakların tercüme işi, Dil Okulu Müdürlüğü, Tercüme Dairesi Başkanlığı ve Harbiye Mektebi Nazareti gibi önemli görevlerde kendisine verilmiştir. Bunların yanı sıra “*er-Ravda*” gazetesinin idareciliğini üstlenen ve “*el-Vakâiu’l-Mısriyye*” nin editörü olan Tahtâvî, Arap gazeteciliğinin de öncüsü olmuştur.¹²

Tahtâvî, 1834 yılında meşhur eseri, “*Tahtâvî’l-İbrîz fî Telhîs-i Bârîz*” adlı eserini kaleme almıştır.¹³ Yazar, eserinde Paris’teki izlenimlerini, Fransız medeniyetine ait görüntüleri; idari, sosyal ve siyasal kurumları ele almıştır. Bu sayede Tahtâvî, Batıyı

⁹ Yazar, s.77-78.

¹⁰ Rahmi Er, s.11; Çiftçi, s.12.

¹¹ Savran, s.35.

¹² Savran, s.36.

¹³ Ceyyûsî, s.35-36; Çiftçi, s.23-25.

sürekli olumsuz yönleriyle gören geleneksel bakış açısından da uzaklaşmıştır.¹⁴ Ayrıca bu eser, Avrupalıların her türlü adet ve yöntemlerini sırf Avrupalı oldukları için reddetmemek ve olumlu yönlerini görüp bunlardan yararlanmak gerektiğini de ortaya koymuştur.

Rifâ'a Râfî'î et-Tahtâvî'nin önemli eserlerinden biri de Fransızcadan Arapçaya çevirdiği, Fransız yazar Fenelon tarafından kaleme alınan “*Les Aventures de Télémaque*” adlı eseridir. Döneminin Avrupa çapındaki eğitim öğretim anlayışına önemli ölçüde kaynaklık eden ünlü bir roman olan “*Télémaque*” ile birlikte Tahtâvî'de modern Arap edebiyatında romanın öncüsü sayılmıştır.¹⁵

Tahtâvî'nin ayrıca siyer, fıkıh, edebiyat, ahlak, tıp, mantık, mühendislik, felsefe ve tarih gibi pek çok konuda kaleme aldığı veya Fransızca'dan çevirdiği eserlerin yanı sıra, birçok şiiri, makalesi ve mektupları da bulunmaktadır.¹⁶

Mehmet Ali Paşa'dan sonra yönetimi devralan I. Abbas (1848-1854) ve Saîd (1854-1863) döneminde Mısır'da eğitim, bilim ve kültür alanındaki canlanmada bir yavaşlama hatta duraklama göze çarpmaktadır. Bunun sebebi I. Abbas'ın, “*Diller Okulu*” (Medresetu Elsun) da dâhil, kendinden önceki dönemde, Avrupa modelinde inşa edilmiş devlet okullarını kapatması, bursları durdurması, yurt dışındaki burslu öğrencileri geri çağırması, yabancı memurların görevine son vermesi ve Tahtâvî'yi de Sudan'a sürdürmesi olmuştur.¹⁷

I.Abbas dönemindeki duraksamadan sonra 1863'te Hidiv İsmail Paşa'nın yönetimi ele almasından sonra tekrar bir canlanma başlamıştır. Hem Avrupa'ya gönderilenlerin ülkeye dönmeleri hem de Suriye ve Lübnan'dan pek çok aydının Mısır'a gelmesiyle, toplumda önceki döneme nazaran kültür, sanat ve edebiyata doğru bir yönelim başlamıştır. Yönetim nezdinde Arapçanın önemi artmış ve devletin resmi dili konumuna gelmiştir.¹⁸

Hidiv İsmail Paşa döneminde ortaya çıkan diğer önemli gelişmelerden bazıları ise şöyledir:

¹⁴ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.11.

¹⁵ Yalar, *Modern Arap Edebiyatına Giriş*, s.80; Savran, s.36.

¹⁶ Yalar, *Modern Arap Edebiyatına Giriş*, s.81.

¹⁷ Er, *Modern Mısır Romanı*, s.9.

¹⁸ Fâhûrî, s.12-13; Er, *Modern Mısır Romanı*, s.10-11.

- a) Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye Kütüphanesi açılmış, kitapların muhafazasının sağlanması yanında, halkın bunlardan kolayca faydalanmasına da imkân verilmiştir.
- b) Pek çok modern okulun yanında, ilk olarak bayanlara özel bir okul açılmıştır.
- c) Süveyş Kanalı açılmıştır.
- d) Basın güçlendirilmiştir.¹⁹

Ayrıca bu dönemde öne çıkan, Nâşif el-Yâzicî (1800-1871), Aḥmed Fâris eş-Şidyâk (1801-1887), Mârûn en-Nakḳâş (1817-1855), Buṭrus el-Bustânî (1819-1883) gibi Lübnanlı Hristiyan yazarlar, Arapça konuşan toplumlara, sahip oldukları dil ve edebiyatın zenginliklerini göstererek *nahda* (yeniden canlanma) sürecine katkıda bulunmuşlardır.²⁰ Bu yazarlar, yalnızca Batı toplumlarının kültürüne tercüman olmakla kalmayıp, Arap dilinin kendine özgü sorunlarını da ele almışlardır. Arapça öğrenimini kolaylaştırmak, geleneksel dil öğrenme yöntemleri önündeki güçlükleri ortadan kaldırmak ve Arap edebiyatı geleneğinde yepyeni bir bilinç oluşturmak amacıyla dilbilgisi kitapları kaleme alıp diğer edebi metinleri de derleme yoluna gitmişlerdir. Yine bu entelektüel çevre, kendi insanların ihtiyaçlarına cevap vermek üzere küçük ya da büyük hacimli sözlükler hazırlama işiyle de meşgul olmuşlardır.

Hidiv İsmail Paşa döneminden sonra İngilizlerin Mısır üzerindeki siyasal ve ekonomik çıkarları için bu ülkeyi istila etmeleri, hem toplum hem de edebiyat üzerine etki etmiştir. İngiliz işgali sonrasında bir süre eğitim bursları durdurulmuş, dil okulları kapatılmış, Arapça ihmal edilmiş ve eğitim dili de İngilizce olmuştur. İngilizlerin bu tutumuna rağmen, eğitimde yabancı unsurun nüfuzunu kırabilmek için yurt içi ve yurt dışından toplanan bağışlarla 1908'de Halk Üniversitesi (el-Câmî'atu'l-Ehliyye), bugünkü adıyla Kahire Üniversitesi, devletten bağımsız özel bir kurum olarak kurulmuştur.²¹ Arapça eğitim veren bu üniversite, kendi imkânlarıyla Avrupa'dan hocalar getirtmiş ve yeniden Avrupa'ya öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. Bu gibi olumlu sonuçlanan girişimler, Arapların İngilizlere karşı milliyetçilik ve bağımsızlık arayışlarını perçinlemiştir.

¹⁹ Ürün, s.11.

²⁰ Ceyyûsî, s.38; Er, *Çağdaş Arap Edebîyatı Seçkisi*, s.12; Yalar, s.91-99.

²¹ Er, *Modern Mısır Romanı*, s.25.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN ARAP ŞİİRİ

1.1. MODERN ARAP ŞİİRİNİN ATMOSFERİ

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Arapların, Batı ile olan ilişkilerini artırması, Arap şiirinde modernleşme sürecini başlatmıştır. Bununla birlikte bu yeni sürecin meyvelerini alabilmek için XX. yüzyılın ilk çeyreğini beklemek gerekmiştir. Çünkü Batılıların kültürel değerleriyle, Arapların mevcut kültürel değerleri çatışmaya girmiş, o dönemdeki Arap şairler, hem klasik üslup ve nazmın yapısını hem de ulusal kimliklerini koruma güdüsüyle daha önceki dönem (Cahiliye, Emevi, Endülüs, Abbasi vs.) şair ve yazarlarını taklide yönelmişlerdir.²² Ancak XX. yüzyılın başlarına doğru modern şiirin getirdiği yeniliklerin farkına varmaya başlayan bu şairler, yavaş yavaş klasik kültürden uzaklaşıp modern kültüre yakınlaşmaya başlamışlardır.

Arap şiirinin fiilen modernleşme sürecine girmesi ilk olarak, yirminci yüzyılın başlarında, Mısır'da Maḥmūd Sāmī el-Bârūdī'nin, bu alanda başlattığı yenileşme hareketiyle olmuştur. İkinci olarak ise bu hareketle hemen hemen eş zamanlı, fakat ondan tamamen bağımsız olarak, sosyal ve siyasal faktörler sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş olan Suriyeli ve Lübnanlı Hristiyan Arapların bu ülkede başlattıkları edebi faaliyetler sonucu olmuştur.²³

Modern Mısır şiirinin öncüsü olarak görülen Maḥmūd Sāmī el-Bârūdī, 1838 yılında Kahire'de dünyaya gelmiştir.²⁴ Küçük yaşlarda iken babasını kaybeden Bârūdī, Çerkez olan annesi tarafından yetiştirilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm, fıkıh, tarih ve şiir dersleri alan Bârūdī, iyi bir eğitim görmüştür. Daha sonra harp okuluna gönderilmiş, burada subay olarak yetiştirilmiştir. Buradan mezun olan Bârūdī, çeşitli görevlerde ve savaşlarda yer almıştır. 1904 yılında hayata gözlerini yummuştur.²⁵

Maḥmūd Sāmī el-Bârūdī, harp okulu mezunu olmasına rağmen, edebiyattan özellikle de şiirden hiç kopmamıştır. O, yapmacıklıktan ve gösteriştan uzak üslubuyla,

²² Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.14.

²³ Ceyyûsî, s.101-107.

²⁴ Ahmed Kabbîş, *Târîhu 'ş-Şi'ri'l-'Arabîyyi'l-Hadîş*, Dâru'l-Cil, Beyrut 1971, s.18.

²⁵ İbrâhîm Hâlıl, *Medḥal li-Dırâseti 'ş-Şi'ril-'Arabîyyi'l-Hadîş*, Dâru'l-Mesîre, Ammân 2003, s.59-60; Nevzat Hafis Yanık, *Maḥmūd Sāmî Paşa el-Bârūdî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 1991, s.41-80.

dönemindeki diğer şairlere göre belirgin bir üstünlüğe sahip olmuştur. Bu üstünlüğü de şair, zayıf ve bayağı bir üsluba düşmüş olduğu kabul edilen şiire sağlam bir üslup kazandırmakla elde etmiştir. Bârûdî, edebiyatta ilk olarak kendi döneminin klasik sonrası şiir geleneğini yapmacılıktan ve modası geçmiş kullanımlarından kurtarmak; ikinci olarak da, gerçek şiir zevkini kazanmada, herhangi bir bilgi sahibi olmadığı modern Avrupa edebiyatlarını değil de klâsik Arap edebiyatını almayı hedeflemiştir. Bârûdî, şiirlerinde Ebû Firâs el-Ĥamdânî (932-968), el-Mütenebbî (915-965), Beşşâr b. Burd (714-784) ve Ebû Nuvâs (750-810) gibi klasik dönem şairlerinin yanı sıra, Abbasi dönemi şairlerini de taklit etmiştir.²⁶ Askeri kökenli olan şair, kahramanlık şiirine daha çok ilgi duyması ve bu alanda öncü olması sebebiyle şairin hem askerlik alanında hem de edebiyat alanında söz sahibi olduğunu göstermektedir “*Rabbu’s-Seyf ve’l-Kalem* (Kılıç ve Kalem Erbabı) lakabıyla anılmıştır.²⁷

Sadece savaş ve kahramanlık konularını işlemeyen Bârûdî, mersiye ve gazelde de ön plana çıkmıştır. Politika, vatan sevgisi, toplum ve Mısır milliyetçiliği gibi yeni konuları Mısır şiirine kazandıran şair, siyasi ve dini konularla çok fazla ilgilenmemiştir. Bârûdî, şiirlerinde genellikle hayata karşı kötümser bakmış, ahlaki ve felsefî konulara geniş yer vermiştir. Klâsik nazım sanatının düşünsel çerçevesini aşmamak için gayret sarf eden şair, özellikle atasözlerinden malzeme olarak yararlanmıştır.²⁸

Maĥmûd Sâmi el-Bârûdî’nin öncüsü olduğu neo-klâsizm (el-klâsikıyyetu’l-cedîde) hareketine değinecek olursak, bu akım, XVIII. yüzyıl Avrupa şiirine egemen olan neo-klâsizmle aynı tutulmamaktadır. Çünkü Arap şiirindeki neo-klâsizm, ahlaki yönden ve öğreticilik açısından Avrupa’daki neo-klâsizme benzese de Arap neo-klâsizminin herhangi bir felsefî temeli yoktur. Aklın ve hayalin rolünü sınırlayan, şiirin tikellere (cüzîlere) değil de tümellere (küllîlere) ayrılması ilkesini benimseyen bir şiir teorisine dayanmamaktadır.²⁹ Ancak, Arap neo-klâsik şairler gibi şiirlerin, ne zaman üretilmiş olduğuna bakılmaksızın, kesin ve değişmez kurallarının olması gerektiğine inanmışlardır. Amaçları da Abbasî döneminin büyük şairlerinin ürünlerini, mekanik olarak değil, yaratıcı olarak taklit etmek olmuştur.

²⁶ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.13.

²⁷ Savran, s.93-94; Yanık, s.78-79.

²⁸ Yanık, s.47.

²⁹ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.13-14.

Neo-klâsik şairler şiirlerinde, tek bahirli, tek revili olan ve bu şekil yapısı dolayısıyla kulağa hoş gelen geleneksel şiir yapısını kullanmışlardır. Neo-klâsizmin Arap şiirine kazandırdığı en önemli yeniliklerden biri de siyasal konular, övgü ve yergi gibi geleneksel şiir konularının yanı sıra Batının dinamizmi karşısında Arap dünyasının geri kalmışlığı, kadın özgürlüğü, yoksulluk, cehalet ve fuhuş gibi toplumsal konuların işlenmesi olmuştur.³⁰

Arap şiirinde ilk köklü değişiklik, Lübnan asıllı Mısırlı şair, Hâlîl Muṭrân'ın (1872-1949) şiirlerinde görülmüştür.³¹ Muṭrân'ın şiirlerindeki yeni arayışlarının kaynağını, değişimi, yeniliği ve pek çok alanda Avrupa'nın örnek alınmasını savunan genel bir düşünce hareketi oluşturmaktadır. Aynı zamanda şairin, dile olan aşırı ilgisi ve bu konudaki üstün yeteneği sayesinde küçük yaşta Fransızca öğrenmesi, onun Batı edebiyatıyla erken tanışmasını sağlamıştır.

Hâlîl Muṭrân, Fransız edebiyatı üzerine almış olduğu sağlam eğitim sayesinde şiirde yeni arayışlara yönelmiştir. Onun modern Arap şiir eleştirisine getirdiği yeni kavramlar arasında iki önemli nokta göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi; kasidenin bütünlüğü diğeri ise şiirde anlamın veya içeriğin, lafız veya biçime göre önceliğidir. Muṭrân döneminden önce bütün bir kasidede tek bir kafiyeye bağlı kalma zorunluluğu, kasidenin birbirinden bağımsız beyitler zincirinden oluşmasına ve aralarında çok zayıf bir bağın olmasına yol açmıştır. Muṭrân ise kasidenin organik bütünlüğünü sağlamaya önem vermiş, kafiye uyumundan vazgeçerek yüklemek istediği anlamı en iyi şekilde ifade edebilecek sözcükleri kullanmıştır.³²

Hâlîl Muṭrân, kendi dönemi içerisinde, Arap şiirine, sanatsal özgürlük, şairin kişiliğine saygı, kasidede bütünlük, anlatımda sadelik ve her şeyi şiir konusu yapabilmek gibi modern yaklaşımları yansıtan ve donuklaşmış şiir geleneklerinden kurtulabilen ilk şair sayılır.³³

Ayrıca Hâlîl Muṭrân Arap dünyasında, dönemin neredeyse bütün şairlerini etkileyen romantizmin Arap şiirindeki ilk gerçek temsilcisidir. Özellikle Fransız

³⁰ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.14.

³¹ Kabbîş, s.193-194.

³² Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.14.

³³ Fâhûrî, s.468-469.

romantiklerden, Victor Hugo (1802-1885)'nin şiirsel anlatılarından, Alfred de Musset (1810-1857)'in liriklerinden ve Baudelaire'ın "*Les Fleurs du Mal*"'inden etkilenmiştir.³⁴

1.2. MODERN ARAP ŞİİRİNE ETKİ EDEN AKIMLAR

KLASİSİZM : Klasisizm, Antik Yunan ve Roma'da doğup gelişmiş ve buradan bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Temelini akıl ve sağduyunun oluşturduğu bir edebiyat akımıdır. Bu akımda amaç, ideal bir güzellik duygusu yaratmak ve herkes için geçerli olan değer ölçüleri oluşturmaktır.³⁵

Bu akımı savunanlara göre aşk, kin, nefret, acıma gibi duygular aklın kontrolünde olduğu sürece insancıldır. İnsan aşırılıklardan sakınmak, tutkularına iradesiyle yön vermek zorundadır. Klasisizmi savunanlar, eski Yunan ve Latin yazarlarının koydukları dil bilgisi ve şiir sanatı kurallarını örnek alarak, onları takip etmişlerdir. Bu yüzden klasikçiler konularını seçerken genelde tarihe yönelirler. Çünkü klasik sanatçıya göre gelmiş geçmiş en mükemmel sanat eskiye ait olmalıdır.

Klasisizm'de insan aklı ile bilginin konusu olan gerçeklik arasında tam bir uyum vardır.³⁶ Yazar, olayları anlatırken kendini gizler, kendi duygularını, zaafalarını, tutkularını, sırlarını söylemekten kaçınır. Ona göre eser, yazarın iç dökme yeri değildir. Okuyucunun ya da seyircinin dikkati sadece konu içindeki tipler üzerinde olmalıdır.

Klasik dönem şair ve edebiyatçıların üslubu ise sade ve yapmacıklıktan uzaktır ve eserlerinde biçim mükemmelliğine önem verirler. Anlatılmak isteneni açık ve net bir biçimde ortaya koyar ve gereksiz sözlerden kaçınırlar.

"*Sanat sanat içindir*" anlayışını benimseyen klasisizmin Batı edebiyatındaki temsilcileri arasında Fransız yazarlar, Michel de Montaigne (1533-1592), Jean de La Fontaine (1621-1695), Molière (1622-1673), Renè Descartes (1596-1650) gibi isimler bulunmaktadır.

Batı edebiyat teorisini oluşturan bütün edebi akımların temeli olan klâsizm, XX. yüzyılda neoklâsizm olarak tekrar kendini göstermiştir. Arap edebiyatında bu akımın

³⁴ Mehmet Yalar, "Halil Muṭrân ve Romantik Edebî Kişiliği", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (17)1, Bursa 2008, s.50.

³⁵ Kabbış, s.7-8; Klâsizm hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sevim Kantarcıoğlu, *Edebiyat Akımları Platon'dan Derrida'ya*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2009, s.15-41.

³⁶ Ahmed Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul 2010, s.947-950.

temsilcileri arasında Maḥmūd Sāmî el-Bârûdî (1838-1904), Yûsuf en-Nebhânî (1849-1932), Aḥmed Şevkî (1868-1932) ve Hafız İbrahîm (1871-1932) gibi isimler bulunmaktadır.³⁷

ROMANTİZM : XVIII. yüzyılın sonlarında Fransa’da ortaya çıkan ve XIX. yüzyılın ortalarına kadar uzanan romantizm, klasisizmin kısıtlayıcı ve kuralcı üslubuna karşı bir tepki olarak doğmuştur.³⁸ Modern edebiyatın ve modern eleştirinin esasını oluşturan bu akım, İngiliz edebiyatında “romantik akım”, Amerikan edebiyatında “duyular ötesi idealizm”, Arap edebiyatında da “*el-Edebu’l-Ğınâ’î*” ve “*el-Edebu’l-Vicdânî*” olarak adlandırılır.³⁹

Romantizmde, 1789 Fransız ihtilâli sonrasındaki toplumsal, siyasal ve düşünsel yapının etkileri vardır.⁴⁰ Örneğin, klasisizm nasıl kuralcı, güçlü krallık rejiminin ürünü olarak ortaya çıkmışsa, romantizm de Fransız ihtilâli sonrası ortaya çıkan özgürlükçü havanın bir ürünüdür.

Bireye, öznelliğe ve düş gücüne önem veren romantizm, insanı evrenin merkezi yapmış ve insan, ahlâki değerlerin hem kaynağı hem ölçüsü olmuştur. “*En iyi kural, kuralsızlıktır*” diyen romantikler, insanın duygularını, düş gücünü hayata geçirmesini ve insanı düzeltmenin toplumu düzeltmekle olabileceğini savunmuşlardır.⁴¹

Romantizmin batılı öncüleri arasında Fransız filozof Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), Alman şair ve yazarı Johann Wolfgang Goethe (1749-1832), İskoçyalı şair ve yazar Walter Scott (1771-1832), İngiliz şairi John Keats (1795-1821), Fransız şair, tiyatro ve roman yazarı Victor Hugo (1802-1849) gibi isimler bulunmaktadır.⁴²

Modern Arap edebiyatındaki romantizmin öncüleri ise Ḥalîl Muṭrân (1872-1949) ve Cibrân Ḥalîl Cibrân (1883-1931) başta olmak üzere, Divan Grubunun kurucularından İbrahîm ‘Abdulḳâdir el-Mâzinî (1890-1949), ‘Abdurrahman Şukrî (1887-1958), ‘Abbâs Maḥmūd el-‘Aḳḳâd (1889-1964) ile Apollo Grubu öncülerinden

³⁷ Kabbîş, s.8, Emel Kefeli, *Batı Edebiyatında Akımlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012, s.27.

³⁸ Cevizci, s.1333-1336, Kefeli, s.63.

³⁹ Kabbîş, s.8.

⁴⁰ Kefeli, s.62.

⁴¹ Romantizm, Erişim Tarihi: 05.06.2013, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Romantizm>

⁴² Yalar, *Modern Arap Şiiri*, s.32, Cevizci, s.1337.

Ahmed Zekî Ebû Şâdî (1892-1955), Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî (1909-1934)'dir. O dönemin hemen hemen bütün şairleri, bu akımdan etkilenmişlerdir.⁴³

PARNASİZM : XIX. yüzyılın sonlarında Fransa'da, romantizme tepki olarak doğan Parnasizm, öznel şiirin yerine nesnel ve duygusuz bir şiir koymak istemiştir. "*Sanat sanat içindir*"⁴⁴ görüşünü benimseyen bu akım, felsefî düşüncelere yer vermiş, toplumla ve toplumsal olaydan ziyade felsefeyle ilgilenmiştir.

Her türlü ahlaki ve sosyal konuları reddeden parnasyenler, şairin kendi duygularını ifade etmesini benimsemezler. Bundan dolayı Parnas şiir, ferdi olmayan, objektif, hassasiyet ve heyecanlara kapalı bir şiirdir. "Saadeti mutlak sükûnda arayan, yaşamaktan, ümit etmekten, hissetmekten korkan hayat anlayışı" parnasların şiir anlayışlarının çerçevesini oluşturmaktadır.⁴⁵

Şiirde kişiliğini gizleyen parnesyen şair, kendi duyguları yerine dış dünya ile ilgili gözlemlerini ve değişik doğa görünümelerini nesnel biçimde anlatmaya çalışır. Şiirde ölçüye, kafiyeye önem veren şairler, şiir tekniği üzerinde titizlikle durur, dilin ustalıklı kullanımına özen gösterirler.⁴⁶ Şiirde içerik ve konudan ziyade şekil ve biçime bakarlar.

Hedefi, sanatı, sanat dışındaki her türlü duygusal, ahlaki ve sosyal içerikli unsurlardan arındırmayı hedef alan Parnasizm, şiiri nesnel ve estetik bir sanat haline getirmeye çalışır.

Bu akımın Batı edebiyatındaki önemli temsilcileri arasında Le Conte de Lisle (1818-1894), Theodor de Banville (1823-1891), Charles Baudelaire (1821-1867), Arthur Rimbaud (1854-1891), Stephane Mallarme (1842-1898) ve Paul Valery (1871-1945) gibi ünlü isimler bulunmaktadır.⁴⁷

Modern Arap şiirinde ise bazı Arap şairlerin şiirlerini, parnasist bir yaklaşımla kaleme aldığı görülmektedir. Bu şairlerden biri de Mısırlı 'Alî Maḥmûd Ṭaha (1901-1949)'dır.⁴⁸ Ṭaha'nın şiirinde vurgulu ve melodik bir üslupla, güçlü, etkili ve çekici

⁴³ Kabbiş, s.8.

⁴⁴ İsmail Çetişli, *Batı Edebiyatındaki Edebi Akımlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012, s.114.

⁴⁵ Kefeli, s.121.

⁴⁶ Yalar, s.33.

⁴⁷ Yalar, s.33.

⁴⁸ Yalar, s.34.

sözcüklerin yanı sıra tatlı bir ritim de dikkat çeker. Aynı zamanda kasidenin sanatsal ve düşünsel bütünlüğü ile anlamların uyumlu, düzenli, ahenkli, ince ve akıcı oluşuna da özen gösterir.

Suriyeli ‘Umer Ebû Rîşe (1908-1990)’nin şiirlerinde de sanatkârane ve etkileyici bir söz örgüsü hâkimdir. Rîşe, estetizmin şairi olarak nitelendirilmektedir. Bu iki şair dışında Halîl Şeybûb (1891-1951), Halîl Merdem Bek (1895-1959), Maḥmûd Ḥasan İsmâ‘îl, ‘Abdulazîz ‘Atîk (1906-?), Bedevî el-Cebel (1907-1982) gibi isimler Parnesyen Arap şairleri arasında yer alır.⁴⁹

REALİZM : XIX. yüzyılın ortalarında Fransa’da ortaya çıkan realizm, klasisizm ve romantizme tepki olarak doğmuştur. Bu akım, gerçek olayları ele almakla birlikte, kişileri, çevreyi, zaman ve mekânı gerçeğe uygun bir şekilde sunar. Realizm ayrıca, sanatı, klasik ve romantik akımların yapaylığından kurtarmayı, yenilikçi eserler üretmeyi ve konularını öncelikle yüksek sınıflar ve temalarla ilgili değil, toplumsal sınıflar ve temalar arasından seçmeyi hedefler.⁵⁰

Gerçekçilik, aynı zamanda romantizmin hayal ve duyguya ağırlık vererek, yaşamın gerçeklerini göz ardı etmesine ve insanı tanrılaştıran felsefesine karşı çıkmış ve kendini insan, tabiat ve estetik kavramlarını eleştireci gerçekliğin temelleri üzerine oturtmuştur.

Bir roman ve hikâye akımı olan realizmin batıdaki bazı öncüleri; Fransız Yazar Honore de Balzac (1799-1850), İngiliz yazar Charles Dickens (1812-1870), Rus yazar Lev Nikoloyeviç Tolstoy (1828-1910) ve Amerikalı yazar John Steinbeck (1902-1968) dir.⁵¹

Modern Arap edebiyatçıları realizmi, toplumsal problemleri işleyen ve kitleleri bilinçlendirip, söz konusu problemleri çözmeye yönelten bir akım olarak görürler.

Arap edebiyatında, Bedr Şâkir es-Seyyâb’ın “*el-Mûmse’l-‘Amyâu*” (Kör Fahîşe), “*Haffâru’l-Kubûri*” (Mezar Kazıcısı), el-Beyatî’nin “*Eḥzânu’l-Benefsec*” (Menekşenin Hüzünleri), Şalâḥ ‘Abduşşabûr’un “*Şenku Zehrân*” (Zehrân’ın İdamı) adlı kasideleri

⁴⁹ Kabbîş, s.264-276.

⁵⁰ Kabbîş, s.386-387; Fâḥurî, s.46.

⁵¹ Yalar, s.34.

sosyal problemleri dile getirerek realist şiirin örneklerini ortaya koymuşlardır.⁵² Libya'nın milli şairi, Ahmed Refik el-Mehdevî⁵³ (1898-1961), Iraklı Şii şair, Muhammed Mehdi el-Cevâhirî (1899-1997), göç edebiyatı şairlerinden, Bedevî el-Cebel (1903-1981) ve İlyâs Kunşul (1981-1914) gibi şairler realist özellikleriyle ön plana çıkmaktadır.⁵⁴

SÜRREALİZM (GERÇEKÜSTÜCÜLÜK) : Sürrealizm, duyular dünyasını tek başına yıkabileceğine inanan ve hayal gücünün alabildiğince özgürce kullanımını savunan bir akımdır. Bilincin değil de bilinçaltının karmaşık dünyasını sanata aktarmaya çalışır. Her türlü örf ve geleneğe karşı çıkar, akıl ve mantıkla alay eder. Onlara göre akıl ve mantık değersizdir. İnsanı yönlendiren içgüdü ve bilinçaltıdır.⁵⁵

Sürrealizmin önem verdiği şey, belli bir kurala bağlı olmaksızın, bastırılmış duyguları serbest bırakma ve onları şiir, edebiyat ve sanatta ortaya koyma girişimidir. Ayrıca gerçeküstücülük, yöntemli bir araştırma ile deneyi, ön planda tutar, insanın kendi kendisini irdeleyip çözümlemesinde sanatın yol gösterici bir araç olduğunu vurgular.

1924'te Fransa'da ortaya çıkmış olan ve gerçekleri ruhsal sezgilerle açıklayan bu akım, büyük ölçüde Avustralyalı doktor ve psikolog Sigmund Freud (1856-1939) un psikanaliz öğretisi ile Alman filozofu Friedrich Hegel (1770-1831)'in etkisinde kalmıştır.⁵⁶

Sürrealizmin, Batı edebiyatı temsilcileri arasında Fransız Şairler, Paul Eluard (1895-1952), André Breton (1896-1966), Benjamin Pèret (1899-1959) gibi isimler bulunmaktadır. Modern Arap şiirinde ise, genellikle kadın temasını işleyen ve bu yolla geleneksel ahlâki normların dışına çıkan Suriyeli şair Nizâr Kabbânî (1923-1998), Orhan Muyesser (1911-1965), Iraklı şair 'Abdolvahâp el-Beyâtî (1926-2001) ve Mısırlı şair Şâlih Cevdet'i (1912-1976) sürrealist Arap şairleri olarak nitelendirebiliriz.⁵⁷

⁵² Yalar, s.107.

⁵³ Nurettin Ceviz, *Libyanın Vatan Şairi Ahmed Refik el-Mehdevî*, Aktif Yayınları, Ankara 2005, s.13-26; Nurettin Ceviz, *Modern Libya Edebiyatı*, Aktif Yayınları, Ankara 2005, s.341-344.

⁵⁴ Kabbîş, s.388.

⁵⁵ Kabbîş, s.9.

⁵⁶ Cevizci, s.1468.

⁵⁷ Kabbîş, s.632; Yalar, s.36.

SEMBOLİZM : XIX. yüzyılın sonlarında Fransa’da ortaya çıkan sembolizm, parnasizm ve realizme karşı bir tepki olarak doğmuştur. XX. yüzyıl edebiyatını da önemli ölçüde etkileyen sembolizmin amacı, bireyin duygusal yaşantısını, dolaysız bir anlatım yerine simgelerle yüklü ve örtük bir dille anlatmaktır.⁵⁸

Daha çok şiirde ortaya çıkan sembolizm, şairin dikkatini iç dünyasına çekerek, buradan aldığı izlenimleri, sembol niteliğindeki bir takım sözcüklerle açıklamasını ister. Dile getirilmesi güç sezgi ve izlenimleri canlandırmaya, şairin ruhsal durumunu ve gerçekliğin belirsiz ve karmaşık birliğini dolaylı biçimde yansıtacak özgür ve kişisel eğretilmeye ve imgeler aracılığıyla varoluşun gizemini aktarmaya önem verir.

Sembolizm, şiirde sözcüğün anlam değerinden çok müzikal değerine önem verdiği için şiirde bol miktarda kullanılan mecaz ve istiareler dili ağırlaştırmıştır. Bu yüzden bu akım çerçevesinde yazılan şiirler, her kesime hitap edecek türden şiirler değildir.

Batı edebiyatından Amerikalı şair Edgar Allan Poe, Fransız şair Charles Baudelaire ve Arthur Rimbaud gibi şairler sembolizmden etkilenmişlerdir.⁵⁹

Modern Arap şiirinde ise, Edib Mazhar (1898-1928), Cibrân Halîl Cibrân (1883-1931), Şalâh Lebki (1906-1955), Aḥmed Zekî Ebû Şâdi (1892-1955), İliyyâ Ebû Mâdi (1890-1957), Bişr Fâris (1907-1963), Bedr Şâkir es-Seyyâb (1926-1964), Adonîs (Alî Aḥmed Sa’îd) (1930), Halîl Hâvî (1919-1982), Salâh ‘Abduşşabûr (1931-1981), Ḥasan Kâmil eş-Şayrafî (1908-1984), Aḥmed ‘Abdulmu’tî Hicâzî (1935) Sa’îd ‘Akl ve Yûsuf Gassûb gibi edip ve şairler bu akımın temsilcileri arasında yer almaktadır.⁶⁰

⁵⁸ Kabbîş, s.8-9.

⁵⁹ Yalar, s.38.

⁶⁰ Kabbîş, s.9; Yalar, s.38-39; Arap Şiirinde Sembolizm hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Muhammed Ḥammûd, “*el-Ḥadâse fi’ş-Şi’ri’l-‘Arabiyyi’l-Mu’âsir “Beyânuha ve Mezâhiruhâ”*”, Beyrut 1996, s.119-137.

VAROLUŞÇULUK : İnsanın, evren ve toplumun bir parçası olan kişisel varlığını konu alan ve felsefî bir akım olan varoluşçuluk, XX. yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru Fransa’da ortaya çıkmıştır. İnsanın kendi değerlerini kendinin oluşturabileceğini; geleceğini yine kendisinin kurabileceğini savunan bu akım, edebiyatçının kişiliğini ön plana çıkarmayı, düşüncelerini özgürce ve istediği dil ve üslupla aktarabilmeyi amaç edinmiştir.⁶¹

Varoluşçu akımın önde gelen Batı temsilcileri, Alman Friedrich Nietzsche (1844-1900), Danimarkalı Sufist Filozof Sören Kierkegaard (1813-1855) ve Alman filozof Martin Heidegger (1889-1976)’dir.⁶²

Arap edebiyatının ise fiilen modern dönemin başladığı, XX. yüzyılın ikinci yarısının başlarından itibaren, pek çok Arap şairinin, modern şiirin felsefî arka planını kavrayarak, bilinçli bir şekilde bu akımı benimsedikleri görülmektedir.

Bunlardan biri de varoluşçu şiirin öncüsü sayılan Lübnanlı şair Hâlîl Hâvî (1919-1982)’dir. Felsefe alanında doktora yapmış olması nedeniyle, varoluşçuluğun felsefî arka planını çok iyi bilen Hâlîl Hâvî’nin felsefe alanında özellikle Nietzsche’den etkilendiği görülmektedir. Bunun yanında Salâh ‘Abduşşabûr, Fevzî el-Ma‘lûf (1899-1930), İliyyâ Ebû Mâdî ve Adonîs (Alî Aḥmed Sa‘îd) gibi edip ve şairleri de bu akım içerisinde görürüz.⁶³

1.3. MODERN ARAP ŞİİRİNDE ÖNE ÇIKAN GRUPLAR

1.3.1. Divan Grubu

Divan Grubu, ‘Abdurrahman Şukrî (1886-1958), ‘Abbâs Maḥmûd el-‘Aḳḳâd (1889-1964) ve İbrahim ‘Abdulkâdir el-Mâzinî (1889-1949) tarafından Mısır’da kurulmuştur.⁶⁴ İngiliz romantik şair ve eleştirmenlerden etkilenerek, İngiliz romantizmini benimsemişler ve başlarda “İngiliz Ekolü” adı altında ortaya çıkmışlardır. Ancak daha sonra 1921-1922 yıllarında el-Aḳḳâd ve el-Mâzinî’nin edebiyat eleştirisine

⁶¹ Kabbîş, s.694.

⁶² Cevizci, s., 1589-1590.

⁶³ Kabbîş, s.695.

⁶⁴ Jan Brugman, *An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt*, Leiden 1984, s.98

dair ortaklaşa kaleme aldıkları “*ed-Dîvan*” adlı iki ciltlik eserden esinlenerek grubun adını “Divan Grubu” olarak değiştirmişlerdir.⁶⁵

Bu grubun şairleri, Walter Scott, Mary Shelley (1797-1851), John Keats, William Wordsworth (1770-1850), John Milton (1608-1674) gibi İngiliz Edebiyatının önde gelen isimlerinden hem anlayış hem de metot bakımından etkilenmişlerdir.⁶⁶ Bu grup şairleri, şiirin fonksiyonunu önceki Arap şairlerinin anladıklarından daha farklı bir bakış açısıyla anlamaya gayret etmişlerdir. Özellikle Dîvan Ekolü şairlerinden ‘Abdurrahman Şukrî ve ‘Abdulḳādîr el-Mâzinî’de İngiliz etkisinin ortaya çıkmasında, İngiliz işgali altında bulunan Mısır’da eğitim dili İngilizce olan öğretmen okulunun (Medresetu’l-Mu‘allimîn) İngilizce bölümünde okumuş olmalarının büyük payı olmuştur.⁶⁷ Bu ekol ile birlikte şiirde, İngiliz edebiyatının; hikâye ve romanda, Fransız edebiyatının etkileri görülmeye başlanmıştır.

Batı kültürüyle donatılmış yeniliğe açık bir grup olan Divan Grubu’nun şiirde öngürdüğü bazı yenilikler ise şunlardır:

- a) Şairin duygusal kişiliği ile üzüntü ve acılarını yansıtmayı, varlıkların dış görünüşlerini değil özünü tasvir etmesi,
- b) Kasidede organik bütünlük, kafiyede çeşitlilik ve serbestliğin sağlanması,
- c) Manaya önem vermesi ve felsefi düşünceleri içermesi,
- d) Doğayı tasvir etme ve onun dış görünüşünün ötesine dalmadır.⁶⁸

Divan Grubu şairleri, modern Arap şiirinin gelişimine, ortaya koymuş oldukları şiir örneklerinden çok şiir eleştirisi alanında ortaya koyduklarıyla; yani şair kimlikleriyle değil, daha çok eleştirmen kimlikleriyle katkıda bulunmuşlardır. Ayrıca bu grup şairleri, 1920’li yıllarda neoklasizme ve Ahmed Şevḳî’ye yönelttikleri eleştirilerle romantizmin önünü açmışlardır.⁶⁹

Dîvan Grubu, ‘Abdurrahman Şukrî ve el-Mâzinî arasında çıkan tartışma ve birbirlerine yönelttikleri ağır ithamlar sonucunda dağılmıştır.⁷⁰

⁶⁵ Yalar, s.94.

⁶⁶ Brugman, s.98.

⁶⁷ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.15.

⁶⁸ Kabbîş, s.223.

⁶⁹ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.16.

⁷⁰ Kabbîş, s.224.

1.3.2. Apollo Grubu

Apollo Grubu, Eylül 1932 yılında Aḥmed Zekî Ebû Şâdî (1892-1955)'nin öncülüğünde Kahire'de oluşmuş bir edebi gruptur.⁷¹ Yenilikçi ve modernleşmeci anlayışa sahip olan bu grup, Grek mitolojisinde şiirin, edebiyatın ve sanatın tanrısı Apollon'dan esinlenerek kendine “*Apollo*” adını vermiştir.⁷² Aḥmed Zekî Ebû Şâdî'nin yanı sıra, İbrahîm Nâcî, ‘Alî Mahmûd Ṭaha gibi dönemin genç şair ve edebiyatçılarından oluşan bu grup, Eylül 1932'de Apollo dergisinin ilk sayısını çıkartmıştır. Birçok edebiyatçının eserlerini yayınlamış olduğu ilk sayıda grubun amaçlarını belirleyen bir de tüzük yer almıştır.⁷³

Derginin birinci cildinin yayınlanmasının ardından Apollo şairleri, 12 Ekim 1932 yılında Aḥmed Şevkî'nin başkanlığında toplanmış ve bu toplantıya çeşitli ekollere ve eğilimlere sahip bütün şair ve edipler katılmıştır. Aḥmed Şevkî'nin ani ölümü üzerine grup üyeleri, 22 Ekim 1932'de tekrar toplanarak, Ḥalîl Muṭrân'ı gruba başkan olarak seçmişlerdir.⁷⁴

Romantizme dayalı olarak kurulmuş olan bu grup, Arap şiirinin düzeyini yükseltmeyi, şiir dünyasındaki sanatsal yenilikleri ve şairleri her anlamda desteklemeyi hedeflemiştir.⁷⁵

Apollo Grubuna mensup şairler, hem öz bakımından hem de şekil bakımından şiire yenilik getirmişlerdir. Romantizm akımı çerçevesinde şiirlerini ele almışlar, şairleri ve edebiyatçıları şiirsel gelenekte devrime, seçkinliğe, konu, anlam ve fikir olarak serbest bir sanatsal anlayışa çağırmışlardır. Ayrıca modern şiir döneminin başlamasıyla birlikte geleneksel şiirin beyit, kafiye ve vezin yapısında değişikliğe gitmiş, Arap şiirinde belli başlı biçimsel yapılar ortaya çıkarmışlardır. Bu biçimsel yapıları şöyle sıralayabiliriz;

- a) Dize veya beyitin harf (ses) benzerliğinden oluşan kafiyesiz şiir,
- b) Birden fazla klâsik aruz vezinleriyle yazılan çok vezinli şiir,

⁷¹ Sâlim el-Mu'avveş, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-Hadîs, Dâru'n-Nahḍati'l-'Arabiyye*, Beyrut 2011, s.590-591; Brugman, s.151.

⁷² Yalar, *Modern Arap Şiiri*, s.98-99.

⁷³ Kabbîş, s.234.

⁷⁴ Ḥafâcî, s.56-57.

⁷⁵ Ḥafâcî, s.57.

c) Klâsik kalıplardan kurtularak, duygu ve hayal dünyasındakileri doğal bir akış içerisinde anlatan serbest şiir,

d) Şiirin tamamen vezinsiz ve kâfiyesiz yazılmasını öngören düzyazı şiiridir.⁷⁶

Apollo Grubu, 1934 yılında Aḥmed Zekî Ebû Şâdî'nin Kahire'den İskenderiye'ye taşınmasıyla birlikte yavaş yavaş dağılmaya başlamış, Apollo dergisi de belki ekonomik nedenlerden dolayı belki de merkezin İskenderiye'ye taşınamamasından dolayı kapanmıştır.⁷⁷

Apollo Grubu hakkındaki ayrıntılı bilgiye ilerleyen sayfalarda yer verilecektir.

1.3.3. Mehcer Grubu

Mehcer, siyasî ve ekonomik nedenlerden dolayı, Arap ülkelerinden Kuzey ve Güney Amerika'ya göç etmiş olan, çoğunluğunu Suriyeli ve Lübnanlı Hristiyan şairlerin oluşturduğu edebiyat grubudur.⁷⁸

Mehcer grubu şairlerinin çoğu misyonerlik okullarında yetişmiş Hristiyanlardı. Bunlardan Lübnan'da eğitim görmüş olanlar, bazı modern görüşleri benimsemiş ve geleneksel yapılar karşı çıkmışlardı. Ancak Amerika'ya göç ettikten sonra yenilik hareketleri için uygun ortam oluşmuş ve bunlar kültürel olarak iki gelenek arasında kalmışlardır. Bunlardan ilki, onların kafa yapılarını ve davranış biçimlerini doğrudan etkileyen Batı geleneği, diğeri ise onların bir yandan korumaya, bir yandan iyileştirmeye çalıştıkları Arap geleneğidir. Aynı zamanda Amerika'da kendi dergi ve gazetelerini çıkararak Arap kimliklerini korumayı ve Arap geleneklerine yenilikler getirmeyi amaç edinmişlerdir.⁷⁹

Mehcer edebiyatçıları, Kuzey Amerika'ya göç edenlerin oluşturduğu *er-Râbıţatu'l-Ḳalemiyye* (Kalem Topluluğu) ve Güney Amerika'ya göç edenlerin oluşturduğu *el-'Uşbetu'l-Endelusiyye* (Endülüs Topluluğu) olmak üzere iki grupta incelenir:

1.3.3.1. er-Râbıţatu'l-Ḳalemiyye (Kalem Grubu)

Cibrân Ḥalîl Cibrân'ın başkanlık yaptığı ve Mîḥaîl Nu'ayme (1889-1988)'nin sekreterliğini üstlendiği er-Râbıţatu'l Ḳalemiyye (Kalem Grubu), 20 Nisan 1920 yılında

⁷⁶ Yalar, *Modern Arap Şiiri* s.133-183.

⁷⁷ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.20.

⁷⁸ Hüseyin Yazıcı, "Mehcer Edebiyatı", *DİA*, I-XLII (devam ediyor), Ankara 2003, XXVIII, s.364-367.

⁷⁹ 'Abdülkerîm el-Eşter, *en-Neşru'l-Mehcerî*, Şam 1970, s.16-19.

New York'ta kurulmuştur. William Catzefflis, İliyyâ Ebû Mâdî (1889-1957), Nesîb 'Arîda (1887-1946), 'Abdulmesîh Haddâd (1881-1950), Reşîd Eyyûb (1871-1941), Vedî Bâhût, İlyâs 'Aţallâh ve Emîn er-Reyhânî (1876-1940) gibi isimler de bu grupta yer almaktadır.⁸⁰

Bu grubun kuruluş amacı, Arap edebiyatını klasik edebiyatın pençesinden kurtarmak, bu alanda bir takım yenilikler ortaya koymak ve Arap edebiyatına zamanın ihtiyaçlarını karşılayabilecek yenilikler getirmektir.⁸¹ Çok geçmeden edebi çalışmalarına başlayan Kalem Grubu, ortaya koyduğu yeniliklerle hem Güney Amerika'da hem de Ortadoğu'da kendisinden söz ettirmeye başlamıştır.

Hem şiir, hem düzyazı alanında yeni biçimler ortaya koyan Kalem Grubu'nun yetenek ve üretimleri farklı olsa da edebi eğilimleri ve sanatsal zevkleri aynıydı. Bu grubun yayım organı, 'Abdulmesîh Haddâd'ın çıkardığı "es-Sâih" gazetesiydi.⁸² Bu gazetede yazılarını, şiirlerini sergileyen şairler ve yazarlar, kendilerini dünyaya tanıtmışlar, hem Arap âleminde hem de Mehcer'de isimlerini duyurmuşlardır.

Kuzey Amerika'daki şairlerin düşünceleri, genel olarak romantik, hümanist ve daha çok da mistik olarak ön plana çıkmaktadır. Batının romantik edebiyatından etkilenen Cibrân, Nu'ayme ve er-Reyhânî gibi isimler, Amerikalı şairler, Emerson (1803-1882), Longfellow, Whittier ve Whitman'ın etkisinde kalmışlardır.⁸³

Kalem topluluğunda ve Mehcer edebiyatında büyük bir yeri olan ve en önde gelen isim Cibrân Halîl Cibrân'dır.⁸⁴ Lübnan kökenli olup, Hristiyan dinî itikadına bağlı bulunan ve aynı zamanda iki medeniyetin yani Doğu ve Batı medeniyetlerinin varisi ve taşıyıcısıdır. Engin bir yeteneğe sahip olan Cibrân, ressam ve müzisyen gibi tanınmış olmasına rağmen, her şeyden önce dahi ve hatırı sayılır bir edip olarak ün kazanmıştır. Onun kaleminden kısa romanlar, hikâyeler, mensur şiirler, denemeler ve çeşitli makaleler çıkmıştır.⁸⁵

Cibrân Halîl Cibrân'ın eserlerinde sosyal, dîni ve edebi alanlardaki yerleşik düşüncelere karşıt bir düşünce hâkimdir. Nietzsche, Blake, Rodin'i örnek alan Cibrân,

⁸⁰ Hasan Câd Hasan, *el-Edebu'l-'Arabî fî'l-Mehcer*, Kahire 1962, s.64-65; Kabbîş, s.284.

⁸¹ Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002, s.111.

⁸² Kabbîş, s.284.

⁸³ Yazıcı, s.147-196.

⁸⁴ Jayyusi, s.130-132, Yazıcı, s.119-120.

⁸⁵ Aida İmanquliyeva, *Modern Arap Edebiyatının Usta Kalemleri*, (Çev. Reşad İlyasov ve Qiyas Şükürov), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007, s.69.

İncil'in etkileriyle ve Batı fikirleriyle beslenip yetişmiştir. Cibrân'ın sanatsal ve edebi eserlerinde, sürgün duygularını, ana vatana özlem duygularını, doğaya dönüşü melankolik bir hava içerisinde işlediğini görürüz.⁸⁶

Cibrân'ın temel düşüncelerini ve ideallerini benimseyen Mîhâil Nu'ayme de, eleştirel yazıları, şiirleri, oyunları, romanları, kısa hikâyeleri ve felsefî denemeleriyle Mehcer ekolüne katkıda bulunmuştur.⁸⁷ Realizme yürekten inanmış, Arap dünyasının siyasal, sosyal ve kültürel sorunlarına çözüm konusunda büyük bir çaba sarf etmiş olan er-Reyhânî, Doğunun maneviyatçılığını Batıya, Batının ilerlemişliğini Doğuya taşımaya çalışmış ve doğu-batı arasında bağlantı köprüsü olmuştur. İlîyyâ Ebû Mâdî ise Kuzey Mehcer şairleri arasında şüpheciliği, yerleşik sosyal ve ahlâkî kuralları sergilediği lirik şiirleriyle ayrıcalık kazanır.⁸⁸

Kalem grubu, 1931 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş daha sonra Cibrân Halîl Cibrân'ın, ardından Reşîd Eyyûb, Nesîb 'Arîda ve Mîhâil Nu'ayme'nin Lübnan'a dönüşü ile dağılmıştır.⁸⁹

1.3.3.2. el-'Uşbetu'l-Endelusiyye (Endülüs Grubu)

el-'Uşbetu'l-Endelusiyye (Endülüs Grubu), Mişel el-Ma'lûf'un başkanlığında, 1932 yılında Brezilya'nın Sao Paulo şehrinde kuruldu. Üyeleri arasında Fevzî (1899-1930) ve Şefîk el-Ma'lûf (1905-1986), İlyâs Ferhât (1893-1977), Reşîd el-Hûrî (1887), Naşr Sem'ân (1905-1967), Husnî Kurâb (1899-1958), Yûsuf Ğanîm (1875-1919), Hâbîb Mes'ûd (1899-1977) ve Şukrullâh el-Curr (1898-1975) bulunmaktaydı.⁹⁰

Bu grubun amacı Kalem Grubu ile aynı olsa da modern ve klâsik edebiyat konusunda farklı görüş ve düşüncelere sahiptiler. Bu grubun hedefleri arasında geçmiş ile bağları koparmadan Arap edebiyatına özellikle de şiire yenilik kazandırmak vardı.

İsminden de anlaşılacağı gibi bu grup Endülüs edebiyatının etkisi altında kalmış ve onun özelliklerini taşımıştır. Biçim ve temalarıyla bazı yönlerden Endülüs lirik şairlerden esinlenen Güney Amerika'daki göçmen şairler, büyük çapta özgün ve

⁸⁶ Yazıcı, s.132-134.

⁸⁷ Jayyusi, s.150-152, İmanquliyeva, s.207-208.

⁸⁸ İbrâhîm Halîl, s.130-132.

⁸⁹ Kabbîş, s.285.

⁹⁰ Hasan Câd Hasan, s.63; Kabbîş, s.312.

mükemmel bir şiir ortaya koymuşlar, eserlerini ve düşüncelerini çıkardıkları “*el-‘Usbe*” dergisinde yayınlamışlardır.⁹¹

Endülüs Grubu, Arap dünyasında büyük takdir ve beğeni toplayan bir grup olmuştur. Çeşitli kaside ve makaleler yayınlayan bu grup, pek çok edebi konuyu da tartışmış ve tartışmaya açmıştır. Bu grup, Brezilya cumhurbaşkanının 1941 yılında verdiği kapatma emrine kadar çalışmalarını sürdürmüştür.⁹²

⁹¹ Kabbîş, s.312.

⁹² Hasan Câd Hasan, s.65-66; Îsâ en-Nâ’ûrî, *Edebu’l-Mehcer*, Kahire 1977, s.30-31.

İKİNCİ BÖLÜM

APOLLO EKOLÜ

Modern Arap şiirinin XX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren gerek şekil, gerekse konu bakımından gelişme göstermeye başlaması, bu süreçte modernleşmeyi savunan ve yeni bir şiir eleştirisi geliştiren ekollerin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunlardan Divan Ekolü ve Mehcer Ekolünün yanı sıra ortaya çıkan ekollerden biri de 1930’lu yıllarda modern Arap şiirine damgasını vurmuş olan Apollo Ekolüdür. Bu ekolün kuruluşuna geçmeden önce onun ortaya çıkışına zemin hazırlayan faktörleri ve neden “Apollo” olarak adlandırıldıklarını incelemeye çalışacağız.

2.1. APOLLO EKOLÜNE ZEMİN HAZIRLAYAN FAKTÖRLER

Modern Arap şiirinin yenileşme sürecinde önemli bir dönüm noktasını oluşturan Apollo Ekolünün ortaya çıkışına zemin hazırlayan faktörlerden ilki, Aḥmed Şevkî, Ḥâfız İbrâhîm ve arkadaşlarının temsil ettiği geleneksel akım ile divan ekolü şairlerinin temsil ettiği yenilikçi akım arasında çıkan tartışmadır. Yenilikçilerin, geleneksel şiirdeki duygusal ve ruhsal yoksunluktan, şiirdeki kuruluştan, üsluptaki yapmacılıktan ve lafızdaki yabancılıktan kurtulmak istemeleri yeni bir grup arayışına girmelerine yol açmıştır.

İkinci faktör ise Divan Ekolü şairlerinden İbrâhîm ‘Abdulkâdir el-Mâzinî’nin şiirlerinde görüldüğü gibi şiir düzenlemesinden kaçınması, ‘Abdurrahman Şukrî’nin 1938 senesinden sonra edebiyat hayatında görünmemesi, el-‘Aḳkâd’ın kendi düşünsel çalışmalarına yönelmesi ve Divan şairlerinin insandan ve onun duygusallığından yoksun şiirleridir.

Son olarak batı edebiyatına eğilimin artması, tercüme yoluyla eserlerin Arapçaya çevrilmesi, İngilizce ve Fransızca dillerinde yayın yapan dergilerin ve gazetelerin okunması gibi sebepler, şairleri yeni bir grup oluşturmaya yöneltmiştir.⁹³

⁹³ İbrâhîm Ḥalîl, s.161-162.

2.2. APOLLO İSMİNİN VERİLMESİ

Apollo Grubu kurulmadan, daha önce de kısaca değindiğimiz gibi, bu grubun isminin ne olacağı üzerinde durulmuş ve esin kaynağını da “Apollon” oluşturmuştur. Apollon, Grek mitolojisine göre Tanrılar Tanrısı Zeus’un oğlu ve Eski Yunanlıların en yaygın ölçüde tanınan tanrılarından biridir.⁹⁴ Müziğin, sanatın, güneşin tanrısı olmasının yanı sıra Apollon’un şiir ve edebiyatla da ilgilenmesi, başta Aḥmed Zekî Ebû Şâdi olmak üzere ekolün ileri gelen şair ve yazarlarını “Apollo” ismi üzerinde hemfikir kılmıştır.

Ekolün kurucusu, Aḥmed Zekî Ebû Şâdi ekole neden “Apollo” adını verdiklerini şu sözleriyle dile getirmiştir:

وكما كانت الميثولوجيا الاغريقية تتغنى بأبولو للشمس والشعر والموسيقى، فنحن نتغنى في حمى هذه الذكريات، التي أصبحت عالمية، بكل ما يسمو بجمال الشعر العربي، بنفوس شعرائه

“Yunan mitolojisinin, güneş, şiir ve müzik (tanrısı) Apollo’yu terennüm ile dile getirdiği gibi biz de evrensel hale gelen bu hatıraların sıcaklığı içerisinde, Arap şiirinin güzelliğini ve şairlerin ruhunu yücelten her şeyi terennüm edelim.”⁹⁵ der.

Aḥmed Zekî Ebû Şâdi’nin bu ifadesi, derginin ismiyle Yunan tanrılarından Apollo arasında bir bağ kurduğunu göstermektedir. Ayrıca Azra Erhat’ın da ifade ettiği gibi “Yunan mitolojisinde Apollon, aydın, ölçülü gücü simgeler; ışıktır, doğayı görme, varlığı akılla algılama ve akıl yetisine dayanan yöntemlerle biçimlendirme gücü ve yeteneğidir.”⁹⁶ Birçok ozanın babası da sayılan Apollon’un sanat ve müzik yeteneği üzerine de pek çok efsane anlatılır. Bütün bunlar göz önüne alındığında Apollo Grubunun, evrensel bir platform olması, Arap şairlerinin ve yazarlarının duygularını yansıtması isteği ve umuduyla gruba bu ismin verildiği ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca Apollo Grubunun kurucusu Aḥmed Zekî Ebû Şâdi’nin Yunan mitolojisini ve eski Mısır mitolojisini eserlerinde işleyen ilk Mısırlı şair⁹⁷ olması ve şiirlerinde birçok Yunan ve eski Mısır mitolojik hikâyelere yer vermesi, onun mitolojiye karşı ne kadar ilgili olduğunu göstermektedir. Şâdi’nin bu ilgisinin, gruba “Apollo” gibi mitolojik bir ismin verilmesinde etkili olmuş olabileceğini söyleyebiliriz.

⁹⁴ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2012, s.47.

⁹⁵ Hafâcî, s.57-58.

⁹⁶ Erhat, s.44.

⁹⁷ Salma Khadra Jayyusi, *Trends and Movements in Modern Arabic Poetry*, Leiden 1977, s.382.

Grubun ismini “*Apollo*” olarak benimseyenlerin yanında bu isme tepki gösterenler de olmuştur. Başta Divan Ekolü Şairi, ‘Abbas Maḥmūd el-‘Aḳḳād olmak üzere bazı şairler, bu isme karşı çıkmışlar, Apollon’un Yunan mitolojisinde şiir ve edebiyatla değil, tarım ve hayvancılıkla ilişkilendirilen bir tanrı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yüzden grubun isminin, genelde Arap ve özelde Keldanîler’de sanat ve edebiyat tanrısı anlamına gelen “*Utarid*” adıyla değiştirilmesini istemişlerdir.⁹⁸ Bunun üzerine gurubun kurucusu Ebû Şâdî, Apollo isminden önce birçok isim üzerinde durduklarını ancak Apollo’yu evrensel ve kulağa hoş gelen bir sözcük olduğu için seçtiklerini belirten bir açıklamada bulunmuştur. Ayrıca Şâdî, Roma mitolojisindeki ‘Utarid’in Yunan mitolojisindeki Hermes olduğunu, her iki tanrının da sanatın yanı sıra tarımla ilişkilendirildiğini, öte yandan Apollon’un ise tam tersine, şiir ve sanat tanrısı olduğunu belirtmiştir.⁹⁹

‘Abbas Maḥmūd el-‘Aḳḳād’ın Apollo Grubuna, Cahiliye ve İslami dönemden bir ad önermek yerine yine Arap mitolojisinde sanat ve edebiyat tanrısı anlamına gelen “*Utârid*” adının verilmesini önermesi, onun da mitolojinin ne denli etkisi altında kaldığının çarpıcı bir örneğidir.¹⁰⁰

2.3. APOLLO EKOLÜNÜN ORTAYA ÇIKIŞI VE HEDEFLERİ

Arap şiirinde modernizmin kilometre taşlarından biri niteliğinde olan Apollo, bir şair ve eleştirmen olan Mısırlı Aḥmed Zekî Ebû Şâdî’nin girişimleriyle “Cemaat Apollo” (Apollo Grubu) adı altında Eylül 1932 yılında Kahire’de kurulmuştur.¹⁰¹

Bu grup ilk olarak 12 Ekim 1932’de “Şairlerin Prensi” lakaplı Aḥmed Şevkî’nin Gîze’deki evinde ve onun başkanlığında toplanmıştır. Ancak Aḥmed Şevkî’nin birkaç gün sonra beklenmedik ölümü üzerine derin bir hüznü yaşayan grup üyeleri, 22 Ekim 1932’de Ḥalîl Muṭrân’ı Apollo Ekolü’ne başkan olarak seçmişlerdir. Grubun genel sekreterliğine Ebû Şâdî, başkan vekilliklerine ise Aḥmed Muḥarrem ve İbrâhîm Nâcî getirilmiştir. Alî Maḥmūd Ṭaha, Ḥasan el-Kâyâtî, Ḥasan Kâmil eş-Şayrafî gibi dönemin

⁹⁸ Brugman, s.153-154, Ḳabbiş, s.234.

⁹⁹ Derya Adalar, “Apollo Grubu: Bir Modern Arap Şiiri Ekolü”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47(2), Ankara 2007, s.64.

¹⁰⁰ Yalar, *Modern Arap Şiiri*, s.63.

¹⁰¹ Brugman, s.151; Mu’avveş, s.590-591; Ḥafâcî, s.56.

ünlü şair ve eleştirmenleri de kurucu ve yönetim kurulu üyeleri arasında yer almışlardır.¹⁰²

Şiir üzerine yoğunlaşmış birçok genç şair ve yazarları bir araya getiren Apollo Ekolü, Mısır’da ve diğer Arap ülkelerinde yaşayan insanları, genelde modern edebiyat, özel de de şiir düşüncesi üzerine yeni bir başlangıca davet etmiştir. İçinde çeşitli akımları, eğilimleri ve mizaçları barındıran bu grubun esas amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) Şiiri taşlaşmış, geleneksel yapıdan sıyrarak, daha özgür ve yenilikçi bir yapıya sokmak,
- b) Şiiri sıradanlıktan, tekrardan kurtararak, sanatsal ve doğru yorumlarla şairlerin, şiirlerinde duygularını ortaya çıkarabilmek,
- c) Arap şiirinin düzeyini yükselterek, şairlerin çabalarını bu tarafa yönlendirmek,
- d) Şiir dünyasındaki yenilikleri savunmak,
- e) Şairlerin toplumsal, maddi ve edebi düzeylerini yükselterek saygınlıklarını korumaktır.¹⁰³

Apollo grubu belirlediği bu amaçlar ve hedefler doğrultusunda diğer şiir gruplarından farklı bir çizgide olduğunu ve bu grubun kendine has niteliklerini ve özelliklerini belirlediğini göstermiştir. Ayrıca konu ve problemlere bakış ve yaklaşım açısından, görüşleri arasında benzerlik bulunan şair ve yazarların oluşturduğu bir birlik haline gelmesiyle “grup” olarak ortaya çıkan bu oluşumun zamanla bir “ekol”¹⁰⁴ halini aldığını söyleyebiliriz. Özellikle, grubun kurucusu Ahmed Zekî Ebû Şâdî’nin “Cemaat Apollo” (Apollo Grubu) adı altında ortaya çıkardığı bu grubu, daha sonra “Medresetu Apollo” (Apollo Ekolü) olarak ifade ettiğini şu sözleri doğrular niteliktedir:

ان مدرسة أبولو مدرسة تعاون و انصاف و اصلاح و تجديد

“Apollo Ekolü, dayanışma, adalet, reform ve yenilenme ekolüdür.”¹⁰⁵

¹⁰² Kabbîş, s.245; Mu‘avveş, s.591.

¹⁰³ Hafâcî, s.57.

¹⁰⁴ Ekol(Akım): Bir milletin edebiyatının belli bir dönemde toplumsal anlayışın ve değişimin bir gereği olarak başlayan, gelişen ve sona eren; kendine has duyusu, görüşü, anlatışı ve düşüncüsü olan bir oluşumdur. Ortak ilkelere bağlanma, dünya görüşü ve sanat anlayışı bakımından bazı ilkelere birleşme, sanatsal bir manifestoya sahip olma ve başka ortak estetik kaygıları paylaşma itibarıyla bir araya gelen edebiyatçıların oluşturdukları bir oluşum olarak da nitelendirilebilir.; ayrıca bkz.,Turan Karataş, “Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü”, Sütun Yayınları, İstanbul 2011, s.32-33.

¹⁰⁵ Hafâcî, s.59.

Ahmed Zekî Ebû Şâdî bu sözüyle, Apollo şiir hareketinin bir ekol olmasını arzu ettiği aşikârdır. Şâdî'nin burada, Apollo'yu "medrese" (ekol) olarak nitelendirmesindeki amacın, geleneksel şiir yazan bir toplumun, yenilikçi şiir tarzına daha iyi uyum sağlayabilmesi ve ona ön ayak olabilmelerini hedeflediğini söyleyebiliriz. Ayrıca Ahmed Zekî Ebû Şâdî'nin dile getirdikleri, grubun kendine has esas ve amaçlarıyla birebir örtüşmektedir. Çünkü Şâdî, bu sözleriyle şairler arasındaki dayanışmayı, adaleti, şiir dünyasında öngördükleri yenilikleri nitelemektedir. Bu da onların ekol olma yolunda ne kadar yol katettiklerini göstermektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Apollo bir grup olarak ortaya çıkmış olmasına rağmen amaçları doğrultusunda belirli ilkelere sahip bir dünya ve sanat görüşü olan bir ekole dönüşmüştür. Bundan dolayı Apollo'yu hem grup adı altında hem de ekol adı altında incelemek mümkündür. Bu sebeple bizde çalışmamızda Apollo'yu yer yer grup, yer yer de ekol olarak ele aldık.

2.4. APOLLO EKOLÜNÜN FAALİYETLERİ

Modern Arap şiirinde büyük bir çığır açmış olan Apollo Ekolü, faaliyetlerine ilk olarak grubu temsil eden bir yayın organı ortaya çıkarmakla başlamıştır.

Ahmed Zekî Ebû Şâdî başta olmak üzere, İbrâhîm Nâcî, 'Alî Maḥmûd Ṭaha, Muḥammed Abdulmu'tî el-Hemşerî gibi dönemin genç şair ve yazarlardan oluşan Apollo Grubu, Eylül 1932 yılında gruba aynı adı taşıyan, "Apollo" dergisini çıkartmışlardır.

Arap dünyasında şiir ve şiir eleştirisi üzerine yoğunlaşan ilk dergi olma özelliği taşıyan Apollo'nun modern Arap şiirinin gelişimi bakımından edebi değeri büyük olmuştur. Mısır başta olmak üzere diğer Arap ülkelerinde edebiyat, eleştiri ve şiir alanında büyük bir yankı uyandırmıştır. Özellikle, Muştafâ 'Abdullaṭîf es-Suḥratî (1983-1902), Şâlih Cevdet (1912-1976), 'Abdul'azîz 'Atîk (1906-1976), Muḥtâr el-Vekîl (1988-1911), Ahmed Şevkî, Ḥalîl Muṭrân, 'Abbas Maḥmûd el-'Akkâd, Muḥammed el-Esmer (1900-1956), Maḥmûd Ğanîm (1901-1972), 'Abdulhamîd ed-Dîb (1899-1943), Muḥammed Muştafa el-Mâhî (1895-1976), 'Osmân Hilmî, Muḥammed el-

Hehyâvî (1882-1943), Fahrî Ebu's-Su'ûd (1910-1940), Seyyid Kuṭṭâb (1906-1966), Bîşr Fâris (1907-1963), Ṭâhir eṭ-Ṭenâhî (1901-1967), Muḥammed Sâdîk 'Anber (1872-1938)¹⁰⁶ gibi birçok edebiyatçı, şair ve eleştirmeni bir araya getirmiştir.¹⁰⁷

Her ay düzenli olarak yayımlanmaya başlayan Arap dünyasında şiir ve şiir eleştirisine özgü ilk dergi olan Apollo'nun ilk sayısının başyazısında, Aḥmed Zekî Ebû Şâdî'nin şu sözlerine yer verilmiştir:

نظرا للمنزلة الخاصة التى يحتلها الشعر بين فنون الأدب، و لما أصابه و أصاب رجاله من سوء الحال، بينما الشعر من أجل مظاهر الفن، و في تدهوره اساءة للروح القومية، لم نتردد في أن نخصه بهذه المجلة، التى هي الأولى من نوعها في العالم العربي، كما لم نتوان في تأسيس هيئة مستقلة لخدمته هي جمعية أبولو، حبا في احلاله مكانته السابقة الرفيعة، و تحقيقا للتآخى والتعاون بين الشعراء

“Edebiyat türleri içerisinde şiirin işgal ettiği özel konuma bakılırsa, şiirin ve onu söyleyen şairlerin başına gelen kötü durumlardan dolayı- ki şiir sanatın en üstün görüntülerinden biridir ve onun kötü duruma düşmesi milliyetçilik ruhuna kötülük yapmaktır- kendi türünde Arap dünyasında ilk olan bu dergiyi şiire özgü kılmakta hiç tereddüt etmedik. Aynı şekilde şiiri daha önceki üstün konumuna yüceltmek, şairler arasında kardeşlik ve dayanışmayı gerçekleştirmek arzusuyla ona hizmet için müstakil bir heyet oluşturmakta, ki bu da Apollo cemiyetidir, gevşek davranmadık.”¹⁰⁸

Aḥmed Zekî Ebû Şâdî, bu sözleriyle şiiri, diğer edebiyat türlerinden üstün tuttuğunu göstermekte ve şiiri düştüğü kötü durumdan kurtarmak istediğini açıkça belirtmektedir. Ayrıca Şâdî'nin, şiiri eski düzeyine getirmek ve şairler arasında kardeşliği ve dayanışmayı gerçekleştirme arzusu, Apollo Ekolünün hedeflerini açıkça göz önüne sermektedir.

Apollo dergisinin ilk sayısında, derginin kuruluşundan bir ay sonra vefat eden Aḥmed Şevkî'nin yazdığı, bu ekolün ve derginin doğuşunu selamlayan kasidesine de yer verilmektedir;

¹⁰⁶ Hafâcî, s.58; Aysel Ergül Keskin, *Şiirin Galip Aşkın Devrik Kralı*, Araştırma Yayınları, Ankara 2006, s.22.

¹⁰⁷ Mu'avveş, s.592.

¹⁰⁸ Hafâcî, s.57-58.

أَبُولُّو مَرْحَباً بِكَ يَا أَبُولُّو فَإِنَّكَ مِنْ عُكَاطِ الشَّعْرِ ظِلُّ
 عُكَاطُ وَأَنْتَ لِلْبُلْغَاءِ سُوقُ عَلَى جَنْبَاتِهَا رَحَلُوا وَحُلُّوا
 وَ يَنْبُوعُ مِنَ الْإِنْشَادِ صَافٍ صَدَى الْمَتَأَدِّينَ بِهِ يُقَلُّ
 وَمِضْمَارٌ يَسُوقُ إِلَى الْقَوَافِي سَوَابِقُهَا إِذَا الشُّعْرَاءُ قَلُّوا
 يَقُولُ الشَّعْرَ قَائِلُهُمْ رَصِيناً وَ يُحْسِنُ حِينَ يُكْثِرُ أَوْ يُقَلُّ
 وَلَوْ لَا الْمُحْسِنُونَ بِكُلِّ أَرْضٍ لِمَا سَادَ الشُّعُوبُ وَلَا اسْتَقَلُّوا

- *Apollo! Merhaba sana ey Apollo! Şüphesiz sen şiir Ukaz'ının bir gölgesisin.*
- *Ukaz ve sen, söz ustalarının panayırısın. Onlar, onun (panayırın) her tarafına göçmüş ve yer tutmuşlardır.*
- *(Ukaz ve Sen), ender bulunan ediplerin, hoş bir sadayla seslendirdiği şiirlerin kaynağısın.*
- *Şairlerin az olduğu bir zamanda, (o panayırın) öncülerinin kafiyelere koşuşturduğu bir yarış alanısın.*
- *Oradaki şairler, sağlam şiirler söyler, az da olsa çok da olsa güzel söyler.*
- *Şayet bu güzellikleri yapanlar olmasaydı yeryüzünde hüküm süren halklar, bağımsızlığına ulaşamazlardı.¹⁰⁹*

Derginin içeriğinde şiirlerin, klasik dönemi yansıtacak şekilde olmasını isteyen Ahmed Şevkî'nin bu şiiriyle, İslam öncesi Arap şiirini savunduğunu ve muallakalar tadında bir edebi zevk beklentisi içerisinde olduğunu görmekteyiz. Ayrıca buna paralel olarak modern Arap şiirini savunan bir dergi olan Apollo'nun, ilk sayılarında klasik dönem şairleri ve yazarları hakkında makalelere yer vermekten de kaçınmadığını söyleyebiliriz.

Apollo dergisinde yazılar yazan şair ve edebiyatçıların çoğu artık klasik edebiyattan sıyrılıp modern edebiyata doğru yol almaya başlamışlardır. Özellikle bu dergide kaleme aldıkları şiirleri ve yazılarıyla, duygularını ve düşüncelerini özgürce ifade edebilme fırsatı bulmuşlardır. Batı edebiyatından etkilenen şair ve yazarlar, daha

¹⁰⁹ Ahmed Şevkî, *eş-Şevkıyyât*, Lübnan 2006, s.68; Hafâcî, s.58; Mu'avveş, s.591-592.

çok Fransız ve İngiliz yazarları kendilerine örnek almışlar, onların eserlerinden yaptıkları çevirilerle Arap edebiyatının bu ürünlerle tanışmasını sağlamışlardır. Ayrıca dergide, Fransız edebiyatından Arapçaya tercüme edilmiş parçalara, Fransız edebiyatçıları ve Yunan mitoloji karakterleri ile ilgili bilgilere de yer vermişlerdir.

Apollo Dergisi birçok şair ve edebiyatçıyı bünyesinde barındırmış ve onların eserlerine dergide yer vermiştir. Özellikle bunların içerisinde grup üyelerinin kaleme aldıkları şiir divanları ön plana çıkmaktadır. Örneğin, Ahmed Zekî Ebû Şâdî'nin, *el-Yenbu*"(Pınar), *Atyâfu'r-Rebi* (Bahar Hayalleri), *eş-Şû'le*(Meşale), *Fevka'l- 'Ubâb* (Köpüklerin Üzerinde), *Eşi'a ve Zılâl*" (Işıklar ve Gölgeler), İbrahim Nâcî'nin, *Varâu'l-Ğamâm* (Bulutların Arkası), Hasan Kâmil eş-Şayrafî'nin *el-Elhân ed-Dâi'a* (Kayıp Melodiler), Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin *Eğâni'l-Hayât*" (Hayatın Şarkıları) divanları bölümler halinde Apollo dergisinde yayımlanmıştır.¹¹⁰

Apollo Dergisi, 1932 yılı Eylül ayından 1934 yılı Aralık ayı da dâhil olmak üzere, toplam 28 sayı olarak yayımlanmıştır. Ayrıca bu derginin Ahmed Şevkî ve Hâfız İbrâhîm anısına yayımlanmış, özel sayıları da bulunmaktadır. Hafâcî'ye göre bu derginin yayın hayatı 1935 yılına kadar sürmüş, Ahmed Zekî Ebû Şâdî'nin Kahire'den İskenderiye'ye taşınmasıyla birlikte Apollo dergisinin çıkışı da durdurulmuştur. Bu derginin yerine onun uzantısı olan "*el-Edebî*" ve "*el-İmâm*" adlı iki dergi yayımlanmaya başlamıştır.¹¹¹ Apollo dergisinin çok kısa bir yayın hayatı olmasına rağmen Arap edebiyatında hala belli bir saygıyla anılıyor olması, herhalde kurucuların kendilerine önemli misyonlar yükleyerek, iddialı çıkışları sayesinde. Çünkü bu ekol şairleri kendilerini şiir ve şiir eleştirisi alanında farklı bir yere oturtmuşlar, dönemin diğer edebiyatçılarından farklı bir adım atmışlardır.

2.5. APOLLO EKOLÜNÜN FİKRİ VE EDEBİ ÖZELLİKLERİ

Apollo şiir grubu, hemen hemen edebiyat alanında her kesimde bir yankı uyandırmasının ardından, şiirde yenilik davetini desteklediğini göstermiş, şairlerin yolunu aydınlatan fikrîsel, sanatsal ve bilimsel ufuklar açmıştır. Bu hususları şöyle açıklayabiliriz:

¹¹⁰ Hafâcî, s.59.

¹¹¹ Hafâcî, s.59; Mu'avveş, s.592.

2.5.1. Apollo Ekolünde Romantik Eğilim

Duyuyu akıldan ve hayal gücünü eleştirel çözümlemeden üstün tutan bir edebiyat akımı olan romantizm, kimisine göre, ilk kez Fransız yazar Stendhal'ın (1783-1842), kimisine göre de Fransız ihtilâlinin öncülerinden J.J.Rousseau'nun (1712-1778) eserlerinde kullanılmıştır. Sanatsal bir terim olarak da ilk tanımı Rousseau'nun *Bienne Gölü* hakkında kullandığı “romantik bir yer” sözünden hareketle yapılmıştır.¹¹²

Klasik yaşamın vermiş olduğu kurallardan ve yaptırımlardan sıkılan Avrupa'daki edebiyatçıların çoğu, tabiata ve köy hayatına yani basit, özgür bir yaşama geri dönmüşlerdir. Böylece edebiyat, şiir ve eleştiride romantik hareketin başlamasını sağlamışlardır.

Kimilerine göre romantizm, klâsizmi hem anlayış hem de üslup olarak reddeden bir akım olarak görülür. Romantizm, klasik edebiyatın, dilbilimsel konuların ve sanatsal kuralların dışına çıkarak, daha çok duygu, zevk ve ilhama önem vermiştir. İçerik olarak duygusallığı, üslupta ise sade bir anlatımı esas kabul eder. Bu yüzden şairler tabiata, özgürce düşünmeye, maddiyattan çok maneviyata yönelmişlerdir.

Belli başlı batılı romantikler şunlardır: İngiliz şair John Keats (ö.1821), Alman şair ve yazar Johann Wolfgang Goethe (ö.1832), İskoçyalı şair ve yazar Walter Scott (ö.1832) Fransız şair ve tiyatro yazarı Alfred de Musset (ö.1857) dir.¹¹³ Bu şairlerin Arap şair ve yazarları üzerinde de etkisi büyük olmuştur.

Arap Edebiyatı'nda ise romantizm, “*el-ibtidâ'iyye*”, “*el-ibdâ'iyye*”, “*er-rûmantikiyye*” ve “*er-rûmansiyye*” gibi tabirlerle ifade edilmektedir.¹¹⁴ Romantizmin izleri, Cahiliye döneminden başlayarak, Abbasi dönemine kadar uzanmış, geçmişten bu yana birçok şair, yazar, ressam ve dil bilimcide görülmüştür. Modern Arap edebiyatında romantizm ise XX. yüzyılın başlarında, Lübnanlı Cibrân Halîl Cibrân (1883-1931) ve Mısır'da Halîl Muṭrân (1872-1949) ile birlikte tanınmıştır.¹¹⁵ Bu da onların Avrupa hayatına açılmış olmaları ve Paris'te Fransız edebiyatıyla yakından ilgilenmeleri

¹¹² Çetişli, s.57.

¹¹³ Yalar, “Halil Mutran ve Romantik Edebi Kişiliği”, s.50.

¹¹⁴ Yalar, “Halil Mutran ve Romantik Edebi Kişiliği”, s.49.

¹¹⁵ Kabbîş, s.190.

sebebiyledir. Her ikisi de Arap edebiyatındaki romantik edebiyatçıların önderi durumundadırlar. Bu şairlerden Hâlîl Muṭrân'ın “ *el-Mesâ'* ” (Akşam) ve “ *el-Esedu'l-Bâkî* ” (Ağlayan Aslan) adlı kasideleri özellikle romantizm çerçevesinde yazılmış, örnek eserler arasında yer alır.¹¹⁶

Tabii olarak Batıdan etkilenmiş olan Apollo Grubu şairlerinin romantizm anlayışı, Batıdaki romantizmden çok da farklı olmamıştır. Hatta grup üyeleri, şairleri ve edebiyatçıları, şiirsel gelenekte devrime, seçkinliğe ve özgür düşünceye çağırılmışlar, konu, anlam ve fikir olarak serbest bir sanatsal anlayışı ileri sürmüşlerdir.

Apollo Grubu şairlerinin romantizme yönelmelerindeki amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Gelenekselliğin yaptırımlarından uzak, düşünce, anlam ve konu bakımından bağımsız bir sanat elde etmek,
- Eskinin karmaşık üslubundan, kurallarından kurtularak, lafızda, anlamda, hayalde yorum ve düşünce özgürlüğü getirmek,
- İnsani duyguları ön plana alarak, duygusal, nağmeli şiire yönelmek,
- Tabiat güzelliğine önem vermek,
- Ruhlardaki acı, hüznün, endişe gibi duygulara yer vermek,
- Kasidenin konu bütünlüğünü ve şiirsel ahengini korumak gibi amaçlar, Apollo şairlerini romantizme yönlendirmiştir¹¹⁷.

Ahmed Zekî Ebû Şâdî, Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî gibi batı romantizmden oldukça etkilenmiş şairler, bu akımın özelliklerini ilkelerini kendi şiirlerine yansıtmışlardır. Şâbbî'nin şu dizeleri bu etkiyi açıkça göstermektedir:

بعيدا عن لهوها وغناها
ولأستطيع حتى بكاهها
محزن مضجر على قدمي
فهنا نجرب الموت هيها

ثم ماذا؟ هذا أنا: صرت في الدنيا
في ظلام الفناء أدفن آيامي
وزهور الحياة تهوي بصمت
جفّ سحر الحيات يا قلبي الباكي

¹¹⁶ Fâḥurî, s.45.

¹¹⁷ Ḥafâcî, s.70-71.

- *Ya sonra! İşte buyum ben, uzak düştüm*
- *Dünyanın eğlencesinden, zenginliğinden*
- *Gömüyorum günlerimi yokluğun karanlığına*
- *Ve onlara ağlayamaya bile gücüm yetmiyor*
- *Yaşamın çiçekleri ise dökülüyor*
- *Ayaklarımın üstüne, üzen ve usandıran bir sessizlikle*
- *Hayatın büyüğü kurudu, ey ağlayan kalbim!*
- *Öyleyse, haydi ölümü deneyelim haydi ölüme.*¹¹⁸

Kuzey Afrika ülkelerinin Batılı ülkelere işgal edildiği bir dönemde yaşayan şair, savaşın vermiş olduğu hüznün ve karamsarlık duygularını mısralarına da yansıtmıştır. Şairin savaşla birlikte yaşama dair umutları ve hevesleri kırılmış, dünyanın eğlencesini, nimetlerini gözü görmez olmuştur. Günlerini tıpkı bir mezar gibi gördüğü karanlığa gömmüş, yaşamaktan ümidini kesmiştir. Savaşta hayatını kaybeden gencecik insanları, yaşamın çiçeklerine benzetmiş, o çiçeklerin (gençlerin) birer birer döküldüğünü (öldüğünü) ve onun bu hüznün ve acı dolu manzara karşısında kederli ve sessiz bir şekilde, olanları izlemekten başka elinden bir şey gelmediğini dile getirmiştir. Şair yaşadığı bu olumsuzluklardan dolayıdır ki yaşamda bulamadığı mutluluğu, ölümden arar hale gelmiştir.

Apollo şairlerinin romantik ürünlerinde özellikle mahrumiyet, pişmanlık, hüznün, sıkıntı, varlık ve yokluk duyguları ön plana çıkmıştır. Bunun yanında endişe, şaşkınlık ve kötümserlikten oluşmuş bir doku vardır. Bu yüzden bu akımı, romantik akım ya da başka bir ifadeyle kişisel deneyimleri, tasvirde mübalağa eden, ruhsal saplantıları, kaygıları ve duygusal coşkuları, hararetli, taşkın bir üslupla tasvir eden sentimental bir akım olarak da adlandırabiliriz.¹¹⁹

2.5.2. Apollo Ekolünde Hüznün ve Keder

Apollo Ekolü şairleri yaşadıkları hüznü, karamsarlığı ve yaşamlarında ortaya çıkan olumsuzluklarla beraber gelen hayal kırıklıklarını, oldukça yoğun bir şekilde şiirlerine de yansıtmışlardır. Onları bu denli kederli duygulara ve kötümserliğe iten sebepler şunlar olmuştur:

¹¹⁸ Yazar “*Modern Arap Şiiri*”, s.101.

¹¹⁹ Kabbış, s.235; Ergül Keskin, s.23.

- a) Suriye, Lübnan ve Kuzey Afrika'da Fransızların varlığı; Mısır, Irak ve Filistin'de İngilizlerin varlığı, Arap ülkelerinin tam bağımsızlık mücadelelerini sekteye uğratmış, onların milli umutlarını ve heveslerini kırmıştır. Bu durum genel bir hayal kırıklığı, hoşnutsuzluk, kötümserlik ve ümitsizlik havası doğurmuş, bu da Arap şairlerinin romantik ürünlerinde kendini açıkça göstermiştir.
- b) Fransız ve İngiliz sömürgeleri, sömürülen toplumların manevi ruhlarını parçalamak için bu toplumları, her yönden hüznün ve kedere sevk etmişler, kendilerine karşı direnen ruhu kırmak için Arap ülkelerinde romantizm düşüncesini yaymaya çalışmışlardır.
- c) Arap toplumunda, hüznü ve kötümser duyguların yayılmasındaki bir diğer önemli faktör de bazı şairlerin, okuma ve değişik sebeplerle Avrupa devletlerine yaptıkları seyahatlerdir. Bu devletlerde etkilendikleri akım olan romantizmi alan şairler, acının ve kederin daha fazla işlendiği Fransız edebiyat ürünlerini tercüme etmişlerdir¹²⁰.

Apollo grubunda hüznün ve keder konusunu ön plana çıkarmış olan bazı Arap şairlerin romantik şiirlerine şu beyitlerini örnek verebiliriz:

İbrahîm Nâcî “el- ‘Avde (Dönüş)” adlı şiiriyle şöyle seslenir:

و فرغنا من حنين وألم	لم غدنا؟ أو لم نطو الغرام
انتبهينا لفرغ كالعدم! ¹²¹	و رضينا بسكون و سلام

- *Niçin döndük? Ya da, aşkı, macerayı atıpta acıdan ve özlemden niçin kurtulmadık?*

- *Rahatlığa ve esenliğe razı olduk, yokluğu andıran bir boşlukta son bulduk.*

Şair, dizelerinde uzun süre vatanından ayrı kalmanın vermiş olduğu pişmanlığı dile getirmiştir. Uzun bir zaman sonra vatanına geri dönüşüyle birlikte şair, geçmişte bıraktığı acıları ve yaşadıklarını tekrar hatırlamış, bugünkü rahatlığına, mutluluğuna isyan etmiştir.

¹²⁰ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.19-20.

¹²¹ İbrahîm Nâcî, *el- ‘Avde*, Erişim Tarihi: 23 Mart 2012,

<http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=63442>

“Şücûn” (Kederler) adlı şiiriyle Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî şöyle der:

كُلُّ دَهْرٍ يُمْرُ يَفْجَعُ قَلْبِي لَيْتَ شِعْرِي أَيْنَ الزَّمَانُ الْمُؤَسِّي¹²²

- Geçen her zaman gönlümü parçalıyor
- Bilseydim teselli veren zamanlar nerede

Şâbbî, genç yaşında yakalandığı kalp hastalığı nedeniyle hayata karşı zaman zaman kötümser bir şekilde bakmış ve bunu şiirlerine de yansıtmıştır. Şair, bu satırlarında da hastalığının vermiş olduğu dayanılmaz acılarla birlikte yaşamaya dair umudunun giderek azaldığını ve ona merhem olan zamanların yavaş yavaş tükendiğini dile getirmektedir.

“Evrakun Meytun (Ölü Yapraklar)” adlı şiiriyle ‘Umer Ebû Rîşe şöyle demektedir:

إنها حجرتي لقد صدئ النسيان فيها وشاخ فيها السكوت¹²³

- O benim odamdır, içinde unutkanlığın yankılandığı,
- Ve sessizliğin yaşlandığı.

Şair dizelerinde, geçmişinde nice anılarını barındırdığı bu odanın, şimdi ise terk edilmişliğin verdiği boşlukla derin bir sessizliğe büründüğünü ve orada artık sesin değil sessizliğin yankılandığını, insanların değil unutkanlığın yaşlandığını anlatmaktadır.

2.5.3. Apollo Ekolünde Kasidenin Özellikleri

Apollo şairleri şiirlerini kaleme alırken özellikle ruhlarındaki duyguların ve derin düşüncelerin ortaya çıkmasına önem verdikleri gibi şiirde sanatsal özgürlüğü, anlatımda yalınlığı, yorumlarda açıklığı sürekli ön planda tutmuşlardır.

Apollo Ekolü, serbest nazmı savunarak, kimi zaman “eş-Şi ru’l-mursel” kimi zaman “eş-Şi ru’l-hurr”, kimi zaman da “eş-Şi ru’l-mutlak” diye adlandırılan yeni bir

¹²² İmîl Kebâ, *Divânu Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî*, Dâru’l Cîl, Beyrut tsz., s.163.

¹²³ ‘Umer Ebû Rîşe, *Evrakun Meytun*, Erişim Tarihi: 23 Mart 2012, <http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=741>

akım başlatmış, kasidenin yapısında bir devrim gerçekleştirmiştir.¹²⁴ Apollo Ekolü şairlerini bu türe yönlendiren unsurlar ise; serbest şiirin, üslup bakımından diğer şiirlere göre farklı olması, şekil yönünden tek tef ile esasına göre yazılması, şekil ve manzumun iç içe olması ve lafızlar arasında iç musiki unsurunun ağır basması olmuştur.

Apollo Ekolü şairleri, kasidelerinde çeşitli vezin ve kafiyeler kullanarak ölçüleri çeşitlendirmiş, bunda da yeniliğe gitmişlerdir. Şiirlerinde, romantik eğilim, doğaya, sezgiye ve ilhama yöneliş ve duygusal eğilimleri vurgulamada sadelik ön plana çıkmıştır. Bunun yanında görünümü estetik, lafızları zarif, duyguları ve heyecanları tasvir eden mensur şiirler de nazmetmişlerdir.

Kasidede konu bütünlüğünü savunan Apollo Ekolü şairlerine göre insan vücudunun her organı nasıl uyum içindeyse kasidenin de her parçası uyum içinde olmalıdır. Daha önce Halîl Muṭrân ve Abdurrahman Şukrî'nin yaptığı gibi Aḥmed Zekî Ebû Şâdî de şairleri, kaside de sanatsal birliğe ve konu bütünlüğüne uymaya çağırmıştır.¹²⁵

Apollo Ekolü şairleri, öz, içerik ve anlam bakımından olduğu kadar bakımından olduğu kadar, şekil bakımından da şiire yenilik getirmişlerdir. Bu ekolün romantizm anlayışı, Batı edebiyatında olduğu gibi Arap edebiyatında da klasisizmden sonra modernleşmenin birinci evresi olarak görülmüştür. Ayrıca Apollo Ekolü şairleri kendilerine romantizmi rehber alarak ve onun çevresinde yoğunlaşarak, kasidenin şeklinde ve içeriğinde yeniliğe gitmeyi istemişler, böylece bu düşünceye dalıp, temel fikirlerini de bu kaynaktan çıkarmışlar ve şiirlerine de yansıtmışlardır.

Şiirlerinde aşka ve tabiata da yer veren Apollo şairleri, şehrin boğucu havasından kaçıp, tabiatın özgürlüğüne sığınmışlardır. Tabiatla ilgili gözlemlerinin yarattığı duygusal yoğunluk, Halîl Muṭrân, ‘Abdurrahman Şukrî, Aḥmed Zekî Ebû Şâdî, İbrahîm Nâcî, Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, ‘Alî Maḥmûd Ṭaha gibi şairlerin ürünlerine de yansımıştır.¹²⁶ Aḥmed Zekî Ebû Şâdî “*er-Rebî‘u*”(İlkbahar) adlı kasidesinde doğaya karşı beslediği duygularını şöyle dile getirir:

¹²⁴ Brugman, s.154; Kabbîş, s.235.

¹²⁵ Mu'avveş, s.598-599; Hafâcî, s.73-78.

¹²⁶ Ceyyûsî, s. 373-446.

انهضن و غردن فأشهى صفوك الآن
لا تشك من نكبات مر عاصفها
عاد الربيع فعاد البشرؤ انجست
وما الربيع سوى روح يجدنا
صفؤ تهش له حور و ولدان
فيم الشكاة و قد عفى الأسى الآن
من الطبيعة أنغام وألوان
فكل شيء به روح و ریحان¹²⁷

- Kalk ve şaki, saflığını arzuluyorum şimdi senin
- Hurîleri ve gılmanları çok istediği bir saflık
- Fırtınası geçen sıkıntılardan yakınma
- Şikâyet neye, yok oldu hüznün şimdi
- Döndü bahar, sevinç de döndü
- Fıskırdı yine doğadan terennümler ve renkler
- Bahar bizi tazeleyen bir ruhtur sadece
- Huzur ve mutluluktur, onunla her şey¹²⁸

Doğaya karşı beslediği duygularını dizelerinde dile getiren şair, baharın gelmesiyle birlikte bütün sıkıntılarından sıyrıldığını, onun hüznün ve isyan duygularını sevince dönüştüren doğada, huzuru ve mutluluğu bulduğunu anlatmaktadır.

Apollo şairlerinin şiirlerindeki aşk ise Emeviler döneminde uzri gazel şairlerinin şiirlerinde gördüğümüz platonik aşka benzemektedir. Sevgiliden uzak olmaktan dolayı çekilen çileyi, sevgilinin yurduna olan özlemi şiirlerinde dile getirmektedirler. Bu şairlerin şiirlerinde, mahrumiyet, pişmanlık, hüznün, sıkıntı, varlık ve yokluk duyguları yaygındır. Bunun yanında endişe, şaşkınlık ve kötümserlikten oluşmuş bir doku vardır.¹²⁹

¹²⁷ Kabbiş, 240-241.

¹²⁸ Yalar, s.100.

¹²⁹ Adalar, "Apollo Grubu: Bir Modern Arap Şiiri Ekolü", s.66-67.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

APOLLO EKOLÜ ŞAİRLERİ

3.1. AĞMED ŖEVĖÎ (1868 – 1932)

Hayatı : AĞmed ŖevĖî, 1868 yılında Kahire’de dünyaya gelmiştir. Mehmet Ali Paşa döneminde Osmanlı Devleti’nin Kahire’de yüksek seviyedeki memurlarından biri olan ve şairle aynı adı taşıyan AĞmed ŖevĖî’nin torunudur.¹³⁰ İbrahîm Paşa’nın azatlı cariyelerinden olan anneannesi tarafından üç yaşında iken Hidiv İsmail Paşa’nın himayesine verilen AĞmed ŖevĖî, onun sarayında büyümüş ve o dönemin “*kuttab*” denilen mahalle mektebine gönderilmiştir. şair ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra 1885 yılında hukuk faköltesine girmiş, ancak hukuktan hoşlanmadığı için bu bölüme devam etmemiştir. 1887 yılında iyi bir Fransızcayla tercüme bölümünü bitirmiştir.¹³¹

AĞmed ŖevĖî’nin sahip olduğu şiir kabiliyetinin gelişip ortaya çıkmasında, Arapça hocası ve aynı zamanda bir şair olan řeyĖ Muhammed el-Besyûnî’nin katkısı büyük olmuştur. şiir yazma konusundaki yeteneğini ilerleten ŖevĖî’nin Hidiv Tevfik Paşa’yı öven şiirleri yayınlanmaya başlayınca, Ali Mûbarek Paşa tarafından sarayda bir memuriyete getirilmiştir. Daha sonra Hidiv Tevfik Paşa tarafından, yarım bıraktığı hukuk eğitimini tamamlamak üzere Fransa’ya gönderilmiştir. Hukuk ve edebiyat tahsilini Montpellier ve Paris üniversitelerinde yapan ŖevĖî, Batı edebiyatını da yakından ve yerinde tanıma fırsatı bulmuştur.¹³²

1891 yılında Mısır’a döndükten sonra divan memuru olarak çalışan AĞmed ŖevĖî, 1894 yılında Hidiv Tevfik Paşa tarafından İsviçre’nin Cenevre şehrinde toplanan müsteşrikler kongresine Mısır temsilcisi olarak gönderilmiştir. şair burada 292 beyitten oluşan “*Kibâru’l-Havâdiş fi Vâdi’n-Nîl*” (Nil Vadisi’nde Meydana Gelen Önemli Olaylar) adlı uzun kasidesini okumuştur.¹³³ Bu kasidesi özellikle Mısır’ın edebi, tarihi ve diğer yönlerini ele almaktadır.

¹³⁰ İbrahîm Ėalîl, s.64; Jayyusi, s.73-74.

¹³¹ Ürün, s.48; Ramazan şeşen, “Ahmed Ŗevki”, *DİA*, I-XLII (devam ediyor), İstanbul 1989, II, s.136-138.

¹³² Jayyusi, s.74; İbrahîm Ėalîl, s.64, Ėabbiř, s.74.

¹³³ ŖevĖîyyât, s.17-31; Savran, s.107.

Hidiv ‘Abbas Hilmî Paşa’nın I.Dünya Savaşı’nda İngilizler tarafından görevden alınmasının ardından, İngiliz sömürgeciliğine karşı faaliyette bulunanlar ve Hilmî Paşa taraftarı olan Aḥmed Şevkî de 1915’te İspanya’ya sürülmüştür. İspanya’da Endülüs İslam Medeniyetini, Arap ve Batı edebiyatını derinlemesine inceleyen Şevkî, burada tarihi eserleri ziyaret etmiş, klasik şiir divanlarını okumuş ve “*Emîretu’l-Endelus*” (Endülüs’ün Emiri) adlı mensur tiyatrosunu yazmıştır.¹³⁴

1919 yılında İspanya’dan Mısır’a dönen Aḥmed Şevkî’nin hayatında yeni bir dönem başlamıştır. Bütün gücünü özgürlüğe adayıp halka yönelik çalışmalar yapmış, şiirlerinde vatani duygulara yer vermiştir. Şiirlerinde işlediği dini, milli ve sosyal meselelerle halk tarafından iyice tanınıp, sevilmiştir. 1927’de Şevkî’nin, “*eş-Şevkîyyat*” adını verdiği divanının birinci cildini yeniden düzenleyip, yayınlamasının ardından Kahire’nin opera binasında tertiplenen bir edebi toplantıda kendisine “*Emîru’ş-Şuara*” (Şairlerin Prensi) ünvanı verilmiştir.¹³⁵ Ancak ‘Abbas Maḥmûd el-‘Akkâd, Ṭaha Hûseyin, ‘Abdulḳâdîr el-Mâzinî gibi bazı muhalif şairler, Aḥmed Şevkî’nin saray şairi olduğunu öne sürerek bu ünvana karşı çıkmışlardır.

1927’de Mısır Ayan Meclisi (Meclisu’ş-Şuyûḥ) üyeliğine seçilen Aḥmed Şevkî, çok canlı ve renkli yaşantısının ardından 13 Ekim 1932’de Kahire’de hayata veda etmiştir.¹³⁶

Edebi Kişiliği : Modern Arap şiirinde, üstün sanat yeteneği ve edebi değeri yüksek şiirleriyle seçkin bir yere sahip olan Aḥmed Şevkî, bunu büyük ölçüde ailesine, yetiştiği çevreye ve aldığı kültüre borçludur.¹³⁷ Çok kuvvetli bir hafızaya, geniş bir hayal gücüne, musikiye karşı kulak hassasiyetine ve seziş kabiliyetine sahip olması onun büyük bir şair olmasına zemin hazırlayan özellikleridir. Şevkî’nin Arap şairlerinden, Avrupa ediplerinden, Fransız fikir hayatından, din serbestliğinden etkilenmiş olması ve yaptığı uzun seyahatler ve geniş kültürü, onun edebi kimliğini ortaya çıkarmada etkili olmuştur.

Aḥmed Şevkî, şiirlerinde şekil ve üslup olarak orta yolu izlemiş aşırı mübalağalara ve aşırı bediî sanatlara yönelmemiştir. Şiirlerini, titiz söyleyiş

¹³⁴ Savran, s.108; Ürün, s.50.

¹³⁵ Kabbîş, s.74-75; Rıza Halilov, Aysel Ergül, *Çağdaş Arap Edebiyatından Seçme Metinler*, Erzurum 2000, s.45

¹³⁶ Kabbîş, s.75; İbrâhîm Halîl, s.66; Aḥmed Şevkî, Erişim Tarihi: 08.05.2013,

<http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=ssd&shid=167>

¹³⁷ Ürün, s.54-55.

incelikleriyle, sâmi, içten, rahat, doğal bir şekilde söylemiş ve şiirlerinde yurduna, doğasına, insanına olan duyarlılığını ve tutkusunu dile getirmiştir.¹³⁸

Ahmed Şevkî'nin şiirlerini içerik itibarıyla üç grupta inceleyebiliriz. Bunlar, sürgünden önce, sürgün sırasında ve sürgünden sonra yazdığı şiirlerdir.¹³⁹ Sarayda bulunduğu zamanlardaki siyasi, dini ve sosyal konulara ait görüşleriyle, sürgün dönüşü sarayla ilişkisinin kopmasından sonraki fikirleri çelişkilidir. Sürgünden önceki şiirlerinde şair, klasik Arap nazmının hicviye dışındaki türlerini denemiştir ancak insanlarla iyi ilişkiler içerisinde olmayı düstur edinen şair, hicviye yazmamıştır.

Sürgünde kaldığı yıllarda ise Arap toplumunu ilgilendiren kasideler yazmış, şair vatanından uzak son derece rahat bir yaşam sürmesine rağmen ülkesini ve milletini özlemiş ancak hiçbir zaman üzüntü ve ümitsizliğe düşmemiştir. Sürgünden döndükten sonra da halktan yana bir tavır takınan şair, şiirlerinde günlük olayları, dini, siyasi ve tarihi konuları milli şuurla işlemiş, cemiyetin dikkatini İslam dünyasındaki sosyal ve ahlaki çalkantılara ve modern Batı'nın sömürgeciliğine, çekmeye çalışmıştır.¹⁴⁰

Victor Hugo, La Fontaine, Shakespeare ve Alphonse de Lamartine gibi Avrupalı şair ve yazarlardan etkilenen Ahmed Şevkî, Alphonse de Lamartine'in bir şiirini de Arapçaya çevirmiştir. Ayrıca Victor Hugo'nun "*Esâtîru'l-Kurûn*" (Yüzyılların Efsanesi) undan esinlenerek meşhur uzun kasidesi, "*Kibâru'l-Havâdiş fî Vâdî'n-Nîl*" (Nil Vadisi'nde Meydana Gelen Önemli Olaylar) nazm etmiş ve 1891'de müsteşrikler kongresine sunmuştur.¹⁴¹

Dini, dili ve sanatında muhafazakâr bir tutum sergileyen şair, şiirlerinin pek çok yerinde peygamberlere, halifelere, kutsal kitaplara, kutsal mekânlara da yer vermiştir.

Klasik Fransız tiyatrosunun etkisinde kalan Ahmed Şevkî, romantizmden faydalanmış, piyeslerinde zaman, mekân ve konu birliğine pek bağlı kalmamıştır. 1927'de yazdığı "*Masra'ü Kleopatra*" piyesiyle kamuoyunda büyük ölçüde ilgi gören Şevkî, "*Mecnûn ve Leylâ, Kambîz, Antara, es-Sitt Hûda, el-Bahîla ve Alî Bek el-Kebîr*"

¹³⁸ Ürün, s.55-56.

¹³⁹ Savran, s.110-112; Ürün, s.56-58.

¹⁴⁰ Ürün, s.56.

¹⁴¹ Savran, s.107.

adlı piyesleri de kaleme almıştır.¹⁴² Çoğu piyesi, şairin sağlığında da ölümünden sonra da Mısır'da defalarca oynamıştır.

Ahmed Şevkî, “Şevkîyyat” adlı divanında Türkler ve Osmanlı Devleti hakkında siyasi içerikli ve medih türünde şiirlere yer vermiştir. Padişahları fiziksel özelliklerinden değil, siyasi kimlikleri, misyonları ve halife kimliğiyle yaptıklarından dolayı övmektedir. Şairin, Türkiye ve Türkleri hep olumlu yönleriyle görmesinin ardında yatan sebeplerden biri onun hilafetten yana Müslüman kimliğinin çok baskın oluşu ve kendisinin aslen Türk oluşudur.

Şair, Türkiye ve Türklerle ilgili şiirlerinde pek çok edebi sanat kullanmıştır. İnsan, sürüngenler, bitkiler, süs eşyaları, hava, yağmur gibi pek çok unsurlarla teşbih ve istiareler yapmıştır. Medihte de ön plana çıkan Ahmed Şevkî, Müslümanların halifesi Sultan ‘Abdülhamîd’i adalet ve takva bakımından Hz. Ömer’e benzetmiş bunu da şu sözleriyle dile getirmiştir:

“Sen adalet ve takva bakımından Ömer gibisin, umutsuzlar ve kimsesizler taçlandırılincaya kadar hilafet tacını kabul etmedin.”¹⁴³

Lübnan, Suriye, Türkiye gibi pek çok Avrupa ülkesini gezen ve gözlemleyen şair, seyahat şiirinin en güzel örneklerini vererek, genelde şehir doğasından bahsetmiştir. Bunun en güzel örneklerinden biri de Ahmed Şevkî’nin “Vedâ’un Furuḡ” (İstanbul’a Veda) şiirinde görülmektedir:

وداعاً جئنا الدنيا وداعاً	تجلد للرحيل فما استطاعا
أرى العيش افتراقاً واجتماعاً	عسى الأيام تجمعني فإني
- كما للناس - تنفطر التبايعا	ألا ليت البلاد لها قلوب
و ما فعل الفراق غداة راعا	و ليت لدى (فروق) بعض بئي
لأنطق المآذن والقلاع ¹⁴⁴	أما والله لو علمت مكاني

- Ayırılığa katlanmaya çalıştım(m),ama yapamadım. Dünyanın cennetine elveda!.

¹⁴² İbrâhîm Halil, s.71-72; Mu‘avveş, s.480; Savran, s.113.

¹⁴³ Ürün, s.86.

¹⁴⁴ Şevkîyyât, 120-121.

- *Belki günler beni onunla tekrar bir araya getirir, çünkü ben hayatı, bir ayrılık, bir kavuşma olarak görüyorum.*
- *Keşke şehirlerin de insanlarınki gibi özlemle parçalanmış bir kalbi olsaydı.*
- *Keşke hüznümin birazı İstanbul'da kalsaydı da ayrılığa bu denli üzülmek zorunda kalmasaydım.*
- *Allah'a yemin olsun ki İstanbul yerimi bilseydi, minarelere ve surlara söylerdi.*

Ahmed Şevkî'nin satırlarında şehirlere ve mekânlara değer vermiş olduğunu görmekteyiz. Şair, bu satırlarında İstanbul'u övmüş ve ona karşı büyük bir bağla bağlandığını, tüm güzellikleri, özlemi bu şehirde yaşadığını anlatmıştır. Bundan dolayı özlem duyduğu, büyük bir sevgiyle bağlandığı İstanbul'dan ayrılmak da o denli zor ve üzüntülü olmuştur. Öyleki şair, sevdiği şehir İstanbul'dan ayrılmanın kendisine verdiği hüznü, ondan da beklemektedir. Şairin ayrılık acısını bu denli fazla yaşaması, İstanbul'un onda hep iyi hatıra bırakmış olmasındandır ki, belkide şair, orada hüznüleri de yaşamış olsaydı, ona İstanbul'dan ayrılmak bu kadar da zor gelmezdi.

Ahmed Şevkî'ye göre yerlerin maddi bir değerinin olmasının yanı sıra manevi bir değeri de vardır. Örneğin: Ayasofya'nın taştan yapılmış bir sanat eseri olmaktan çıkarak tarihi bir olayla (Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u Fethi) anılmasına vesile olmuştur ve duygularını şöyle dile getirmiştir:

*“Fatih (Sultan Mehmet) rükû ve secde eden yiğitler topluluğuyla geldi. Onları surlarına dayandırınca, sanki kayalar birbiriyle çarpıştı.”*¹⁴⁵ Diyerek Fatih Sultan Mehmet ve neferlerini yüceltmış ve onların yaptıklarından övgüyle bahsetmiştir.

Eserleri : Ahmed Şevkî, edebiyat hayatı boyunca birçok divan, tiyatro ve hikâye kaleme almıştır:

1) *“eş-Şevkîyyât”*: Şevkî'nin şiirlerinden oluşmuş 4 cilt halindeki divanıdır. Bu eserin I.cildi 1898'de Kahire'de basılmış, Dr. Muhammed Huseyin Heykel'in bir mukaddimesiyle birlikte 1927 yılında ikinci defa, diğer ciltleri ise 1930, 1936 ve 1943'te Kahire'de yayımlanmıştır. Ayrıca Kahire'de basılmış yeni bir baskısı da bulunmaktadır. Bu divanın I. cildi, siyaset, tarih ve toplumla ilgili şiirlerden, II. cildi

¹⁴⁵ Ürün, s.113.

tasvir ve gazel türü şiirlerden, III. cildi mersiye türü şiirlerden, ölümünden sonra yayımlanan IV. cildi ise didaktik şiirlerden oluşmaktadır.

2) “*eş-Şevkîyyâtü'l-Mechûle*”: Muhammed Sabri'nin 1961'de yayımladığı ve Şevkî'nin çeşitli şiirlerini içeren II ciltlik divanıdır.¹⁴⁶

Ahmed Şevkî'nin kaleme almış olduğu tiyatro eserleri ise şunlardır:

1) “*Masra'u Kleopatra*”: 1929 yılında Kahire'de yayımlanmıştır. Eser, milattan önceki kırklı yıllarda, Mısır Kraliçesi Kleopatra'nın Antonious'a olan dramatik aşkını konu alır.

2) “*Ḳambîz*”: 1931 yılında Kahire'de yayımlanan bu eser, Mısır'ı fetheden İranlı Kral Ḳambîz'i anlatır.

3) “*Mecnûn ve Leylâ*”: 1931 yılında Kahire'de yayımlanan bu eser, Leylâ ile Mecnûn'un aşk hikâyesini anlatır.

4) “*‘Alî Bek el-Kebîr ev Devletü'l-Memâlik*”: 1932 yılında Kahire'de yayımlanmıştır. Eserde, ‘Alî Bek el- Kebîr’in Osmanlı imparatorluğundan ayrılma macerası anlatılır. Yazarın kaleme aldığı ilk manzum piyestir.

5) “*‘Antara*”: Şairin 1932 yılında Kahire'de yayımladığı bu eseri, ‘Antara’nın, amcasının kızı ‘Able’ye olan aşkını anlatır.

6) “*es-Sîttu Hudâ*”: Komedi tarzında manzum bir tiyatrodur. Yedi defa evlenmiş zengin bir kadının hikâyesini konu alır.

7) “*el-Bahîla*” (Cimri): Molier’in (ö.1673) *L’avare* 1668 (Cimri, 1943) adlı eserinden esinlenerek kaleme alınmıştır.

8) “*Duvelu'l-'Arab*” (Arap Devletleri) ve “*‘Uzemâ'u'l-İslâm*” (İslam Büyükleri): Bu eser, 1933 yılında Kahire'de basılmıştır. Fatîmiler’in sonuna kadarki İslam tarihi ve İslam büyüklerine yer verir.

9) “*Emîretü'l-Endelûs*” (Endülüs Kraliçesi): 1933 yılında Kahire'de basılan bu eser, beş perde ve dokuz tabloda oluşmuş trajedi tarzında mensur bir piyestir. XI. yüzyılda İşbiliyye Emiri el-Mu‘temid b. ‘Abbâd zamanında meydana gelen olayları anlatır.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Ürün, s.51-52; Ramazan Şeşen, “Ahmed Şevki”, *DİA*, I-XLII (devam ediyor), İstanbul 1989, II, 136-138.

¹⁴⁷ Ḳabbiş, s.84-85; Mu‘avveş, s.482-483.

10) Ahmed Şevkî'nin ayrıca “İyâs, Dull, Teymân ve Fâşûda” adlı başka tiyatroları da bulunmaktadır.¹⁴⁸

Ahmed Şevkî'nin meşhur hikâyelerinden bazıları şunlardır:

- 1) “*Esvâkû'z-Zeheb*”: 1932 yılında Kahire’de basılan bu eser, secili bir üslupla sosyal konulara ait görüş ve düşünceleri ele alır.
- 2) “*Azrâ'u'l-Hind ev Temeddunu'l-Ferâ'ine*”: 1897 yılında basılan bu eser, II. Ramses dönemi Mısır tarihini konu edinir.
- 3) “*Varâkatu'l-As*”: 1914 yılında basılan bu eser, Fars Kralı Sabur zamanında geçen bir efsanedir.
- 4) “*Ladyas*”: Bu eser, 1899 yılında Kahire’de basılmıştır. Ordu komutanı Amâzis’in Firavun’a karşı isyan etmesini ve bunda başarı kazanmasını anlatır.¹⁴⁹

3.2. HALİL MUṬRÂN (1872-1949)

Hayatı : Halil Muṭrân, 1872 yılında Lübnan’ın Ba‘albek şehrinde dünyaya gelmiştir.¹⁵⁰ Tam adı Halil b. ‘Abduh b. Yûsuf Muṭrân olan şairin taşıdığı, başpiskopos anlamına gelen “Muṭrân” lakabı aileye, bir zamanlar Ba‘albekteki bir kilisenin başpiskoposluğunu yapmış olan dedesinden kalmıştır. Babası Lübnanlı Katolik bir Hristiyan, annesi Filistin asıllı bir Arap olan Muṭrân’ın, entelektüel birikimi ve dünya görüşünün ilk esin kaynağını babasından, şairliğini de son derece akıllı ve zekî bir şair olan annesi Melike Hanım’dan öğrendiği söylenmektedir.¹⁵¹

Halil Muṭrân ilköğrenimini Zahle’deki bir okulda görmüş, daha sonra babası tarafından Beyrut’taki Yunan Katolik Okulu’na gönderilmiştir. Burada şair, dönemin meşhur Arap Dili ve Edebiyatçıları, İbrahîm Yazıcı (ö.1906) ve onun küçük kardeşi Halil Yazıcı (ö.1889)’dan dersler alarak mezun olmuştur.¹⁵² Hristiyan teolojisiyle birlikte Arap ve Fransız dilinin, grameri, edebiyatı ve tarihine de tam anlamıyla hâkim

¹⁴⁸ Ürün, s.54.

¹⁴⁹ Ürün, s.54.

¹⁵⁰ Şevkî Dayf, *Dirâsât fi ‘ş-Şi‘ri ‘l-‘Arabîyyi ‘l-Muâşır*, Kahire 1119, s.127; Fâhûrî, s.464

¹⁵¹ Yalar, “Halil Mutran ve Romantik Edebi Kişiliği”, s.51, Khalil Mutran, Erişim Tarihi: 23.03.2013, http://en.wikipedia.org/wiki/Khalil_Mutran

¹⁵² Fâhûrî, s.464; Yalar, “Halil Mutran ve Romantik Edebi Kişiliği”, s.52; Khalil Mutran, Erişim Tarihi: 23.03.2013, http://en.wikipedia.org/wiki/Khalil_Mutran

olan Muṭrân, İngilizceyi de Batı edebiyatının en üst düzeydeki klasiklerini, Arapçaya çevirecek kadar üstün bir seviyede öğrenmiştir.

Mezun olduktan sonra okuduğu patriklik okulunda bir süre öğretmenlik yapan Halîl Muṭrân, dönemin Osmanlı yönetimine karşı çıkmaya çağıran şiirleri yüzünden, 1890 yılında Beyrut'u terk edip Paris'e gitmiştir.¹⁵³ Paris'te bir yandan Fransız edebiyatıyla ilgili çalışmalarını sürdüren şair, diğer yandan siyasal faaliyetlerde de bulunmuş, Abdülhamit yönetimine karşı Jön Türklerle iş birliği yapmıştır. Bundan dolayı Paris'ten ayrılmak zorunda kalan Muṭrân, 1892'de Mısır'a giderek buraya yerleşmiştir. Ayrıca şair, ülkede bağımsızlık mücadelesi ve ulusal uyanışın sembol ismi olan Muştafâ Kâmil Paşa'yı desteklemiştir.¹⁵⁴

Halîl Muṭrân, Mısır'da bir süre Ehram Gazetesi'nin Kahire özel muhabirliğini yapmıştır. Bu göreve Muṭrân'ın hocası ve gazetenin kurucusu olan Selim Takla'nın kardeşi Bîşâre Takla tarafından getirilmiştir. 1900 yılında, Halîl Muṭrân "*el-Mecelletu'l-Mıṣriyye*" adlı on beş günde bir yayımlanan bir gazete çıkarmıştır. Dört cildi bulunan bu gazete kapatıldıktan sonra şair tarafından "*el-Cevâibu'l-Mıṣriyye*" adıyla günlük bir gazete çıkartılmaya başlanmıştır.¹⁵⁵

Mısır'a yerleştikten sonra geçim kaynağı olarak ticareti seçen Muṭrân, bu girişiminde başarısız olmuş ve iflas etmiştir. Bunun sonucunda da bunalım derecesinde büyük bir sıkıntı yaşamıştır. Daha sonra Tarım Birliği'nde yardımcı sekreterlik yapmaya başlayan Muṭrân'ın maddi durumu biraz düzelmiştir.¹⁵⁶

Halîl Muṭrân'ın duygusal hayatına gelince, ilk aşk deneyimini Zahle'de iken akrabası olan Necla' eş-Şebbâğ adlı kıza âşık olmak suretiyle yaşamıştır. İkinci ve son aşk deneyimini ise Kahire'de karşılaştığı genç ve güzel bir yabancı kızla yaşamıştır.¹⁵⁷ Şaire göre bu kız, onun hayatındaki karamsarlığı sevince dönüştüren tek kaynaktır. Bunu da şairin şu satırlarında görebiliriz:

¹⁵³ Fâḥurî, s.464.

¹⁵⁴ Kabbîş, s.194.

¹⁵⁵ M.M.Badawi, *Modern Arabic Literature*, Cambridge University Press, New York 1992, s.84

¹⁵⁶ Kabbîş, s.194-195.

¹⁵⁷ Yalar, "Halil Mutran ve Romantik Edebi Kişiliği", s.58-59.

سُررْتُ فِي الْعَمْرِ مَرَّةً وَ كُنْتُ أَنْتِ الْمَسْرُورَةُ

- *Bir defa sevindim örümde ve sendin sevincimin kaynağı.*¹⁵⁸

Diğer bir şiirinde:

كُنَّا كَغُصْنَيْ دُوْحَةٍ نَبْتَا بَلْ زَهْرَتَيْنِي عَصْرٌ تَعَانَقَا
بَلْ حَبَّتَيْنِ بِزَهْرَةٍ نَمَتَا وَ تَسْلَقْنَا لَمَّا تَعَاشَقْنَا

بِالْغَرَامِ مَعَ النَّدَى الْعَذْبِ

- *Yeşeren iki dalı gibiydik koca bir ağacın, hatta kucaklaşan iki çiçeğiydik bir asrın,*
- *Doğrusu iki çekirdek idik bir çiçekte gelişen ve birbirine âşık olunca birbirini besleyen,*
- *Aşkın gücüyle ve tatlı çiğle.*¹⁵⁹

Halil Muṭrân, dizelerinde aşkını, yalnızlıkla harmanlayıp dile getirmiştir. Yalnızlık şaire göre aşılması zor bir kaya, aşk ise baharı getiren, ona hayat veren bir çiğdir. Şair, bu şiirinde sevdiğini kendinden ayrı düşünmediğini “İki çekirdek idik bir çiçekte gelişen” sözleriyle ifade etmektedir. Kendisini ve sevgilisini ise bu ağacın üzerinde dal olarak niteliyen Halil Muṭrân’ın aşka dair bu duygularını, Mehcer edebiyatçılarından Cibrân Halil Cibrân’da da açıkça görmekteyiz. Çünkü Cibrân da sevgilisini “Sözler”¹⁶⁰ adlı eserinde güzel sözlerle tarif etmiş, sonra sevgilisini kendisinden ayrı düşündüğü ve tasvir ettiği için ondan özür dilemiştir.

¹⁵⁸ Yalar, “Halil Mutran ve Romantik Edebi Kişiliği”, s. 59.

¹⁵⁹ Yalar, “Halil Mutran ve Romantik Edebi Kişiliği”, s.59.

¹⁶⁰ Halil Cibran “Sözler”, (çev. Aytunç Altındal), Anahtar Kitaplar Yayınevi, Nisan 2009, ss.97-100.

Sevgilisi göğüs hastalığından vefat edince, buna çok üzülen Muṭrân, sevgilisine sadakatle bağlı kalarak ömrünün sonuna kadar evlenmemiştir. Kendisi de 30 Haziran 1949 yılında Kahire’de hayata gözlerini kapamıştır.¹⁶¹

Edebi Kişiliği : Ḥalîl Muṭrân, şiirde yenilikçi bir anlayışa sahip olan şairlerin en başında gelir. İlk şiirlerini, klasik tarzda yazsa da daha sonra Arap şiirinin, gerek yapı gerekse içerik bakımından mevcut haliyle çağın anlayışına cevap veremediği görüşüyle bu konudaki yenilikçi görüşlerini her durumda belirtmiştir. Şair, 1905’te yayımlanan “*el-Mecelletu’l-Mıṣriyye*” adlı dergide şiirde olması gereken hususlara yer vermiştir.¹⁶² Buna göre:

- a) Kasidede konu bütünlüğü olmalı,
- b) İçerikte yenilik olmalı,
- c) Arap şiirine Batı şiiri akımlarını yansıtmalı,
- d) Şairleri, makam ve mevki sahibi kimselere bağımlı olmaktan kurtarmalı,
- e) Ben merkezli şiiri göz ardı etmelidir.

Ḥalîl Muṭrân, Arap coğrafyasında yaşayanlar arasında romantizmin ilk gerçek temsilcisi olarak görülür. Muṭrân’ın kişisel duyarlılıkları, yaşadığı siyasal, sosyal ve ruhsal deneyimler, etkilendiği dünya edebiyatları ve şahsiyetleri onu romantizm akımına doğru sürüklemiştir. Eserlerini bu akım çerçevesinde kaleme alan Muṭrân’ın yazmış olduğu romantik şiirlerinden biri şöyledir:

بِكَاأَبْتِي مُتَقَرِّدٌ بَعَايِي	مُتَقَرِّدٌ بِصَاأَبْتِي مُتَقَرِّدٌ
قَلْبًا كَهَذِي الصَّخْرَةِ الصَّمَاءِ	ثَاوٍ عَلَى صَخْرٍ أَصَمٍّ وَلَيْتَ لِي
وَيَفْتُهَا كَالسُّقْمِ فِي أَعْضَائِي ¹⁶³	يَنْتَابُهَا مَوْجٌ كَمَوْجٍ مَكَارِهِ

- *Tek başımayım özlemimle, tek başımayım kederimle, tek başımayım çilemle,*
- *Çökmüşüm duyarsız bir kayanın üzerine, keşke benim de bu duyarsız kayaninki gibi bir kalbim olsa,*

¹⁶¹ Fâḥurî, s.464.

¹⁶² Kabbîş, s.193.

¹⁶³ Fâḥurî, s.470-471; Jayyusi, s.83-84; Kabbîş, s.196.

- *Benim üzüntümün dalgaları gibi dalgalar (onun da) başına gelip benim, uzuvlarımdaki hastalık gibi, onu (vura vura)parçalasa.*

Şair, bu dizelerinde yalnızlığın vermiş olduğu karamsarlık ve üzüntüyle çevresinde gördüğü nesnelerle kendini mukayese etmeye başlamıştır. Tıpkı üzerinde oturduğu kayanınki gibi duyarsız bir kalbinin olmasını isteyen şair, böylece acılarından ve hüznünden kurtulacağını düşünmüştür. Bir yandan duyarsız kayaya imrenen şair, bir yandan da ona karşı kötümser tavır takınmış, tıpkı hastalığın kendisini erittiği gibi, dalgaların da o kayayı eritmesini, parçalamasını istemiştir.

Halil Muṭrân'ın, Arap şiirinde romantizm ağırlıklı yenilikçi çizgiyi benimsemesinde dünya edebiyatlarının etkisi büyük olmuştur. Özellikle şair, Fransız edebiyatından Victor Hugo, Alfred de Musset, Baudelaire, Çağdaş Türk edebiyatından, Şinasi (ö.1871), Namık Kemal (ö.1888), Ziya Paşa (ö.1880), Recaizade Mahmut Ekrem (ö.1914) ve İngiliz edebiyatından Shakespeare gibi isimlerden etkilenmiştir.¹⁶⁴ Shakespeare'ın birkaç dramasını da Arapça'ya çevirmiştir.

Halil Muṭrân, romantik akımın tanınmış iki edebiyat topluluğu olan Divan Ekolünün kurucu şairlerinden, 'Abbâs Maḥmûd el-Aḳḳâd (ö.1964), 'Abdurrahman Şukrî (ö.1958) ve İbrahîm 'Abdulkâdir el-Mâzinî (ö.1949) ile Apollo Grubunun kurucusu olan Aḥmed Zekî Ebû Şâdî (ö.1955) ve yine Apollo dergisinin yayınlarında aktif rol oynayan İbrahîm Nâcî (ö.1953) ve Alî Maḥmûd Tâhâ (ö.1949) gibi isimleri etkilemiştir.¹⁶⁵

Halil Muṭrân, şiirlerindeki konu seçimini yaparken eski tarihe ya da eski Arap kaynaklarına bağlı kalmamış, yaşadığı dönemi ele almıştır. Bu özelliğiyle Aḥmed Şevkî'den ayrılan Muṭrân, şiirinin kurgusunda da klasik Arap nazmına, veznine ve kafiyesine Şevkî'den daha az bağlı kalmıştır. Kıtaların ritmini, mısra sonlarını istediği gibi değiştirmiş, vezinde geleneksel kurallardan ayrılmıştır.¹⁶⁶

Ayrıca Halil Muṭrân'ın gördüğü ya da gördüğünü söylediği her şey onda şiir yazma ilhamı uyandırmıştır. Şiirlerinde özellikle doğduğu şehir, Baalbek'e karşı özlemi, kadın sevgisini ve tabiat sevgisini de işlemiştir.

¹⁶⁴ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.15.

¹⁶⁵ Yalar, "Halil Muṭran ve Romantik Edebi Kişiliği", s.65-66.

¹⁶⁶ Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*, (Çev. Bedrettin Aytaç), Gündoğan Yayınları, Ankara 1994, s.46.

Eserleri : Halîl Muṭrân'ın kaleme almış olduğu eserlerini şöyle sıralayabiliriz:

1) “*Dîvânu'l-Halîl*” (Halîl'in Divanı): Halîl Muṭrân'ın en kapsamlı eseri olan divanı 1982 yılında Kahire'de yayımlanmıştır. İlk olarak tek cilt halinde üç yüz on iki sayfa halinde basılan eser daha sonra 1948 ve 1949 yıllarında dört cilt halinde Kahire'de yeniden yayımlanmıştır. Şairin bu divanında “el-Mesâ' ” (Akşam), “Neron”, “el-Esedu'l-Bâkî”(Ağlayan Aslan) gibi ünlü kasideleri yer almaktadır.

2) “*İle's-Şebâb*” (Gençliğe): Şairin bir diğer eseri olan, ahlak ve hikmete dair şiirlerini içeren ve gençliğe hitap şeklinde olan divanıdır.

3) “*Merâsi's-Şu'arâ*” (Şairlerin Mersiyeleri): Halîl Muṭrân'ın sırayla Maḥmûd Sâmi el-Bârûdî (ö.1904) Bişâre Takla, ve Selîm Beg Şaydenâvî adlı ile ilgili olarak söylediği mersiyelerden oluşmaktadır.¹⁶⁷

Muṭrân'ın Fransız edebiyatından çeviri yoluyla Arapçaya kazandırdığı eserlerin de olduğunu görmekteyiz. Bunlardan bazıları:

1) “*Le Cid*”, “*Cinna*” ve “*Polyeucte*”: Halîl Muṭrân'ın XVII. yüzyılda yaşamış, Fransız tiyatrocusu Pierre Corneille'den yaptığı çevirilerdir. Trajedi türünde olan bu eserlerden “*Polyeucte*”, Dâru'l-Cîl tarafından basılmış, “*Le Cid*” adlı eserinin ise birçok baskısı yapılmıştır.

2) “*Hernâni*”: Şairin Victor Hugo'dan yaptığı çeviri eserdir. Drama türündeki bu eser, Dâru'l-Cîl tarafından basılmıştır.

3) “*el-Leyâlî*” (Geceler): Şairin, Fransız edebiyatının romantik yazar ve şairlerinden biri olan Alfred de Musset'den yaptığı çeviri eserdir.¹⁶⁸

Halîl Muṭrân'ın İngilizceden Arapçaya kazandırdığı ve tamamı tiyatro olan eserleri ise şunlardır;

1) “*Otello*”, “*Macbeth*”: Şairin, 1913 yılında Shakespeare'den çevirdiği tiyatro eserleridir. “*Macbeth*” eseri, 1950 yılında Kahire'de 110 sayfa olarak tekrar basılmıştır.

2) “*Hamlet*”, “*The Merchant of Venice*” (Venedik Taciri): Şairin, Shakespeare'den çevirdiği, 1927 yılında yayımlanan tiyatro eserleridir. “*Hamlet*” eseri, 1949'da Kahire'de 143 sayfa olarak tekrar basılmıştır.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Badawi, s.84-85; Kabbiş, s.195.

¹⁶⁸ Savran, s.117; Khalil Mutran, Erişim Tarihi: 24.03.2013, http://en.wikipedia.org/wiki/Khalil_Mutran

¹⁶⁹ Fâḫurî, s.467; Savran, s.117

3.3. AĦMED ZEKÎ EBÛ ŞÂDÎ (1892-1955)

Hayatı : Modern Arap Edebiyatı'nda serbest nazımın öncüsü ve Apollo Ekolünün kurucusu olan Aĥmed Zekî Ebû Şâdî, 9 Ocak 1892'de Kahire'de dünyaya gelmiştir.¹⁷⁰ Edebiyat ve sanatla ilgilenen seçkin bir aileden olan Ebû Şâdî'nin, babası Muĥammed Ebû Şâdî, milliyetçi görüşleriyle tanınan bir avukattı, annesi de bir şair olan Mustafa Necip'in kızıydı.

Babası Muĥammed Ebû Şâdî ile birlikte Hafız İbrahîm ve Ħalîl Muṭrân gibi ünlü şairlerin, haftalık edebi toplantılarına katılan Aĥmed Zekî Ebû Şâdî, bu sayede edebiyat ve şiir sevgisiyle büyümüştür.¹⁷¹ Ayrıca şairin katılmış olduğu bu edebi faaliyetler onun, daha küçük yaşlarda iken şiir yazma yeteneğinin ortaya çıkmasına da vesile olmuştur.

Aĥmed Zekî Ebû Şâdî, orta öğrenimini 1905-1909 yılları arasında et-Tevfikîyye Okulu'nda tamamlamıştır. İngiliz bir müdür tarafından yönetilen bu okulda, Ebû Şâdî, bütün derslerini İngilizce olarak almıştır. Buradan mezun olduktan sonra bir yıl Mısır Medikal Koleji'nde öğrenim gören Ebû Şâdî, bazı sebeplerden dolayı buradan ayrılmak zorunda kalmıştır. Daha sonra tıp öğrenimi almak için 1912 yılında İngiltere'ye giden Aĥmed Zekî Ebû Şâdî, 1915 yılında Londra Üniversitesi Bakteriyoloji bölümünden mezun olmuştur.¹⁷²

Aĥmed Zekî Ebû Şâdî, İngiltere'de bulunduğu süreçte İngiliz bir bayanla tanışmış ve onunla evlenmiştir. Şair, bir süre daha İngiltere'de yaşadıktan sonra babasının hastalığı üzerine 1922 yılında Mısır'a dönmüş, babasının ölümünün ardından Mısır'da kalmıştır.

İngiltere'de bulunduğu süre zarfında arılarla ilgili araştırmalar yapan ve The Bee World (Arı Dünyası) dergisini çıkartan Ebû Şâdî, Mısır'a döndüğünde bu araştırmalarından kopmamış ve "*Nâdî'n-Nahli'l-Mısrî*"yi (Mısır Arıcılık Kulübü) adında bir kulüp kurmuştur.¹⁷³ Ayrıca, Kahire Üniversitesi tıp fakültesinde dekan

¹⁷⁰ Fâĥurî, s. 632-633; Ķabbîş, s.236; Mu'avveş, s.632.

¹⁷¹ Brugman, s.159; Ceyyûsî, s.385.

¹⁷² Badawî, s.110-111; Ceyyûsî, s.385.

¹⁷³ Brugman, s.159; Ķabbîş, s.236.

vekilliği yapmış, İskenderiye Üniversitesi Bakteriyoloji bölümünde öğretim üyesi olarak da çalışmıştır.¹⁷⁴

Karısının ölümünün ardından 14 Nisan 1949 yılında Amerika'ya giden şair, burada çeşitli edebiyat gruplarıyla tanışmış ve bunların arasına katılmıştır, akabinde “*el-Huda*” adlı bir Arap gazetesinde yazılar yazmaya başlamıştır. Hayatının son günlerini Washington'da geçiren Ebû Şâdî, 12 Nisan 1955 yılında hayata gözlerini yummuştur.¹⁷⁵

Edebi Kişiliği : Aḥmed Zekî Ebû Şâdî, tıp alanında çalışmasına rağmen edebiyatla daima iç içe olmuştur. Edebiyata olan meylinen dolayı, senelerce aklında Mısır'da bir şiir grubu kurma düşüncesi beslemiştir. Şair sonunda bu düşüncesini, 1932 yılının Eylül ayında, modern Arap şiirinin geleceğinde önemli bir yer alacak olan, ünlü şiir grubu Apollo Ekolünü kurarak gerçekleştirmiştir.¹⁷⁶

Aḥmed Zekî Ebû Şâdî, hayatı boyunca şairlerin toplumsal ve edebi düzeylerini yükseltmek için uğraşmış, onları her anlamda desteklemiş ve şiir yazmaya teşvik etmiştir. Şairin bu tutumu, özellikle dünya edebiyatı ve doğu edebiyatı çevresinde önemli bir nüve oluşturmuştur.

Mısır'da modern şiir hareketinin öncülerinden biri olan Aḥmed Zekî Ebû Şâdî, aynı zamanda “*eş-Şi'ru'l-mursel*” ve “*eş-Şi'ru'l-hurr*” diye de adlandırılan serbest şiir hareketini başlatan şairlerin de ilkidir.¹⁷⁷ Şâdî'ye göre serbest şiir, şairin kafiyeleri kullanmak açısından hür olması değil, gerektiğinde karma vezinli şiirler yazma konusunda hür olması demektir. Şâdî'nin 1920'li yıllarda yayımladığı “*eş-Şefeku'l-Bâkî*” (Ağlayan Günbatımı) adlı şiir koleksiyonu bu türe örnek gösterilebilir.¹⁷⁸

İngiltere'de kaldığı süre boyunca İngiliz edebiyatıyla da yakından ilgilenen Ebû Şâdî, Wordsworth, Byron, Shelly ve Keats gibi İngiliz yazarlardan okuyup, bunlardan etkilenmiştir.¹⁷⁹ Özellikle Keats'in yaşamını kendi yaşamıyla bağdaştırmış ve bunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Keats, üslubu ve yenilikçi eğilimleri ile ilk başta edebiyatçılar topluluğunu memnun etmemiş, ancak o daha sonra İngiliz edebiyatının övünç kaynaklarından biri

¹⁷⁴ Adalar “Apollo Grubu: Modern Arap Şiiri Ekolü”, s.68,69.

¹⁷⁵ Fâḥurî, s. 633; Kabbîş, s.236.

¹⁷⁶ Badawi, s.110; Brugman, s.160.

¹⁷⁷ Brugman, 162.

¹⁷⁸ Adalar “Apollo Grubu: Modern Arap Şiiri Ekolü”, s.69.

¹⁷⁹ Landau, s. 38.

haline gelmiştir. Aynı zamanda onun güçlü edebi kişiliğini, çevre veya çevreyle ilgili düşünceleri değil, bizzat kendisi tolare etmiştir. Güçlü yetenekler ancak sahipleri yok olduktan sonra insafli bir kabule mazhar olmaktadır. İnsanlar, alışkanlıklarının kölesi oldukları için, özellikle genç yetenekleri kabullenmek istememektedirler.”¹⁸⁰

Ahmed Zekî Ebû Şâdî bu sözleriyle, aslında Keats’in yaşamış olduğu olumsuzlukları anlatmak isterken kendi sıkıntılarını anlatmaya çalışmış, kendisinin ve Keats’in yaşamıyla olan benzerliklerinden dolayı, tıpkı Keats gibi anlaşılamamaktan yakınmıştır.

Eserleri : 1) “*Kaṭra min Yerâ‘ fî’l-Edeb ve’l-İctimâ‘* ”: (Edebiyatta ve Toplumda Şaşırtan Damla): Ahmed Zekî Ebû Şâdî’nin genç yaşlarda kaleme aldığı eseridir. İlk olarak bu eser ile karşımıza çıkan şair, ilk şiirlerini ve eleştirel denemelerini burada toplamıştır. Birincisi 1908, ikincisi 1909 yılında olmak üzere bu eser, toplam iki cilt halinde yayımlanmıştır.

2) “*‘Endâu’l-Fecr’* ” (Fecrin Çiğ Taneleri): Ahmed Zekî Ebû Şâdî, 1910 yılında yayımladığı bu eserde, çocukluk ve gençlik yıllarında yazdığı şiirleri derlemiştir. Bu eserinde şair hüznü, acıyı ve özlemi okuyucusuyla paylaşmıştır.

3) “*Zeyneb*”: Ahmed Zekî Ebû Şâdî’nin ikinci divanı olan bu eser, 1924 yılında yayımlanmıştır. Şair burada yaşadığı aşk acısını anlatmış, ayrıca tabiatın güzelliklerine de yer vermiştir.¹⁸¹

4) “*er-Reşâka*” (Zarâfet): Şâdî’nin Ekim 1932 yılında Apollo dergisinde yayımladığı romantik şiiridir. Bu şiirden bazı kesitler şöyledir:

رقصت على الأزهار والأشواك	قل للرشاقة : هذه مرآك
نغم من الأحلام و لادراك	عزفت لها الأنغام و هي كأنها
والنهر بين تسلسل و تباكى	ذابت كذوب النهر بين خمائل
يبكى فيلعب بالفؤد الباكى ¹⁸²	واللحن يضحك تارة و هنيهة

¹⁸⁰ Yalar, s.98.

¹⁸¹ Jayyusi, s.371; Badawi, s.111-112; Ahmed Zekî Ebû Şâdî, Erişim Tarihi: 24.03.2013, http://www.onefineart.com/en/artists/ahmed_abu_shady/

¹⁸² Adalar, “Apollo Grubu: Bir Modern Arap Şiiri Ekolü”, s.70.

- *Zarafete de ki: Bunlar siluetlerindir senin, çiçekler ve dikenler üzerinde dans eden,*
- *Onlara şarkılar çalan düş ve gerçek arasında,*
- *Sazlıklar arasında, bir durgun akan, bir coşan nehrin eriyişi gibi eriyen,*
- *Öyle bir beste ki bu, kimi zaman ağlayan kimi zaman da gülen, öyle ki ağlayan gönülle eğlenen.*

Ahmed Zekî Ebû Şâdî'nin, bu şiirde romantizm ve sembolizmi bir arada kullandığını görmekteyiz. Tabiatla özdeşleştirdiği zarafeti, "çiçek-diken, düş-gerçek, kah duran kah coşan bir nehir" gibi karşıt unsurlarla tasvir etmektedir. İki zıt karşıt kavramı aynı nesne üzerinde nitelendiren şairin, zarafeti bir bayana mı doğaya mı yoksa ülkesine mi atf ettiği çok belli değildir.

Daha sonra şairin, "*Enîn ve Renîn*", "*eş-Şi'ru'l-Vicdân*" adında içerisinde milli duyguların anlatıldığı iki divanı daha yayımlanmıştır. "*Mısrıyyât*" ve 1926'da yayımlanan "*Vatanu'l-Fir'avn*" (Firavun'un Ülkesi) adlı divanlarında ise eski Mısır ve onun önderi Firavunu ön plana çıkarmaktadır.¹⁸³

Ahmed Zekî Ebû Şâdî'nin diğer eserlerine gelince:

1) "*eş-Şafâku'l-Bâkî*" (Ağlayan Günbatımı): Ahmed Zekî Ebû Şâdî'nin 1934 yılında yayımladığı bu eser, şairin serbest şiirinin prototipidir. Bin üç yüz seksen altı sayfadan oluşan bu eser, Ahmed Zekî Ebû Şâdî ile diğer şairlerin şiir üzerine ele aldıkları çeşitli makaleleri kapsamaktadır.

2) "*Eşi'â ve Zılâl*" (Işıklar ve Gölgeler): 1931 yılında basılmıştır.

3) "*el-Yenbu*" (Pınar), "*eş-Şû'le*" (Meşale), "*Atyâfu'r-Rebi*" (Bahar Hayalleri): Şairin 1933 yılında yayımlanmış eserleridir.

4) "*Fevka'l- 'Ubâb*" (Köpüklerin Üzerinde): 1935'te, Kahire'de yayımlanmıştır.

5) "*'Avdetu'r-Râ'î*" (Çobanın Dönüşü): 1936'da Kahire'de yayımlanmıştır.

6) "*Min'es-Semâ*" (Gökyüzünden): 1948'de Newyork'ta yayımlanmıştır. Şair bu eserinde, deniz ve tabiat temalarına yer vermiştir.¹⁸⁴

¹⁸³ Brugman, s.162.

¹⁸⁴ Badawi 112-114; Jayyusi, s.371-372; Mu'avveş, s.609; Ahmed Zekî Ebû Şâdî, Erişim Tarihi: 24.03.2013, http://www.onefineart.com/en/artists/ahmed_abu_shady/

Ebû Şâdî'nin bu divanlarından hariç yayımlanmış çeşitli şiirleri ve hayatının son dönemlerinde kaleme aldığı ancak yayımlanmamış dört tane de divanı bulunmaktadır.

Ahmed Zekî Ebû Şâdî, eserlerinde genellikle tasavvufi, felsefi ve toplumsal konulara yer vermiştir. Mısır halkının duygularını divanlarında yer buldukça dile getirmeye çalışan şair, onların yaşadıkları acıları, mutlulukları ilk divanındaki şiirlerinde ustalıkla işlemiştir.

Ahmed Zekî Ebû Şâdî, Arap dünyasında ilk olarak Süleymân el-Bustânî'nin çevirmiş olduğu “*İlyada*” eseriyle tanınmış olan Yunan mitolojisini ve bunun yanında eski Mısır mitolojisini de eserlerinde işleyen ilk Mısırlı şairdir.¹⁸⁵ Ayrıca şiirlerinde birçok Yunan ve eski Mısır mitolojik hikâyelerine de yer ayırmıştır.

Ahmed Zekî Ebû Şâdî ayrıca, “*Mufâheretu'r-Reşîd*” (Reşîd'in Övünmesi, 1925), “*Abduh Bek ve Mehâ*” (Abduh Bey ve Meha) adlı iki de hikâye yazmıştır.¹⁸⁶ Ancak şiirlerindeki başarıyı hikâyelerinde yakalayamamıştır. Bunların dışında şairin dört tane de operası bulunmaktadır.

3.4. İBRAHÎM NÂCÎ (1898-1953)

Hayatı : Mısır'ın kültürlü ailelerinden birine mensup olan İbrahim Nâcî, 31 Aralık 1898 yılında Kahire'nin Şubrâ mahallesinde dünyaya gelmiştir.¹⁸⁷ 1917 yılında lise öğrenimini tamamlayan şair, aynı yıl tıp fakültesine girmiş ve buradan 1923 yılında mezun olmuştur. Bir süre Mısır demiryollarında pratisyen hekim olarak çalışan İbrahim Nâcî, Suhac, Minye ve Mansura gibi şehirlerde de görev yapmıştır.¹⁸⁸

1931 yılında Kahire'ye tayini yapılan İbrahim Nâcî, burada Kahire valisinin kızıyla evlenmiştir. Brugman'a göre, kayınpederinin aracılığıyla taşrada görevlendirilmekten kurtularak Vakıflar Bakanlığı Sağlık İşleri Dairesi Başkanlığı'na getirilmiştir.¹⁸⁹ Bundan dolayıdır ki Nâcî'nin evliliği, onun için çıkar aracı olmanın ötesinde bir anlam taşımamıştır. Bu da Nâcî'yi bohem hayatı yaşamaya sürüklemiştir. Hayatı boyunca birçok kadınla duygusal yakınlaşması olan İbrahim Nâcî, özellikle

¹⁸⁵ Jayyusi, s.382.

¹⁸⁶ Jayyusi, s.377.

¹⁸⁷ İbrâhîm Hâlîl, s.163; Kabbîş, s.250.

¹⁸⁸ Brugman, s.168.

¹⁸⁹ Brugman, s.170.

aktrisler ve kabare sanatçılarıyla maceralar yaşamış ve kimi şiirlerini bu sanatçılara ithaf etmiştir. Bundan dolayı da İbrahim Nâcî “aşkın şairi” olarak da bilinmektedir.¹⁹⁰

İbrahim Nâcî, şeker hastası olmasına rağmen alkolü hiç bırakmamış, 1952 devriminden sonra başlatılan tasfiye sonucu erken emekliliğe ayrılmak zorunda kalmıştır. Maddi sıkıntılarından dolayı hem hastalığı ilerlemiş hem de aile ile olan bağları kopmuştur. Son sevgilisi Zaza dışında kimseyle görüşmeyen Nâcî, 25 Mart 1953’te Kahire’de hayata gözlerini yummuştur.¹⁹¹

Edebi Kişiliği : İbrahim Nâcî’nin kültürlü bir çevrede yetişmesi ve babasının edebiyata olan ilgisi, Nâcî’nin edebiyata yönelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Mühendis olan ve aynı zamanda Mısır Telgraf Şirketi’nde genel sekreterlik yapan babası Ahmed Nâcî, varlıklı ve edebiyat meraklısı bir kişi olmasının yanı sıra İngilizce, Fransızca ve İtalyanca biliyordu.¹⁹²

Babası Ahmed Nâcî, “*Nehcu’l-Belâğa*” ve “*el-Ḥamâse*” gibi klasik Arap yapıtlarının yanı sıra Oliver Twist ve Charles Dickens gibi İngiliz yazarların eserlerini okuyarak İbrahim Nâcî’ye tercüme ediyordu.¹⁹³ Nâcî, böyle bir ortamda oldukça donanımlı yetişiyordu. İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Fransızca bildiği diller arasındaydı.

İbrahim Nâcî, edebiyat dünyasına ilk olarak, Muhammed Huseyin Heykel’in çıkarttığı “*es-Siyâse*” gazetesinin haftalık eki “*es-Siyâsetu’l-Usbu ‘iyye*”’de yayımlanan, Lamartine’ın “*Le Lac*”(Göl)’dan yaptığı çeviriyle katılmıştır.¹⁹⁴ Daha sonra İbrahim Nâcî, aynı dergide “*Îlâ Nesemâti’r-Rebi’*”(Baharın Esintisine Doğru) ve “*Şaḥratu’l-Multekâ*”(Buluşma Kayası) adlı kendi şiirlerini yayımlamıştır.

Mansura’ya atandığı yıllarda edebiyat alanında en verimli dönemini yaşayan İbrahim Nâcî, burada Alî Maḥmûd Ṭaha, ‘Abdulmu’ti el-Hemşerî ve Şâlih Cevdet gibi genç şairlerle tanışmıştır.¹⁹⁵ Bu grup, bir araya geldiklerinde Shelly, Keats ve Wordsworth gibi İngiliz şair ve eleştirmenlerin eserlerini okuyarak aralarında müzakere etmişlerdir. Dolayısıyla diğer şairler gibi, bunlardan okuyup, etkilenmişlerdir. Bunların

¹⁹⁰ Brugman, s.170.

¹⁹¹ Brugman, s.170.

¹⁹² Brugman, s.168.

¹⁹³ Brugman, s.168.

¹⁹⁴ Brugman, s.169; Badawi, s.117.

¹⁹⁵ Brugman, s.168.

dışında İbrahîm Nâcî, Fransız yazar Charles Baudelaire'ın (1821-1867) eserlerinden de okuyup, tercüme etmiştir.¹⁹⁶

İbrahîm Nâcî, özellikle çağdaş şiir ekolüyle ilgilenen bir şairdi. Bu bakımdan İbrahîm Hafız ve Aḥmed Şevkî Ekolü, Muṭrân Ekolü, Divan Ekolü ve içerisinde kendisinin de aktif olarak rol aldığı Apollo Ekolünden, çağdaş şiirle ilgili pek çok şey okuyup öğrenmiştir.

İbrahîm Nâcî, 1931 yılında Kâhire'ye döndüğünde Aḥmed Zekî Ebû Şâdî, Apollo için uygun bir ortam oluşturmuştu. İbrahîm Nâcî, şiirde yeniliğe önem veren, düşüncelere açık, ufku genişleten, tabiatı yansıtan, geleneksel zinciri kıran, toplumsal ve insani konulara önem veren bu gruba katılmak da hiç tereddüt etmemişti. 1932 yılında bu gruba üye olan Nâcî, aynı zamanda grubun başkan vekilliğini de yapmıştır.¹⁹⁷

İbrahîm Nâcî, Apollo dergisinin gelişimine şiirlerinin yanı sıra bazı İngiliz edebiyatçılar hakkındaki araştırmalarını da yayımlayarak önemli katkılarda bulunmuştur. Ekim 1932 tarihli Apollo dergisinde hem romantizmden hem de sembolizmden izler taşıyan “el-‘Avde” (Dönüş) adlı şiirini yayımlamıştır. Bu şiirden bazı beyitleri şöyledir:

دارُ أحلامي وحيي لقيتني في جمود مثلما تلقى الجديد
أنكرتنا وهي كانت إن رأتنا يضحك النور إلينا من بعيد¹⁹⁸

- Karşıladı bizi, kayıtsızca, düşlerimin ve aşkımın evi, karşılar gibi yeni birini,

- Tanımamıştı bizi, -görseydi şayet- gülücükler, ışıklar saçardı, bize ışıkları ta uzaktan.

Yazar şiirine şöyle devam ediyor;

رفرف القلب بجني كالذبيح وأنا أهتف: يا قلب اتد
فيجيب الدمع والماضي الجريح لم غدنا؟ ليت أنا لم نعد!¹⁹⁹

¹⁹⁶ Brugman, s.168 .

¹⁹⁷ Ḥâfâcî, s.106; Brugman, s.169.

¹⁹⁸ Adalar, “Apollo Grubu: Bir Modern Arap Şiiri Ekolü”, s.72-73.

- *Çarpıyor kalp bağrında bir kurbanlık gibi, bense fısıldıyorum ey kalp yavaş ol!*
- *Gözyaşı ve yaralı mazi cevap verir: Niçin döndük? Dönmez olsaydık.*

İbrahîm Nâcî, bu şiirinde geri dönüşünün ardından onda uyanan ruhsal etkilerin üzerinde durmuştur. Bu geri dönüş ile birlikte kendisindeki değişikliklerin farkına varmış olup, umduğunu bulamamış olmanın verdiği acıyı şiirine yansıtmıştır. Arkasında bıraktığı yerlerin onu tanımadığını ve gözyaşlarıyla onu beklemediğini görmesiyle pişmanlık duygusuna bürünmüş ve geri dönüş nedenlerini sorgulamıştır. Bir zamanlar, gözyaşı ve hüznün içinde terk ettiği yerlerin, şimdi ona eski sevincini ve mutluluğunu verememesi şairi hayal kırıklığına uğratmıştır. Bundan dolayıdır ki şair, bu satırlarında değişenin sadece insanlar olmadığını, mekânların ve düşüncelerin de değişebildiğini göstermiştir.

İbrahîm Nâcî, her ne kadar çağdaş Arap şiiriyle ilgilenen bir şair olsada, eski Arap şiirine de yabancı kalmamıştır. Aruz ve kafiye dersleri alan şair, Abbasi dönemi şairlerinden, Ebû Nuvâs (750-810), İbn-u Rûmî (836-896) ve el-Mütenebbî (915-955) gibi birçok şairin şiirlerini de okumuştur.²⁰⁰

Eserleri : Her şeyden önce bir şair olan İbrahîm Nâcî'nin yayımlanmış üç divanı bulunmaktadır:

1) *"Verâu'l-Ğamâm"* (Bulutların Ötesi): İbrahîm Nâcî'nin 1934 yılında yayımlanmış olan ilk şiir divanı olan bu eser, İngiliz romantiklerinden etkilenerek yazmış olduğu şiirlerinden oluşmaktadır. İbrahîm Nâcî, her ne kadar şiire kendi duygularını yükleyen iyimser bir şair olsa da, bu ilk divanında iç dünyasındaki sıkıntıların yansıtmış olduğu duyguları ele almıştır. Bunun sebebi de şairin yaşamış olduğu olumsuzluklar ve çektiği acılardır. Bu duygularını satırlarına yansıtan şairin, ilk divanındaki şiirlerinde romantik eğilim söz konusudur. Bu eğilim de şairi, modern romantik ekol şairleri arasında en ön saflara taşımıştır.²⁰¹

İbrahîm Nâcî'nin karakterindeki bu romantik eğilim, bazı eleştirmenlerce acımasızca tenkit edilmiştir. Özellikle de Taha Hüseyn, bu divanı hem içerik hem de

¹⁹⁹ İbrahîm Nâcî, *el-Avde*, Erişim Tarihi: 25.04.2013

<http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=63442>

²⁰⁰ İbrahîm Nâcî, Erişim Tarihi: 25.04.2013,

<http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=ssd&shid=106>

²⁰¹ İbrâhîm Hâlîl, s.163; Brugman, s.171; Badawi, s.115.

dilbilimsel açıdan şaire şiir söylemeyi bıraktıracak kadar sert bir şekilde eleştirmiştir. Nâcî, bu eleştiri nedeniyle şiir yazmayı bıraktığını söylese de bu sözünün ardından bir yıl geçmeden “İleyhâ”(O Kıza) adlı şiirini yayımlamıştır.²⁰²

2) “*Leyâli'l-Ḳahira*” (Kahire Geceleri): İbrahîm Nâcî'nin, ikinci divanı olan bu eser, 1947 yılında yayımlamıştır. Bu divanında Kahire'nin gece hayatından kesitler tasvir etmeye çalışmıştır. “*el-Atlâl*”(Harabeler) ve “*es-Serâb*”(Serap) adlı kasideleri de bu divanda yer almıştır.²⁰³ “*el-Atlâl*”(Harabeler) adlı ünlü kasidesi, meşhur şarkıcı Umm Kulşûm tarafından seslendirilmiştir:

يا فؤادي رحم الله الهوى	كان صرحاً من خيالٍ فهوى
اسقني واشرب على أطلاله	وارو عنّي طالما الـدمع روى
كيف ذاك الحب أمسى خبراً	و حديثاً من أحاديث الجوى ²⁰⁴

- Ey gönlüm! Allah aşka merhamet etsin, hayalden bir köşktü, uçup gitti,

- Kalıntılarının başında bana (şarap)içir ve sen de iç, gözyaşları aktığı sürece benim yerime (kana kana) iç,

-Nasıl oldu da bu sevgi bir dedikodu oldu, bu hüznü aşk sözlerinden biri oldu.

Cahiliye döneminde görülen sevgiliye, sevgilinin ardında kalan izlere ve kalıntılara ağlama gibi klasik döneme ait olan bu özellikleri, modern dönem olmasına rağmen İbrahîm Nâcî'nin bu şiirinde de görmekteyiz. Yaşadığı ayrılığın ardından, yıkılmış olan enkazın başucunda aşka ve sevgiliye ağlayan İbrahîm Nâcî, gözyaşlarını bir yudum suyla dindirebilme arzusu içindedir.

3) “*et-Tâiru'l-Cerîh*” (Yaralı Kuş): Şairin üçüncü ve son şiirlerinin toplandığı bu divanı, ölümünden dört yıl sonra yayımlanmıştır. Bu divanında son sevgilisi Zaza

²⁰² Brugman, s.169.

²⁰³ İbrahîm Ḥalîl, s.163; Brugman, s.171; Badawi, s.115.

²⁰⁴ İbrahîm Ḥalîl, s. 167-168; İbrahîm Nâcî, Erişim Tarihi: 25.03.2013, <http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=63658>

için yazdığı ve bohem hayatından izler taşıyan şiirler yer almaktadır.²⁰⁵ Bu şiirlerinden bazı kesitler şöyledir:

يا حبيبي كان اللقاء غريبا	واقترقنا فبات كل غريبا
غير اني استجد الدمع لا ألقى	مكمان الدموع الا لهيبا
أه لو ترجع الدموع لعيني	جفّ دمعي فليست ابكي حبيبا ²⁰⁶

- Sevgilim! Garip bir şekilde tanıştık ve ayrıldık, birbirimize yabancı kaldık,

- Ne var ki ben gözyaşlarımdan medet umuyorum, fakat gözyaşlarım yerine sadece ateşle karşılaşıyorum.

- Ah! Keşke o gözyaşlarım geri dönse, gözyaşlarım kurudu artık dosta, ağlayamıyorum.

İbrahîm Nâcî, bu şiirinde farklı bir şekilde tanıştığı ve ayrılmak zorunda kaldığı sevgilisinden bahseder. Ayrılığın şairde bıraktığı acı ve hüznün duygusu, ondaki gözyaşlarını tüketir, o artık ne bir dosta ne de bir sevgiliye ağlayamaz hale gelir. Gözyaşının akmaması İbrahîm Nâcî'yi ferahlatmak yerine daha da acısını alevlendirir ve kendisini rahatlatan gözyaşlarını arar hale gelir.

İbrahîm Nâcî'nin bütün şiirleri, 1960 yılında Şâlîh Cevdet, 'Abdulmaşûd Heykel ve Muḥammed Nâcî tarafından tek bir cilt halinde toplanmıştır.²⁰⁷ Ancak bu divanda çoğu şiirinin eksik olduğu, bazılarının da kendisine nispet edildiği söylenmektedir.

İbrahîm Nâcî'nin şiir dışında nesir şeklinde yazdığı eserleri de mevcuttur. Bunlara “Risâletü'l-Hayat”(Hayatın Mektupları) ve “Medînetu'l-Aḥlâm”(Düşlerin Şehri) adlı eserlerini örnek verebiliriz.²⁰⁸

İbrahîm Nâcî, ayrıca Fransız yazar Baudelaire'in “Ezhâru'ş-Şerr” (Kötülüğün Çiçekleri) adlı eserindeki bazı şiirlerini ve İngiliz yazar Dostoyevski'nin “Suç ve Ceza” romanını da tercüme etmiştir.²⁰⁹

²⁰⁵ İbrâhîm Ḥalîl, s.163; Brugman, s.171; Badawi, s.115.

²⁰⁶ Jayyusi, s.395-396.

²⁰⁷ Brugman, s.171.

²⁰⁸ İbrâhîm Ḥalîl, s.163.

3.5. ‘ALÎ MAĤMÛD ṬAĤA (1902-1949)

Hayatı : ‘Alî MaĤmûd Ṭaha 1902 yılında Mansura’da orta halli bir ailede dünyaya gelmiştir. Babası tarafından “*kuttab*” denilen okula gönderilen şair, 1924 yılında da Medresetu’l-Fünûn et-Tatbîkiyye (Teknik Lise) den mezun olmuştur.²¹⁰

Mansura’da bir dönem memur olarak çalışan ‘Alî MaĤmûd Ṭaha,1930’lu yıllarda Kahire’ye atanmış ve daha sonra Bayındırlık Bakanlığı’nda bir göreve getirilmiştir. Ayrıca, Ticaret Bakanlığı Müze Müdürlüğü, Mısır hükümet temsilciliği sekreterliği gibi birçok görevde yer alan Ṭaha, 1949 yılında da Mısır Milli Kütüphanesi’nin müdür yardımcılığına getirilmiştir.²¹¹

Müdür yardımcılığı görevinden ayrıldıktan sonra uzun süre çalışmayan ‘Alî MaĤmûd Ṭaha, 1949 yılının Kasım ayında Kahire’de hayata gözlerini yummuştur.²¹² Ölmeden önce kütüphanesindeki kitapları, Mansura’daki milli kütüphaneye bağışlayan şair, hayatı boyunca hiç evlenmemiştir.

Edebi Kişiliği : ‘Alî MaĤmûd Ṭaha, sadece Mısır’da değil, bütün Arap dünyasında tanınan ve kendisinden sonraki kuşakları etkilemiş olan bir şairdi. Şairin bu noktaya gelmesinde Ḥalîl Muṭrân, ‘Abdurrahman Şukrî ve Mehcer (Göç) Edebiyatı şairlerinin yanı sıra, romantiklerden Lamartine, sembolistlerden ise Baudelaire ve Verlaine gibi Batılı şairlerin büyük etkisi olmuştur.²¹³

Ayrıca ‘Alî MaĤmûd Ṭaha, Mansura’da bulunduğu sıralarda İbrahîm Nâcî, MuĤammed ‘Abdulmu’ṭî el-Hemşerî ve Şâlih Cevdet gibi şairlerle de bir araya gelmiş ve özellikle İbrahîm Nâcî’nin şiirlerinden okumuş ve bunlardan çok etkilenmiştir.²¹⁴

Henüz 17 yaşındayken şiir yazmaya başlayan Alî MaĤmûd Ṭaha’nın, “*es-Sufûr*” adlı dergide yayımlanan ilk şiiri, kimilerine göre “*Âlâmu’ş-Şa’ir*” (Şairin Sızıları), kimilerine göre de “*Uġniye Rîfiyye*” (Köy Türküsü) adlı şiirdir.²¹⁵ “*Uġniye Rîfiyye*” adlı şiirinden bir bölüm şöyledir:

²⁰⁹ İbrahîm Nâcî, Erişim Tarihi: 25.04.2013, <http://www.khayma.com/salehzayadne/poets/naji/naji%20nobza.htm>

²¹⁰ Kabbîş, s.276; İbrahîm Ḥalîl, s.168; Brugman, s.173.

²¹¹ Brugman, s.174.

²¹² Kabbîş, s.276.

²¹³ Kabbîş, s.277.

²¹⁴ İbrahîm Ḥalîl, s.168.

²¹⁵ Brugman, s.176.

و ناحت مطوّقة بالهوي تتاجي الهديل و تشكو القدر
و مر على النهر ثغر النسيم يقبل كل شرّاع عبر
هنا لك صفصافة في الدجى كأن الظلام بها ما شعر
أخذت مكاني في ظلها شريد الفؤاد كئيب النظر²¹⁶

- Güvercin, aşk acısıyla, içindeki kükreyişi dökerek, kaderden dert yanarak öttü.
- Saba rüzgârının ağzı nehre uğrayıp, geçen her yelkeni öpüyor,
- Orada karanlıkta bir söğüt ağacı var, sanki oradaki karanlık hiçbir şey hissetmiyor.
- İşte onun gölgesinde aldım yerimi, gönlüm uzaklarda, bakışlarım kederli²¹⁷

Şair, kendini doğada yalnız, insanlardan uzak, karanlık mekânlarda hissetmektedir. Yalnızlığın ve hüznün üst seviyesini anlatmak için teşbih sanatı kullanan şair, teşbihte genelde somut varlıklara soyut anlam yüklenirken, alışılmışın dışına çıkarak, hayal gücüyle soyutlaştırmayı ön plana çıkarır. Rüzgârı kendisine yelkeni sevgiliye benzeten şair, zaman zaman o sevgiliyle buluşup hasret giderir.

‘Alî Maḥmûd Ṭaha, Batının özellikle de Fransız romantik ve sembolik ekolün etkisini en çok üzerinde taşıyan Mısırlı şairdir. Avrupa’ya yaptığı sık seyahatler sebebiyle Batı edebiyatından fazlaca etkilenmiş olan Ṭaha, bu seyahatler sonucunda Fransızca ve İngilizce dillerine hâkim olmuş ve bu dillerdeki eserleri okuyup, inceleme fırsatı bulmuştur. 1926 yılında Fransız yazar ve şair, Lamartine’in “*Le Lac*” (Göl) adlı şiirini, tıpkı İbrahîm Nâcî gibi o da Arapçaya çevirmiştir.²¹⁸ Ayrıca Batının ve Fransız romantizminin etkisinde kalan ‘Alî Maḥmûd Ṭaha, Avrupa’da edindiği izlenimlerini lirik şiirlere dökmüş, bu şiirlerden bazıları bestelenmiş ve büyük bir beğeni kazanmıştır.

Çok yönlü bir şair olan ‘Alî Maḥmûd Ṭaha, şiirinde sembolizmden Grek mitolojisine kadar çeşitli şiirsel sanat, üslup ve unsurları kullanmıştır. Ayrıca şiirlerinde vurgulu ve melodik bir havayla tatlı bir ritim tutturmuş, bunu etkili ve güzel bir şekilde kullanmayı başarmıştır. “Sanat sanat içindir” anlayışından yola çıkan şair, kasidenin

²¹⁶ ‘Alî Maḥmûd Ṭaha, *Ugniye Rifîyye*, Erişim Tarihi: 06.06.2013

<http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=66331&r=&rc=10>

²¹⁷ Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, s.47-48.

²¹⁸ Brugman, s.174.

sanatsal ve düşünsel bütünlüğüyle, anlamların uyumlu, düzenli, ahenkli, ince ve akıcı olmasına da özen göstermiştir. Şu mısralarını bu incelik ve akıcılıkla kaleme almıştır:

أيها الشاعر اعتمد قيثارك واعزف الآن منشداً أشعرك
واجعل الحب والجمال اشعارك وادع رباً دعا الوجود وبارك

فزهـا و ازدهى بميلاد شاعر²¹⁹

- *Ey şair! Gitarına yaslan ve şiirlerini söyleyerek onu çal,*
- *Sevgi ve güzelliği, kendine şiar yap, kâinatı yaratan ve onu mübarek kılan Allah'a dua et,*
- *O kâinat ki şairin doğumuyla, şereflendi ve süslendi.*

‘Alî Maḥmûd Ṭaha, bu şiirinde şairin, şiirin ve musikinin önemini belirtmiş, kâinatın bu öğelerle güzelleştiğini ve süslendiğini ön plana çıkarmıştır. Şaire göre her gözün göremediği güzellikleri gören ve bu güzellikleri latîf sözlerle dizelere aktaran bir şairin dünyaya gelişi, o evrenin şereflenmesini ve güzelleşmesini sağlamaktadır.

‘Alî Maḥmûd Ṭaha, çok yönlü bir şair olmasına rağmen bazı yazarlar tarafından eleştirilmekten kurtulamamıştır. Örneğin Şevkî Dayf “*Dirâsât fi’ş-Şi’ri’l-‘Arabiyyi’l-Hadîs*” (Modern Arap Şiirindeki Çalışmalar) adlı eserinde ‘Alî Maḥmûd Ṭaha’nın şiirlerini, felsefî ve psikolojik derinlikten yoksun olduğu ve hep aynı kelimeleri tekrarladığı gerekçesiyle eleştirmiştir.²²⁰ Ancak aynı zamanda Şevkî Dayf ve Ṭaha Huseyin, ‘Alî Maḥmûd Ṭaha’nın tatlı üslubu, isabetle seçilmiş, vurgulu ve çekici ifadelerinden dolayı da onu başarılı bulmuşlardır.

1932 yılında Aḥmed Zekî Ebû Şâdî tarafından çıkartılan Apollo dergisinde şiirlerini yayımlamaya başlayan ‘Alî Maḥmûd Ṭaha, Arap şiirinde, romantizmin öncülüğünü yapan Apollo grubunun, önde gelen şairlerinden biri olmuştur.²²¹

²¹⁹ Jayyusi, s.399-400; Kabbîş, s.278.

²²⁰ Dayf, s.198-199.

²²¹ Kabbîş, s.276.

Eserleri : ‘Alî Maḥmûd Ṭaha’nın kaleme almış olduğu eserler şöyledir:

1) “*el-Mellâhu’t-Tâih*” (Şaşkın Denizci): ‘Alî Maḥmûd Ṭaha’nın 1934 senesinde Kahire’de basılan ilk divanıdır. Divanda genelde hüznün ve keder duygularını içeren şiirler yer almaktadır. Bu bakımdan şiirler, romantizm yüklüdür. Edebiyat çevresinden büyük destek gören ‘Alî Maḥmûd Ṭaha’nın ilk divanı, Ṭaha Hüseyn tarafından methedilmiştir. 1938 yılında Avrupa devletlerine yaptığı seyahatlerin birinde İtalya’da yazdığı ve bu divanda yer alan “*Gondol*” adlı kasidesiyle Ṭaha, Mısır’daki en ünlü şairlerden biri olmuştur. Aynı zamanda meşhur bir şarkı haline dönüşen “*Gondol*” kasidesi sanatçı Muhammed Abdulvahhap tarafından seslendirilmiştir.²²²

2) “*Leyâli’l-Mellâh et-Tâih*” (Şaşkın Denizcinin Geceleri): ‘Alî Maḥmûd Ṭaha’nın ikinci divanı 1940 yılında Kahire’de basılmıştır. Şair bu eserini, hayatında elde etmiş olduğu birçok tecrübeden ve özellikle Avrupa’ya yaptığı seyahatlerden sonra yazmıştır. Şairin en meşhur kasidelerini içeren bu divan, onun şöhretini daha da artırmıştır.

3) “*Ervâh Şâride*” (Asi Ruhlar): 1941 yılında Kahire’de basılmıştır. Bu eserde, şiirdeki sanatsal öğretiler, şiir tercümeleri, edebiyat anıları, İngiliz ve Fransız edebiyatıyla ilgili makaleler yer almaktadır.

4) “*Ervâh ve Eşbâh*” (Ruhlar ve Hayaletler): 1942 yılında Kahire’de yayımlanan şairin bu uzun kasidesinde, Yunan mitolojisinden, Tevrat anlatılarından seçtiği şahıslar arasındaki felsefi ve şiirsel konuşmalar yer almaktadır.

5) “*Zehr ve Ḥamr*” (Çiçek ve Şarap): 1943 yılında Kahire’de yayımlanan şairin bu divanında şarap ve kadından bahseden şiirler yer almaktadır. Bazı eleştirmenlere göre ‘Alî Maḥmûd Ṭaha, şiirsel yetisinin zirvesine bu divanla ulaşmıştır.

6) “*eş-Şevku’l-‘Âid*” (Geri Dönen Arzu): ‘Alî Maḥmûd Ṭaha’nın bu eseri, 1945 yılında Kahire’de yayımlanmıştır. Şair, bu eserinde kaybettiği gençliğini arama arzusunu, dile getirmiştir. Bu divan, modern ve lirizmin hâkim olduğu şiirlerden oluşmaktadır. Ayrıca bu eserinde şair, II. Dünya Savaşı’ndan önce İtalya, İsviçre, Almanya, Fransa gibi ülkelere yaptığı seyahatlerle ilgili anılarından da bahsetmiştir.

7) “*Şark ve Garb*” (Doğu ve Batı): ‘Alî Maḥmûd Ṭaha’nın 1945 yılında Kahire’de yayımlanan son divanıdır. Şair, bu divanında, vatani ve toplumsal konulu şiirlere yer vermiştir.

²²² İbrahim Hâlîl, s.168.

8) “*Uğniyeti’r-Rîyâhi’l-Erbâ*” (Dört Rüzgâr Şarkısı): ‘Alî Maḥmûd Ṭaha’nın şiirsel tiyatrosudur.²²³ Şair bu alanda İngiliz romantik şairleri taklit etmiş, İskoç şair Byron ve İngiliz şair Shelly gibi şiirsel tiyatro yazarlarından da etkilenmiştir.

3.6. EBU’L-ḲĀSİM EŞ-ŞĀBBÎ (1909-1934)

Hayatı : Ebu’l-Ḳāsim eş-Şābbî, 24 Şubat 1909 yılında Tunus’un güneyindeki Tevzer şehrine bağlı eş-Şābbîye köyünde doğmuştur.²²⁴ Şābbîye kabilesine mensup köklü bir aileden gelen Şābbî’nin babası Muhammed eş-Şābbî, Ezher Üniversitesi’nde öğrenim görmüş bir yargıçtır. Babasının görevi dolayısıyla eş-Şābbî ve ailesi, sık sık yer değiştirmek zorunda kalsa da şair, erken yaşta hem toplum yaşamını tanıma hem de doğa güzelliklerini görme fırsatı bulmuştur.²²⁵

Ebu’l-Ḳāsim eş-Şābbî, ilk olarak babası tarafından 1914 yılında Ḳābis şehrindeki küttab denilen, çocuklara okuma yazma ve Kur’ân öğretilen okula gönderilmiştir. 9-10 yaşlarında Kur’ân’ın tümünü ezberleyen şair, babasının kütüphanesinden elde ettiği din, psikoloji ve sufilik hakkında birçok kitap okuyarak kendini geliştirmiştir. Ayrıca babası, Ebu’l-Ḳāsim eş-Şābbî’ye edebiyat ve din dersleri vermiş, onu şiir yazmaya ve ezberlemeye teşvik etmiştir.²²⁶

Ebu’l-Ḳāsim eş-Şābbî, on iki yaşına geldiğinde dönemin en önemli eğitim kurumlarından biri olan Zeytune Enstitüsü’ne girmiştir. Burada nahiv, sarf, beyan ve edebiyat gibi çeşitli dersler almıştır. 1927 yılında Zeytune Enstitüsü’nden tıvî²²⁷ diploması alarak mezun olan eş-Şābbî, bu diplomanın kendisine bir şey kazandırmayacağını düşünerek, hukuk fakültesine girmiş ve buradan mezun olmuştur.²²⁸

Ebu’l-Ḳāsim eş-Şābbî, 1929 yılında henüz öğrenciyken babasını kaybetmiştir.²²⁹ Babasının ölümü ardından omuzlarına büyük sorumluluk binen şair, ailesinin bakımını üstlenmek zorunda kalmıştır. Ayrıca babasıyla arasındaki duygusal bağdan dolayı, onun ölümüyle derin bir yalnızlığa düşmüştür.

²²³ Jayyusi, s.398-410; İbrahim Ḥalîl, s.168.

²²⁴ Kebâ, s.5; İbrahim Ḥalîl, s.173; Ḳabbîş, s.565.

²²⁵ Kebâ, s.5-6; İbrahim Ḥalîl, s.173.

²²⁶ Kebâ, s.6; Mu’avveş, s.621.

²²⁷ eş-Şābbî’nin yaşadığı dönemde “Zeytune” gibi Tunus’ta büyük enstitülerden alınan diplomaya verilen ad; ayrıca bkz., Ḳabbîş, s. 565.

²²⁸ Kebâ, s.6; İbrahim Ḥalîl, s.173.

²²⁹ Ḳabbîş, s. 565.

Kimi edebiyatçılara göre mutlu, kimilerine göre mutsuz bir evlilik hayatı yaşayan Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, divanında ve diğer eserlerinde evlilik hayatı ile ilgili hiçbir şey söylememektedir. Ancak birçok kaynağa göre Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin babasının isteğini yerine getirmek için üniversiteyi bitirmeden evlendiği ve mutsuz bir evlilik hayatı geçirdiği söylenmektedir. Ayrıca çocukluktan beri sevdiği Vefiyye ile aşk hayatı yaşamak istemesi, şairin mutsuz bir evliliğinin olduğunu göstermektedir.²³⁰

Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, yirmi iki yaşına geldiğinde kalp büyümesi ve kemik hastalığına yakalanmıştır. Hastalığı ilerleyince doktorların tavsiyesi üzerine Tunus'un kuzeyindeki sayfiye alanlarında yaşamaya başlasa da bunun hiçbir faydasını görememiş ve 1933 yılında yatağa düşmüştür. 1934 yılında Tunus'taki bir İtalyan hastanesine kaldıran Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, henüz yirmi beş yaşındayken hayata gözlerini yummuştur. Naaşı Tevzer şehrine götürülerek "*eş-Şâbbî*" mezarlığına defnedilmiştir.²³¹

Edebi Kişiliği : Modern Arap edebiyatının şiir alanında, Tunus'un ismini duyuran Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, kısa süren ömrüne rağmen, Arap ülkelerinin doğusu ile batısı arasında, şiir alanında zengin hayal gücü ve engin kültürü ile bir köprü vazifesi görmüştür.

Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, çok genç yaşta ve Fransız işgalinin ortaya çıkardığı baskıcı bir rejim döneminde şiir yazmaya başlamıştır. Buna rağmen hem Tunus hem de diğer Arap ülkelerinin çeşitli dergi ve gazetelerinde şiirleri yayımlanmış ve büyük bir ilgi görmüştür. Babasının görevi dolayısıyla sık sık okul değiştirmesi ve eğitimini bir okulda tamamlayamaması, doğal olarak şiir dünyasını etkilemiştir. Ancak, Şâbbî'nin, Tunus'un çeşitli yerlerini gezmesi, onun hayal dünyasına zenginlik katmış ve bu şiirlerine de yansımıştır.

Araştırma ve incelemeye büyük bir isteği olan Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, klâsik ve modern Arap edebiyatı hususunda derin bir bilgiye sahip olmuştur. İlk olarak, klâsik Arap edebiyatından etkilenen Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, özellikle Cahiliye döneminin üslubuyla bazı kasideler yazmıştır. Ayrıca Emevi, Abbasi ve Endülüs şairleriyle de ilgilenmiş olan Şâbbî, bu dönem şairlerinin tarzında da şiirler yazmıştır. Bir şiirinde,

²³⁰ Jayyusi, s.413.

²³¹ Kebâ, ss.6-9; Mu'avveş, s.622; İbrâhîm Hâlîl, s.174.

Abbasi dönemi şairlerinden el-Mütenebbî (ö.955)'nin bir mısrasını aynen kullandığı belirtilmiştir:

“Hangi ömür bu, hangi yaşam? Nice yaşam vardır ki, ölüm onun yanında hafif kalır!”²³²

Mısır, Irak, Suriye, Lübnan ve Mehcer’de gelişen modern Arap edebiyatıyla yakından ilgilenen şair, Taha Hüseyn, Muştafa Luţfî el-Menfalûtî, ‘Abbas Maḥmûd el-‘Aḳḳâd ve Mehcer şairlerinden İliyya Ebû Maḍî, Mihâil Nu‘ayme ve Cibrân Ḥalîl Cibrân gibi isimlerin eserlerinden de okumuştur.²³³

Yabancı dil bilmemesine rağmen Batı edebiyatından tercüme edilen kitapları okuyan şair, özellikle romantizmin önemli temsilcilerinden biri olan Fransız şair ve siyasetçi Alphonse de Lamartine (1790-1869) ve Alman şair, tiyatro yazarı Johann Wolfgang von Goethe’nin (1749-1832) etkisi altında kalmıştır. Ayrıca Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî, Mevlânâ ve Ömer Hayyâm gibi tasavvufî ve mistik eğilimli şairlerden etkilenmiş ve onların etkisinde kalmıştır.²³⁴

Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî’nin bazı kasideleri Apollo dergisinde yayımlanmış, Apollo Ekolünün kurucusu Aḥmed Zekî Ebû Şâdî (1892-1955) ve Mısırlı edebiyatçı İbrahîm Nâcî (1898-1953) ile de birçok edebi konuda görüş alışverişinde bulunmuştur.²³⁵

Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî’nin doğaya olan düşkünlüğünden ve doğa ile iç içe olmayı seven bir şair olduğundan şiirlerinde sembolizmin unsurlarını bolca işlemiştir. Buna bağlı olarak şair, bir makalesinde “şiiri” şöyle ifade etmiştir:

“Rüzgârın uğultusu ve denizlerin çalkantısında; karıncanın vızıltısında ve kelebeklerin uçtuğu, sonsuz uzayın çıkardığı garip sesler içinde duyduğun ve gördüğün şeylerdir.”²³⁶

Romantik şiir akımının etkisinde kalan ve acı dolu bir hayat yaşayan eş-Şâbbî, hemen hemen bütün şiirlerinde ölüm temasını işlemiş ve bunu yalnızlık, karamsarlık,

²³² İnci Koçak, “Mevlana ve Ömer Hayyam’ın eş-Şabbî’ye Etkileri ve Şiirinin Özellikleri”, Ankara, s.33, Erişim Tarihi: 25.04.2012, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1613/17345.pdf>

²³³ Kebâ, s.7; Kabbîş, s.566; Jayyusi, s.412-413.

²³⁴ Kebâ, s.7; Koçak “Mevlana ve Ömer Hayyam’ın eş-Şâbbî’ye Etkileri ve Şiirinin Özellikleri”, s.33-40

²³⁵ Kebâ, ss.8-13; Mu’avveş, s.621.

²³⁶ Hüseyn Yazıcı, “Tunus’ta Modern Arap Edebiyatı ve Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:5, Bahar 2002, s.57

ölüme davet ve hüznün duygularıyla yoğurmuştur. Şair, babasını çok erken yaşta kaybetmesi ve yine küçük yaşlarda sevdiği kız Vefiyye'nin ölümü ve genç yaşta yakalandığı kalp hastalığı, onun şiir dünyasını da etkilemiştir.²³⁷ Babasının ölümünden sonra babasına olan sevgisini, yalnızlığını ve beklenmedik bir anda gelen öksüzlük duygusunu şiirinde çok acıklı ifadelerle dile getirmiştir:

ما كنتُ احسبُ بعد موتك يا ابي
و مشاعري عمياء بالأحزان
أني سأظمأ للحياة و أحتسي
من كأسها المتوهج النشوان²³⁸

- *Ey babacığım! Duygularım hüznle dolu iken, senin ölümünden sonra, zannetmiyordum.*
- *Ki ben hayata susayacağım ve onun ateşli ve kükreyen kadehinden yudumlayacağım.*

Görüldüğü gibi şair bu beyitlerde, babasının ölümünün ardından, ona olan sevgisini, yalnız kalışını ve beklenmedik bir anda gelen öksüzlük duygusunu, dizelerinde çok acıklı ifadelerle dile getirmiştir.

Genç yaşta ölen Ebu'l-Ḳāsim eş-Şābbî, duygularını, hissettiklerini büyük bir ustalıkla ifade edebilmiş ve Mısır'da büyük bir beğeni ile takip edilmiştir. Özellikle bazı şiirlerini halka yönelik yazmıştır. Şābbî, “*İrâdetu'l-Hayat*” (Hayatın İstekleri) adlı kasidesinde halka şöyle seslenir:

إذا الشعب يوماً أراد الحياة
فلا بد أن يستجيب القدر
ولا بد لليل أن ينجلي
ولا بد للقيد أن ينكسر
ومن لم يعانقه شوق الحياة
تبخر في جوها و اندثر²³⁹

- *Halk bir gün yaşamak isterse eğer, mutlaka yanıt vermelidir kader,*
- *Aydınlanmalıdır geceler, kırılmalıdır zincirler,*
- *Hayatın sevgisini kucaklamamış kişiler, buhar olup yok olup gider.*²⁴⁰

²³⁷ Jayyusi, s.413.

²³⁸ Ḳabbiş, s.569.

²³⁹ Mu'avveş, s.622-623; Dayf, s.152.

“Özgürlüğüne düşkün bir şair olan ve halkın hürriyetini isteyen Şâbbî, bu şiirinde halkı özgürlüğüne sahip çıkması için teşvik etmektedir. Şaire göre, özgürlük kapıları halkın isteğiyle, gayretiyle açılır, geceler gündüze dönüşür ve özgürlük, prangalarından sıyrılmış olur. Boyunduruk altında yaşamayı kabul etmiş kimseler ise hayat sahnesinden sessizce kaybolur giderler.”

Diğer şiirinde Şâbbî:

لَأُقْضِيَ الْحَيَاةَ وَخُدِي بِيَأْسٍ	إِنَّنِي ذَاهِبٌ إِلَى الْغَابِ يَا شَعْبِي
فِي صَمِيمِ الْغَابَاتِ أَدْفُنُ بُؤْسِي...	إِنَّنِي ذَاهِبٌ إِلَى الْغَابِ عَلَيَّ
وَأُقْضِيَ لَهَا بِأَشْوَاقِ نَفْسِي	سَوْفَ أَتْلُو عَلَى الطُّيُورِ أَنَا شَيْدِي
أَنَّ مَجْدَ النُّفُوسِ يَقْطَعُهُ جَسَدِي	فَهَيَّ تَذْرِي مَعْنَى الْحَيَاةِ وَتَذْرِي
وَأُلْقِي إِلَى الرَّجُودِ بِيَأْسِي	ثُمَّ أَقْضِي هُنَاكَ فِي ظِلْمَةِ اللَّيْلِ
تَخْطُ السُّيُولُ حُفْرَةَ رَمْسِي	ثُمَّ تَحْتَ الصَّنَوْبَرِ النَّاضِرِ الْخُلُوفِ
وَيَشْدُو النَّسِيمُ فَوْقِي بِهِمْسٍ ²⁴¹	وَتَظَلُّ الطُّيُورُ تَلْعُو عَلَيَّ قَبْرِي

- Ey milletim! Gidiyorum ormana ben, hayatımı üzüntümle baş başa geçirmek için,
- Gidiyorum ormana ben, ormanın derinliklerine hüznümü gömmek için...
- Şiirlerimi kuşlara okuyacağım ve ruhumun özlemlerini(onlara) anlatacağım,
- Onlar yaşamının anlamını bilirler, onlar bilir nefsin yüceliği, ruhun uyanık oluşundandır.
- (Ömrümü) orada gecenin karanlığında geçireceğim, hüznümüde kâinata atacağım,
- Sonra seller tatlı çam ağacının altında, mezarımın çukurunu kazacak,
- Kuşlar kabrimin başında ötüp duracak, meltem rüzgarı da üzerimde sessiz sessiz şarkı söyleyecek.²⁴²

²⁴⁰ Yazıcı, “Tunus’ta Modern Arap Edebiyatı ve Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî”, s.57.

²⁴¹ Mu‘avveş, s.630; Fâhûrî, s.559.

²⁴² Yazıcı, “Tunus’ta Modern Arap Edebiyatı ve Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî”, s.59.

Bu şiirde görüldüğü gibi Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, insandan, hayattan ümidini kesmiş bir şekilde kendisini ormana atmıştır. Şâbbî'ye göre doğa, seyredilen bir manzara değil, bütün ruhu ve benliğiyle bağlı olduğu, canlı bir varlık halindedir. Doğadaki canlı cansız bütün varlıklar onu anlar, dinler ve onun yalnızlığını paylaşır, çünkü şaire göre onların duyguları, insanlarınki gibi körelmiş değildir.

Eserleri : Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, kısa süren ömrüne rağmen, şiir alanında zengin hayal gücü ve engin kültürüyle Arap edebiyatında önemli eserler vermiştir. Şairin bu eserlerini şöyle sıralayabiliriz:

1) “*Eğâni'l-Hayat*” (Hayatın Şarkıları): Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin kaleme aldığı tek divanıdır. Şair, 1934 yılında yazlıkta iken hasta yatağında yazdığı bu eserini, Mısır'da bastırmak istemiş ancak buna ömrü yetmemiştir. Kimine göre 194 sayfa, kimine göre de 285 sayfadan oluşan bu eser, 1955 yılında Apollo dergisinin kurucusu Ahmed Zekî Ebû Şâdî'nin (1898-1955) yardımıyla Tunus'ta bastırılmıştır. 1966'da birinci baskısında yer almayan yedi kaside daha eklenerek eser, tekrar basılmıştır. Aynı eserin, 1974, 1987 (Tunus-Suse) ve 1993 (Beyrut) baskıları da bulunmaktadır.²⁴³

Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî, 1929 yılında Halduniye'de şairlerin katıldığı “*Edebi Çağrı*” adlı konferansta “*el-Hayâlu's-Şi'ri 'inde'l-'Arab*” (Araplarda Şiir Düşüncesi) konusunu ele almıştır. Şâbbî'nin vermiş olduğu bu konferans, 141 sayfadan oluşan bir kitaba dönüştürülmüştür.²⁴⁴ Klâsik Arap edebiyatı ve şiir anlayışına karşı bir çıkış olan bu eser, Arap edebiyatının bütün dönemlerini, zaman zaman Batı edebiyatlarıyla karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Arap şiirinde hayal, doğa ve kadın gibi konuları da işleyen eserin, Zeynu'l-Âbidin es-Senûsî'nin bir mukaddimesinin bulunduğu 1975 ve 1998 baskıları da bulunmaktadır.²⁴⁵

Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin diğer eserleri ise şöyledir:

1) “*Şafahât Dâmiye*” (Kanlı Sayfalar): Bu eserde, Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin acı dolu hayatının hayali bir öyküsü ele alınmıştır.

2) “*Resâilu's-Şâbbî*” (eş-Şâbbî'nin Mektupları): Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin, Mısır, Tunus ve Suriyeli birçok yazar ile mektuplaşmalarını içeren bir eserdir.

²⁴³ Kebâ, s.8; Kabbîş, s.565; Fâhûrî, s.556.

²⁴⁴ Jayyusi, s.412-413; Badawi, s.126; Fâhûrî, s.557.

²⁴⁵ Yazıcı, “Tunus'ta Modern Arap Edebiyatı ve Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî”, s.55.

3) “*Yevmiyyâtu ’ş-Şâbbî*” (eş-Şâbbî’nin Günlüğü): Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî’nin anılarını kapsayan bir eserdir.

4) “*el-Maḳbere*” (Mezarlık): Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî’nin psikolojik isyanlarını ve bazı itiraflarını anlattığı romanıdır.

5) “*Cemîlu Buṣeyne* ”: Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî’nin, Emeviler dönemi gazel şiirinin sembol ismi olan Cemîl Buṣeyne’yi manzum olarak kaleme aldığı hoş bir hikâyedir.

6) “*Şu ‘arâu Mağribi’l-Aksâ*” (Fas Şairleri): Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî’nin, Muhammed b. el-‘Abbâs el-Ḳabbâc’ın el-Edebu’l-Arabî fi’l-Mağribi’l-Âksâ (Fas’ta Arap Edebiyatı) adlı eserini eleştirdiği yapıtıdır.

7) “*Es-Sekîr*” (Sarhoş): Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî’nin itiraflarını içeren iki bölümlük eseridir.²⁴⁶

8) Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî’nin ayrıca Hicretin 1351. yılı münasebetiyle öğrencilere verdiği “*el-Hicretu’l-Muḥammediyye*” (Hz. Muhammed’in Hicreti) adlı konferansı da bulunmaktadır.²⁴⁷

3.7. İLYÂS EBÛ ŞEBEKE (1903-1947)

Hayatı : İlyâs Ebû Şebeke, 1903 yılında, Amerika Birleşik Devletleri’nde doğmuştur.²⁴⁸ Babasının işinden dolayı burada ikamet eden Ebû Şebeke, bir süre Paris’te kalmış, daha sonra Lübnan dağlarıyla çevrili olan Kesravan kazasının Zuḳ köyüne dönmüştür. Burada yetişen Ebû Şebeke, Antura adlı okulda öğrenimine başlamış, bu okulu, I.Dünya Savaşı sebebiyle anca 1922 yılında bitirebilmiştir.²⁴⁹

Şair, daha on yaşındayken babasının Sudan’a seyahati sırasında suikasta kurban gitmesi, onun henüz genç yaştayken hayatın acı ve hüznüyle karşılaşmasına neden olmuştur.²⁵⁰ Bu acısına rağmen yaşam mücadelesine devam eden İlyâs Ebû Şebeke, bir süre hükümet işinde çalışmış, daha sonra çeşitli Lübnan dergileri ve gazetelerinde nesirlerini ve şiirlerini yayınlamıştır. Mısır’da yayınlanan Apollo dergisinde de

²⁴⁶ Ḳabbîş, s.565-566.

²⁴⁷ Yazıcı, “Tunus’ta Modern Arap Edebiyatı ve Ebu’l-Kâsım eş-Şâbbî”, s.56.

²⁴⁸ Ḳabbîş, s.361; Mu’avveş, s.612.

²⁴⁹ Fâḥûrî, s.571-572; Mu’avveş, s.612.

²⁵⁰ Jayyusi, s.425.

yazılarını ve şiirlerini yayınlama fırsatı bulmuştur.²⁵¹ İlyâs Ebû Şebeke, şair olmasının yanı sıra öğretmenlik, yazarlık, gazetecilik ve çevirmenlik de yapmıştır.

İlyâs Ebû Şebeke'nin duygusal yaşamında ise dört bayanın rolü büyük olmuştur. Bunlardan ilki şairin, uzun süre nişanlı kalıp, 1931 yılında evlendiği Olga'dır. Şair, "Efâ'i'l-Firdevs" (Cennetin Yılanları) adlı şiirinde "Ġalvâ'" lakabıyla karısı Olga'dan bahsetmektedir. Evliyken düşük yapan Olga'nın, çektiği acılar ve ızdıraplar şairin şiirinde "Ġalvâ'" karakteriyle anlatılır.

İlyâs Ebû Şebeke'nin ikinci aşk macerası ise şairin, kendi köyünden olan evli bir bayanladır. Platonik olarak başlayan bu aşk, ciddi bir ilişkiye dönüşmüştür. Şair, "Efâ'i'l-Firdevs" (Cennetin Yılanları) adlı şiirinde bu kadından, onun aklını çelen hain kadın karakteriyle bahsetmektedir.

İlyâs Ebû Şebeke'nin hayatındaki üçüncü kadın ise bir şarkıcıdır. Şairin hayatında fazla bir etki bırakmamıştır. Şair, 1944 yılında yayınladığı "Nidâ'l-Kalb" (Kalbin Çağrısı) adlı divanındaki sadece bir şiirinde bu kadından bahsetmiştir.

Şairin son aşkı ise tutkulu bir aşk yaşadığı "Laila" adında bir kadındır. Ebû Şebeke, Lailayla 1940 yılında tanışmış ve ilişkileri şairin ölümüne kadar devam etmiştir.²⁵²

İlyâs Ebû Şebeke'nin mutluluk ve hüznle karışık hayatı, şairin yakalandığı lösemi hastalığıyla 1947 yılında kırk dört yaşındayken, Beyrut'ta son bulmuştur.²⁵³

Edebi Kişiliği : Lübnan'da modern Arap şiirinin köşe taşlarından birini oluşturan İlyâs Ebû Şebeke, modern Arap şairlerinin de önde gelen isimlerinden biri olmuştur. Şair, şiirlerini romantik akımın etkisiyle yazmış şu mısralarını bu çerçevede ele almıştır:

²⁵¹ Mu'avveş, s.612.

²⁵² Jarrysi, s.426- 427; Badawi, s.123-124.

²⁵³ Kabbîş, s.361.

و أخيراً مضوا الى القبر حتى
فراًوا جثة مبعثرة الشعر
لم يُبق السقام و الحزن منها
يطمننوا للمشهد العجـاب
تنـاجي و عينها في التراب
غير رؤيا بقية من شباب²⁵⁴

- Sonunda kabre gittiler, o ilginç olan manzaraları, yakından görmek için
- Gözü toprakta olduğu halde, saçları dağılmış, yakaran bir beden gördüler,
- Hastalık ve üzüntü onda gençlik kalıntılarının görüntüsünden başka bir şey bırakmamış.

İlyâs Ebû Şebeke, bu şiirinde diğer romantik şairler gibi ölüm, hastalık, kabir ve kabir hayatı temalarını işlemiştir. Hastalık ve keder, şaire göre insanın bedeninden ve ruhundan her şeyi alıp götürmüş, geriye kalan ise sadece bu hüznü çekenin genç vücudu olmuştur. Ayrıca şair, “yakaran bir beden, dağılmış saçlar” ifadelerini kullanarak da kabir hayatını dile getirmiştir.

İlyâs Ebû Şebeke’nin şiirleri modern Arap edebiyatında Hristiyan geleneğini doğrular niteliktedir. Çünkü şair, şiirlerinde ana tema olarak, doğrudan, İnciden hikâyeleri ve onun geleneklerini işlemiş, dolaylı olarak da Katolik kilisesinde öğrenim görmüş bir Hristiyan’ın tecrübelerini anlatmaya çalışmıştır. Bunların dışında şair, Arapçada edebiyat kaynağı olarak gördüğü İncil’in de önemine vurgu yapmıştır.²⁵⁵

İlyâs Ebû Şebeke, Hristiyan edebiyatının dışında Fransız edebiyatına karşı da büyük bir ilgi duymuştur. Şairin okul yıllarını, başkanlığını seçkin bir Fransız rahibin yaptığı ve Fransızca eğitim veren bir okulda geçirmesi onun Fransızcaya karşı olan hayranlığını arttırmıştır. Fransızca birçok drama, şiir, roman okuyan şair, bu dilden birçok tercüme de yapmıştır.²⁵⁶

Şairin okuduğu Fransızca eserlerin arasında Homeros’un “İlyada”sı, Milton’un “Paradise Lost” (Kayıp Cennet)’u ve Dante’nin “Divine Comedy” (İlahi Komedi)’si bulunmaktadır. Ayrıca şair, bu yazar ve şairler hakkında, Arap okuyucuları için otuzlu

²⁵⁴ Jayyusi, s.432.

²⁵⁵ Jayyusi, s.425.

²⁵⁶ Jayyusi, s.425.

yıllarda Lübnan'ın en meşhur dergilerinden biri olan “*el-Me‘âriḍ ve'l-Cumhur*”da, birçok makale yayınlamıştır.²⁵⁷

Eserleri : İlyâs Ebû Şebeke'nin şiir ve nesir alanında kaleme aldığı eserler yanında Batı dillerinden tercüme ettiği birçok kitabı bulunmaktadır. Şairin şiir alanında yazdığı eserler şöyledir:

1) “*el-Kîṣâra*” (Gitar): Şairin 1926 yılında yayımlanan ilk ve en uzun divanıdır. Babasının ölümünden sonra çektiği acıları ve sıkıntıları ele alır. Bu eserde ele alınan şiirler, melankolik ve kötümser bir hava içerisinde yazılmıştır. 139 sayfadan oluşan bir eserdir.

2) “*el-Marîḍu's-Şâmit*” (Suskun Hasta): 1928 yılında yayımlanmıştır. İki aşığın trajik yaşamının ele alındığı bu eserde, tüberküloza yakalanan genç bir adamın erken yaşta ölmesi ve sevdiği kızı yalnız ve keder içinde bırakması anlatılmıştır.

3) “*Eḫâ'î'l-Firdevs*” (Cennetin Yılanları): Şairin 1938 yılında yayımladığı önemli eserlerinden biri olan bu divan, on üç şiirden oluşmaktadır. 93 sayfadan oluşan bir eserdir. Bu eserinin bazı şiirlerinde şair, “*Ğalva'*” adıyla iyi, “*Verde*” adıyla da kötü iki karakterden bahsetmiştir. Birbirine zıt İki tiplemeyle karşımıza çıkan şair, *Ğalva'* karakteriyle iyiliği güzelliği temsil eden cennetlik kadını, *Verde* karakteriyle de kötülüğü, fitneyi temsil eden cehennemlik kadını işlemiştir.

4) “*el-Elḥân*” (Melodiler): Şairin 1941 yılında yayımlanmış, 96 sayfadan oluşan eseridir. Bu eserinde romantik unsurlara ağırlık veren şair, özellikle Lübnan halk şiiri kültüründen etkilendiğini göstermektedir.²⁵⁸

5) “*Nidâ'l-Kalb*” (Kalbin Çağrısı): Şairin, 1944 yılında yayımlanmış, 64 sayfadan oluşan eseridir.

6) “*İle'l-Ebed*” (Sonsuza Dek): Şairin, 1944 yılında yayımlanmış, 78 sayfadan oluşan eseridir.

7) “*Ğalvâ'*” (Haddi Aşanlar): Şairin 1945 yılında yayımlanmış, 98 sayfadan oluşan eseridir.²⁵⁹

Şairin nesir alanındaki eserleri:

1) “*Tâḫatu Zuhur*” (Çiçek Demetleri): 1927 yılında yayımlanmıştır.

²⁵⁷ Jayyusi, s.425.

²⁵⁸ Ceyyusî, s.467.

²⁵⁹ Fâḫûrî, s.576-586; Ḳabbîş, s.361-362; Jayyusi, s.426.

- 2) “*el-‘Ummâlu’s-Şâlihûn*” (Erdemli İşçiler): 1927 yılında yayımlanmıştır.
- 3) “*er-Rusum*” (Resimler): 1931 yılında yayımlanmıştır.
- 4) “*Revâbıtu’l-Fikr ve’l-Rûh Beyne’l-‘Arab ve’l-France*” (Araplar ve Fransızlar Arasındaki Düşünsel ve Ruhsal Bağlar) :1945 yılında yayımlanmıştır.
- 5) “*Lübnân fî’l-‘Âlem*” (Dünyadaki Lübnan)²⁶⁰

Şairin tercüme ettiği eserler ise şöyledir:

- 1) “*Paul ve Virginie*”, “*el-Kûhu’l-Hind*” (Hint Kulubesi): Şairin Bernard de Saint Pierre’den eserlerini çevirdiği eserleridir.
- 2) “*Jocelyn*” (Cosliyn): Şairin Lamartine’den çevirdiği eseridir.
- 3) “*Merîdu’l-Vehmî*” (Hastalık Hastası), “*el-Baḥîl*” (Cimri): Şairin Moliere’den çevirdiği eserleridir.²⁶¹

3.8. MUŞTAFÂ ‘ABDULLAṬİF ES-SUḤRETÎ (1902-1983)

Hayatı : Muştafâ ‘Abdullaṭîf es-Suḥretî, 23 Aralık 1902 yılında Mısır’ın kuzeyindeki ed-Deḳaliyye bölgesinin Ghamra şehrinde dünyaya gelmiştir.²⁶² Kuttab denilen okullarda eğitim alan şair, burada Kur’ân-ı Kerîm’in bir kısmını ezberlemiştir. 1916 yılında Ghamra şehrinde ilkokulu tamamlayan şair, Zeḳâzîḳ Lisesi’nde orta öğrenimine başlamış ve 1922 yılında bu liseden Bakalorya diploması²⁶³ alarak mezun olmuştur. 1926 yılında Kahire’de Hukuk Fakültesi’ni tamamladıktan sonra Paris’e hukuk alanında doktora yapmaya gitmiştir. Ancak es-Suḥretî, buradaki eğitimine devam etmemiş, yine Paris’te bulunan Sorbonne Üniversitesi’nde edebiyat bölümüne katılmıştır.²⁶⁴

Muştafâ ‘Abdullaṭîf es-Suḥretî, 1942 yılının sonlarına kadar avukatlık yapmıştır. 1943 yılında bakanlığın basın ve yayın bölümünde çalışmış ve daha sonra ticaret bakanlığına atanmıştır. Ayrıca Adalet Bakanlığı’nın özel kaleminde de başkanlık görevinde bulunmuştur.²⁶⁵

²⁶⁰ Fâḥûrî, s.575; Ḳabbîş, s.362.

²⁶¹ Mu’avveş, s.614.

²⁶² Ḥafâcî, s.123.

²⁶³ Uluslararası Bakalorya (IB) Programı dâhilinde 16-19 yaş arası öğrenciler için hazırlanmış, geniş kapsamlı, üniversite öncesi iki yıllık bir program sonunda verilen belgedir. Geniş bilgi için bkz., Erişim Tarihi: 12.04.2012, http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/25/20/972089/icerikler/bakalorya-programi_348124.html

²⁶⁴ Ḥafâcî, s.123-124.

²⁶⁵ Ḥafâcî, s.124.

İsmail Edhemle birlikte “*el-Edeb*” dergisinin editörlüğünü yapan Muştafâ ‘Abdullaṭîf es-Suḥretî, Apollo dergisinin de önemli bir üyesi olmuştur.²⁶⁶ Aḥmed Zekî Ebû Şâdî’nin kurduğu “*el-İmam*” dergisinin de editörlüğünü yapan şair, 1954’te “*er-Râbıṭatu’l-Edebi’l-Ḥadîs*” (Modern Edebiyat Derneği)’nin kurulmasında önemli bir rol oynamış ve derneğin başkanlığını yapmıştır. 1973 yılında Kültür Yayın Kurulu’nun bir üyesi olmuş, ayrıca Sanat ve Edebiyat Merkezi’ne yüksek konsey üyesi olarak seçilmiştir.²⁶⁷

Muştafâ ‘Abdullaṭîf es-Suḥretî, 1983 yılında Kahire’de hayata gözlerini yummuştur.²⁶⁸

Edebi Kişiliği : Muştafâ ‘Abdullaṭîf es-Suḥretî, edebiyat alanındaki çalışmalarına ilk olarak edebiyat dergilerinde ve günlük gazetelerde yazdığı makalelerle başlamıştır. Hukukçu, devlet kademelerinde çalışan bir bürokrat olmasından dolayı eleştiri alanında, toplumsal ve siyasal alanda makaleler yazmış olan es-Suḥretî, Batının ve Mısır’ın önde gelen yazarlarının kitaplarını da tercüme etmiştir.²⁶⁹

Muştafâ ‘Abdullaṭîf es-Suḥretî bunların dışında edebiyat eleştirisi alanına da yönelmiştir. Şair, edebiyat eleştirisinin zor bir alan olduğunu, geniş bir kültür ve bilgi gerektirdiğini yayımladığı “*eş-Şi’ru’l-Mu’âşır*” (Çağdaş Arap Şiiri) kitabında dile getirmiştir.²⁷⁰

Bir dönem Apollo ekolüne de hizmet eden es-Suḥretî, Apollo Ekolünün kurucusu Aḥmed Zekî Ebû Şâdî tarafından övgüyle bahsedilmiştir. Şâdî, Suḥretî’nin 1937 yılında yayımlanan “*Edebu’t-Tabîa*” (Doğa Edebiyatı) adlı eserine bir önsöz yazmıştır. Burada Şâdî, es-Suḥretî’nin edebiyatını okuyanların ondan bir parça bulabileceğine ve onun, güzelliği, doğayı, iyiliği, hürriyeti ve demokrasiyi seven bir şair olduğunu belirtmiştir.²⁷¹

Muştafâ ‘Abdullaṭîf es-Suḥretî de diğer Apollo Grubu şairleri gibi romantizmi, şiirlerinde işlemiştir. Bu akım çerçevesinde şiirlerini ele alan es-Suḥretî’nin şu mısraları bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır:

²⁶⁶ Ḥafâcî, s.129.

²⁶⁷ Ḥafâcî, s.129-130.

²⁶⁸ Muştafâ es-Suḥretî, Erişim Tarihi: 25.03.2012, http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=7305

²⁶⁹ Ḥafâcî, s.125-126.

²⁷⁰ Ḥafâcî, s.131-132.

²⁷¹ Ḥafâcî, s.129.

أقصيت نفسي عن فضاء واسع وحبسيتها في أضيق الجدران
و شعرت أني قد أضعت طلاقتي وهي الملاذ الحر للإنسان
فرجعت أعذل هذه الروح التي هامت بمصر أضربت تحناني
أشبعت بغيثها بهجرة موطني وأتيت أنشد فرحة الوجدان

- *Ruhumu bu evrenin genişliğinden uzak tuttum. Onu duvarların en dar yerinde hapsettim.*
- *Özgürlüğümü kaybettiğimi anlıyorum. Halbuki o, insan için hür bir sığınaktır.*
- *Bu ruhu kınamaya başladım. Mısır'da aval aval dolaşan ruhumu ve benim sevgilerimi alevlendiren bu ruhu,*
- *Ben onun isteklerini, vatanımdan göçmekle yerine getirdim, vicdanın sevinçlerini en güzel şekilde dile getirmeye başladım.*²⁷²

Muṣṭafâ ‘Abdullaṭîf es-Suhretî, evreni çok geniş bir şekilde dillendirmesine rağmen kendisini bu evrende iki duvar arasında sıkışmış hissetmektedir. Şaire göre onun vatanından kopan ruhu daracık duvarlar arasında sıkışmış, vatanında bıraktığı avare ruhu ise alevler içinde yanan bir ruha dönüşmüştür. Özgürlüğünü elinden alınması ve sevinç, keder, aşk gibi duyguları kendi diliyle ifade edemeyişi onu bir göçe sürüklemiştir.

Eserleri : Muṣṭafâ ‘Abdullaṭîf es-Suhretî edebiyat yaşamı boyunca çeşitli edebiyat dergilerinde ve günlük gazetelerde makaleler yayımlamış ve tercüme yapımıştır. Suhretî'nin kaleme almış olduğu bazı eserler şöyledir:

1) “*er-Rumântîzm ve Lââmârtîne*” (Romantizm ve Lamartine) : 20 Ağustos 1927 tarihinde yayımlanmıştır.

2) “*el- ‘Abkariyyetu ve'l- ‘Abkariyyûn*” (Dâhilik ve Dâhiler): 28 Nisan 1928 tarihinde yayımlanmıştır.

²⁷² Hafâcî, s.131.

3) “*Eseru’l-Ḥayr ve Şerr fi’l-Cemâl ve’l-Fenn*”(Güzellikte ve Sanatta İyiliğin ve Kötülüğün Etkisi): 5 Mayıs 1928 yılında yayımlanmıştır.

4) “*Esbâbu’l-Ḥarbi’l-Kûbra ve Netâicuha*” (Büyük Savaşın Sebepleri ve Sonuçları): 16 Haziran 1928 tarihinde yayımlanmıştır.²⁷³

Muştafâ ‘Abdullaṭîf es-Suhretî Rus Edebiyatçısı Tolstoy, Fransız Edebiyatçısı John Jack Rousseau, Alman Edebiyatçı Goethe ve ünlü Fars Şairi Sadî Şirazî’den çeşitli tercümelemler yapmıştır.²⁷⁴ Ve bu çevirileri, “*es-Siyasetu’l-Usbû’iyye*”de yayımlanmıştır.

APOLLO EKOLÜNDE YER ALAN DİĞER ŞAİRLER

3.9. MUḤAMMED ‘ABDULMU‘TÎ EL-HEMŞERÎ (1908-1938)

Türk asıllı olan Muhammed ‘Abdulmu‘tî el-Hemşerî, 1908 yılında Mısır’a bağlı Resu’l-Berr şehrinde doğmuştur.²⁷⁵ Babasının işinden dolayı Mansura yakınlarındaki Sanbalavîn şehrinde yetişen şair, ortaokulu Mansura’da tamamlamıştır. Daha sonra Kahire’deki Edebiyat Fakültesi’nde iki yıl öğrenim gören el-Hemşerî, eğitimini tamamlamadan buradan ayrılmıştır.²⁷⁶

İlk şiirlerini 1929’da Divan Ekolü’ne mensup romantik şairlerden ‘Abbas Maḥmûd el-‘Aḳḳād’ın editörlüğünü yaptığı “*el-Belağa el-‘Usbû’iyye*”de yayımlayan el-Hemşerî, “*es-Siyâse el-Usbû’iyye*”ye de yayınlarıyla katkıda bulunmuştur.²⁷⁷ Ayrıca 1934 yılında “*et-Ta’vun*” adındaki bir ziraat dergisinin editörlüğünü yapan el-Hemşerî, burada yine birçok şiirini yayımlamıştır.²⁷⁸

Otuzlu yıllara damgasını vuran Apollo Grubunun şairlerinden biri olan Mısırlı Muḥammed ‘Abdulmu‘tî el-Hemşerî, bu gruba üniversitede öğrenci iken katılmış ve burada düzenli olarak şiirlerini kaleme almıştır.²⁷⁹

Muḥammed ‘Abdulmu‘tî el-Hemşerî, 1938 yılında henüz otuz yaşındayken apandist rahatsızlığı sonucu Kahire’de hayata gözlerini yummuştur.²⁸⁰

²⁷³ Ḥafâcî, s.126.

²⁷⁴ Ḥafâcî, s.126.

²⁷⁵ Brugman, s.181; İbrâhîm Ḥalîl, s.172.

²⁷⁶ Brugman, s.181.

²⁷⁷ Brugman, s.181-182.

²⁷⁸ Brugman, s.182; İbrâhîm Ḥalîl, s.172.

²⁷⁹ Ceyyusî, s.405.

²⁸⁰ Brugman, s.181; İbrâhîm Ḥalîl, s.172.

Muhammed ‘Abdulmu‘ti el-Hemşerî’nin, yirmili yaşlarında İbrahîm Nâcî ve Alî Maḥmûd Ṭaha ile tanışması, onun bu iki şair sayesinde İngiliz edebiyatını tanımasını sağlamıştır.²⁸¹ Hemşerî, özellikle İngiliz Romantik şairler, Byron, Shelly Keats gibi şairlerden okumuş ve bunlardan etkilenmiştir.²⁸² Ayrıca şair, şehir hayatına karşı olan ve şiirlerinde tabiat temasını işleyen İngiliz şair, William Wordsworth’ü de kendine örnek almıştır.²⁸³ Şairin tabiat temasını ele aldığı şu şiirini buna örnek verebiliriz:

أشرفي كالصبح غراء الجبين	وانشري نورك يهدي العالمين
واطلعي في ليل حزني كوكبا	تعصميني من ضلال العاشقين
واطرحي في قفر عمري زهرة	علها تنمو وتركو بعد حين
وابسمي تبسم لنا ببيض المنى	واضحكي تضحك لنا غر السنين
واهتقي تستيقظ الروح التي	طالما غنتك بالحن الحزين

- *Pırıl pırıl bir sabah gibi doğuver sevgilim, saçiver ışığını, yol göstereceğin dünyalara,*
- *Doğuver hüznü gecemde, beni âşıkların saptırmasından koruyan bir yıldız olarak,*
- *Ömrümün çölüne bir çiçek ekiver, olur ki o, zaman sonra büyür ve koku salar,*
- *Gül ki bize beyaz çiçekler açılın, parlak yıllar gülümseyin,*
- *Haykır ki uzun zamandır sana hüznü dolu şarkılar söyleten ruhun uyanın.*²⁸⁴

‘Abdulmu‘ti el-Hemşerî, satırlarında doğayı temel alıp, anlatmak istediklerini tabiat unsurlarıyla aktarmaktadır. Sevgilinin gelişi, ısıltılar saçan güneşe, gecesini aydınlatan yıldızla, çoraklaşmış ömrüne hayat verir. Şaire göre sevgilinin tebessümü ve gelişi, baharın gelişi gibi ona canlılık, hayat ve parlaklık katacaktır. Sevgilinin haykırışı ise hüznü bulutlarının dağılması ve uyuyan ruhların uyanmasını sağlayacaktır.

Romantizmden etkilenmiş şairlerden biri olan Hemşerî’nin yaşadığı dönem içerisinde Mısır’ı kuşatan melankolik hava, onun hem kendi yaşamında hem de

²⁸¹ Brugman, s.181.

²⁸² Muhammed ‘Abdulmu‘ti el-Hemşerî, Erişim Tarihi: 26.03.2012
http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=6622

²⁸³ ‘Abdu’l-‘Aziz Şerif, “Râbita’ tu’l-Edebi’l-Hadîs “el-Hemşerî” Şâ’iru Apollo, Dâru’l-Cîl, Beyrut 1991, s.21.

²⁸⁴ Adalar, “Apollo Grubu: Bir Modern Arap Şiiri Ekolü”, s.77-78.

şairlerinde kendini göstermiştir. Bunu, şairin romantik çerçevede kaleme aldığı şu şiirinde görmemiz mümkündür:

مشيتُ وحيداً م مطرق الرأس باكياً	و قد شردت في الحزن مني الخواطر
حزيناً تهادى في الظلام كأنني	الى الأفق المجهول في الليل سائر
لقد أشعلت كل المآذن نورها	ولاحت على الأفق البعيد المقابر
وقد عقدت نار العروش سحائباً	عليها و فاحت بالدخان المجامر ²⁸⁵

- *Yalnız başıma başım öne eğik, ağlayarak yürüdüm. Hüzün içerisinde düşüncelerim, dağılıp gitti.*
- *Üzgün bir halde karanlıkta yol arıyor, adeta geceleyin meçhul bir ufka doğru yürüyorum.*
- *Bütün minareler ışıklarını yaktı, çok uzak ufuklarda makbereler görüldü,*
- *Arşın ateşi, o ufuk üzerinde, bulut gibi toplandı ve ağızlıklardan (ağızlardan) duman yükseldi.*

‘Abdulmu‘ti el-Hemşerî, bu dizelerinde daha çok yalnızlığı konu almıştır. Şair, yalnızlığını, hüznünü, gecenin içerisinde dağıtmak istemektedir. “Gece, dolunay” birçok insana yol gösterirken şair ise bilinmeyen uzaklara doğru yol almaktadır. Ama “bütün minareler kandillerini yaktı”, “arşın ateşi” gibi ifadelerden de şairin, gelecekte ümitvar olduğunu anlamaktayız.

“eş-Şa ‘iruṭ-Ṭabî‘a” (Doğa Şairi), “eş-Şa ‘iru‘r-Rîf” (Köy Şairi), “eş-Şa ‘iru‘s-Selâm” (Barış Şairi) lakaplarıyla da bilinen Muhammed ‘Abdulmu‘ti el-Hemşerî, şiirlerinde doğa, barış ve köy yaşamını da ele almıştır.²⁸⁶

²⁸⁵ Ceyyusî, s.408.

²⁸⁶ Ceyyusî, s.405.

Eserleri : Hayatta iken basılmış bir divanı bulunmayan ‘Abdulmu‘ti el-Hemşerî’nin şiirlerinden bazıları şunlardır:

1) “*Şâti’u’l-A’râf*” (Araf sahilleri): Muhammed ‘Abdulmu‘ti el-Hemşerî’nin en ünlü kasidesi ve yedi beyitten oluşmuş eseridir. Şair bu eserini Kur’ân-ı Kerîm’den esinlenerek yazmıştır. Felsefi sembolik şiirleri içeren bu eserinde nil kıyısındaki hatıralarını doğanın güzelliğini ölüm ve hüznle birlikte işlemiştir.

2) “*Îlâ Fetâti’l-Fâtine fî Medîneti’l-Ahlâm*” (Rüyalar Şehrindeki Büyüleyici Kıza): Şairin sembolik tarzda yazdığı ünlü şiiridir.

3) “*‘Âsife fî Sukuni’l-Leyl*” (Gecenin Sezgisizliğinde Bir Fırtına): Şairin 1933’te Apollo dergisinde yayımladığı şiiridir.²⁸⁷

İngiliz edebiyatının etkisi altındaki Muhammed ‘Abdulmu‘ti el-Hemşerî, özellikle Shelly’nin bazı şiirlerini “*el-Muktetâf*” dergisinde Arapça’ya çevirmiştir. Muhammed ‘Abdulmu‘ti el-Hemşerî, İrlanda ve Mısır’ın halkları arasında bir benzeşme ortaya koyan İrlandalı şair, John Russell’a karşı da bir sempati duymuştur. Ayrıca İngiliz yazar Oliver Goldsmith’in şiirlerini de Arapça’ya çevirmiştir. Bunlardan biri de “*The Deserted Village*” (Terkedilmiş Köy) adlı şiiri “*el-Karyetu’l-Mehcûre*” adı altında Arapça’ya çevirmiştir.²⁸⁸

3.10. HASAN KÂMİL EŞ-ŞAYRAFÎ (1908-1984)

Hayatı ve Edebi kişiliği : Hasan Kâmil eş-Şayrafî, 6 Eylül 1908 yılında Mısır’ın Dimyat şehrinde doğmuştur.²⁸⁹ İlköğrenimini burada tamamlayan şair, ortaöğrenimine sanat ve endüstri okulunda devam etmiştir. Daha on beş yaşındayken şiir yazmaya başlayan eş-Şayrafî, kendisini şiire adanmak için okulu bırakmıştır. Şair, 1927 yılında, “*el-Usur*” dergisinde şiirlerini yayımlamaya başlamıştır.²⁹⁰

1927 yılında ziraat bakanlığı görevinde bulunan eş-Şayrafî, 1942 yılında da Parlamento Meclis Başkanlığı’nda sekreterlik yapmıştır.²⁹¹ Ahmed Zekî Ebû Şâdî’nin

²⁸⁷ Brugman, s.183.

²⁸⁸ Brugman, s.183.

²⁸⁹ Kabbîş, s.667; Hafâcî, s.137.

²⁹⁰ Hafâcî, s.137.

²⁹¹ Kabbîş, s.667.

yeğenlerinden biriyle evli olan şair, 20 Mayıs 1984 yılında Mısır'da hayata gözlerini kapamıştır.²⁹²

Hasan Kâmil es-Şayrafî, Aḥmed Zekî Ebû Şâdî'nin kurduğu ve öncüsü olduğu Apollo Grubunun da bir üyesi olmuştur. Bu grubun diğer üyeleri gibi o da romantizm akımının etkisiyle şiirlerini kaleme almış ve mısralarında kendisini şöyle ifade etmişti:

إنى تعذبت بالأشجان تضحيت	حتى أظهر النيران أشجاني
و كنت أجرع آلامى وأكتمها	كالليل حين يوارى نجمه العانى
أرجو التحرر من ذاتى و من جسدى	لكى أحرر فيما بعد وجدانى
تجرع الكأس روى وهى مرغمة	من خمرة عصرت من كرم بهتان ²⁹³

- *Ben üzüntülerimi kurban etmek için azap çektim, hatta ben üzüntülerimi ateşle temizliyorum,*
- *Nasıl gece, zayıf yıldızlarını gizlemeye çalışıyorsa, ben de acılarımı, içime atarak gizliyorum,*
- *Vicdanımı özgür bırakmak için ben(kendimden) cesedimden kurtulmak istiyorum.*
- *Ruhum, iftira bağından elde edilen şaraptan, istemeyerek, zorla yudumluyor.*

es-Şayrafî, hayatta yaşadığı üzüntü ve acılarını aleni olarak yansıtmaktansa, gece gibi saklayıp, ateşle temizlemektedir. Şair, vicdani rahatlığı, hür yaşantıyı, görünen âlemde değil, bedeninden sıyrılıp, öte âleme geçtiğinde yaşamak istemektedir. Çünkü şaire göre onun ruhu, bu âlemde istemeyerek ve zorla durmaktadır.

Hasan Kâmil es-Şayrafî, 1934 yılında “*el-Elḥân ed-Dâ’îa*” (Kayıp Melodiler)²⁹⁴ adlı şiirini yayımlamış ancak bu şiiriyle, eleştirmenleri pek hoşnut edememiştir. Beklediği ilgiyi göremeyen es-Şayrafî, kendini belli bir müddet hayattan soyutladıktan sonra 1947’de yayınladığı divanı “*eş-Şûruk*” (Doğan Güneş) ile şiir yazmaya devam etmiştir.²⁹⁵

²⁹² Hasan Kâmil eş-Şayrafî, Erişim Tarihi: 08.05.2013

http://www.khayma.com/salehzayadne/poets/sairafi/sairafi_seerah.htm

²⁹³ Hafâcî, s.155.

²⁹⁴ Kabbîş, s.667.

²⁹⁵ Kabbîş, s.667.

Eserleri : Hasan Kamîl es-Şayrafî'nin yayınladığı şiir divanları şöyledir:

- 1) “*el-Elhân ed-Dâ'ia*” (Kayıp Melodiler): 1934 yılında Kâhire’de basılmış bir eserdir.
- 2) “*eş-Şurûk*” (Doğan Güneş): 1947 yılında basılmıştır.
- 3) “*Sadâ, Nûr ve Dumû*” (Yankı, Işık ve Gözyaşları)
- 4) “*‘Avdetu’l Vahyi*” (Vahyin Dönüşü)
- 5) “*en-Nebu*” (Kaynak)
- 6) “*Şehrazad*”²⁹⁶

3.11. MAHMÛD HASAN İSMÂ‘ÎL (1910-1977)

Hayatı ve Edebi Kişiliği : Maḥmûd Ḥasan İsmail, 2 Temmuz 1910 yılında, yukarı Mısır’daki Asyut şehrine bağlı en-Nahile köyünde doğmuştur.²⁹⁷ Kahire ve Asyut’taki çeşitli okullarda ilk ve orta öğrenimini tamamlayan şair, 1936 yılında Kahire Üniversitesi’nin Dâru’l-‘Ulûm Fakültesi’nden mezun olmuştur.²⁹⁸

Maḥmûd Ḥasan İsmâ‘îl, bir süre Alman oryantalist August Fischer’in hazırladığı kart indeksi üzerine temellendirilmiş bir sözlük projesinde asistan olarak çalışmış, ayrıca orduda çeşitli görevlerde bulunmuştur. 1947 yılında Mısır radyosunda kültür danışmanı olarak çalışmıştır. 1965’te şiirleriyle Devlet Teşvik Ödülü’ne layık görülmüştür.²⁹⁹

Maḥmûd Ḥasan İsmâ‘îl, 26 Nisan 1977 yılında Kuveyt’te gözlerini hayata yummuş ve Mısır’a defnedilmiştir.³⁰⁰

Apollo grubunun romantik şairlerinden biri de Maḥmûd Ḥasan İsmâ‘îl’dir. Apollo grubu kurulduğunda yirmi iki yaşında olan Maḥmûd Ḥasan İsmâ‘îl’in Apollo grubu kurucuları arasında adı geçmemektedir. Ancak Aḥmed Zekî Ebû Şâdî’nin “*Mısriyyatı*”nda yayınlanan “*Nakd ve Mulâhazat*” (Eleştiri ve Yorumlar,1923) adlı denemesiyle, “*el-Yenbû*”da yayımladığı “*ed-Dibâce fî’ş-Şi’ri Ebî Şâdî*” (Ebû Şâdî’nin

²⁹⁶ Kabbîş, s.667.

²⁹⁷ Brugman, s.184.

²⁹⁸ Brugman, s.184.

²⁹⁹ Brugman, s.184-185.

³⁰⁰ Brugman, s.185.

Şiirine Giriş,1934) adlı denemesinden, onun Ebû Şadî'nin taraftarlarından biri olduğu anlaşılmaktadır.³⁰¹

Maḥmûd Ḥasan İsmâ'îl, diğer Apollo Grubu şairleri gibi romantizm ağırlıklı şiirler yazmıştır. “*El-İntizâr*” (Bekleyiş) adlı şiiri romantizmden izler taşımaktadır:

أنا في صدرك المحطَّم سِرُّ	انتظراني هنا مع الليل إني
علي صدرها أنينٌ وشعر	هكذا قالتِ الشقيةُ والليلُ
لم يحمها حجابٌ وسترٌ	واهتزأزأ كأنه فُبل العُشاقِ
من وداع علي الجفون تمرُّ	ولها نظرةٌ كأنَّ بقايا
الذي قيل عنه للناس سحر	نعسةٌ وانتعاشةٌ و هنا الشيء

- Geceyle birlikte bekle beni burada, senin parçalanmış göğsünde bir sırrım ben
- Böyle dedi mutsuz kadın onun göğsünde gece bir inilti, bir şiir ve bir titremeyken
- Âşıkların öpücükleri gibi, ne bir örtü ne bir perdenin koruduğu,
- O bakışlar adeta göz kapakları üzerinde bir ayrılığın kalıntısı gibi gelip geçiyor,
- Halsizlik ve canlılık, burada insanlara sihir diye bahsedilen bir şeyler var.³⁰²

Maḥmûd Ḥasan İsmâ'îl, bu şiirinde geceyi ana tema olarak almıştır. Gece de bize uykusuzluk, mutsuzluk, ayrılık ve hüzn gibi duyguları çağırıştırır. Şaire göre, sevgilisinden ayrılan kadının göğsü mutsuzluk iniltileriyle çarpmakta, hüzn dolu bakışları ayrılığın izlerini taşımaktadır. Şairin şiirinde “uykusuzluk ve zindelik” gibi zıt ifadeleri de kullandığı görülmektedir. Aşkın ve ayrılığın acısıyla, geceleri uykusuzluk çeken şair buna rağmen zinde duruşuyla da uykusuzluğunu ve zindeliğini de sihir gibi olağanüstü görmektedir.

“*Ma'temû't-Ṭâbî'a*” (Tabiat'ın Matemi) adlı eserini 1933'te Apollo dergisinde yayımlayan Maḥmûd Ḥasan İsmâ'îl, beklenen ilgiyi görememiştir.³⁰³ 1933 yılında “*er-Risâle*” dergisinin kuruluşuna katkıda bulunmuş ve burada çeşitli çalışmalarını yayımlamıştır.

³⁰¹ Brugman, s.184.

³⁰² Adalar, “Apollo Grubu: Modern Arap Şiiri Ekolü”, s.79-80.

³⁰³ Brugman, s.186.

Maḥmûd Ḥasan İsmail, şiirlerinde İngiliz şairlerden alıntılar yapmış, özellikle Shelly ve Keats gibi şairlerden etkilenmiştir. Öyleki şair, şiirlerinde Mısır topraklarında arazinin tamamıyla düz olmasına rağmen Shelly ve Keats gibi tepe tasvirlerini kullanmıştır.³⁰⁴

Eserleri : Maḥmûd Ḥasan İsmâ‘îl’in eserleri şöyledir:

- 1) “*‘Agânî el-Kûh’*” (Kulubenin Şarkıları): Maḥmûd Ḥasan İsmâ‘îl’in 1934 yılında yayımladığı ilk divanıdır. Şairin bu divanında Apollo Ekolü’nün romantizm anlayışı hâkimdir.
- 2) “*Eyne ‘l-Mefer’*” (Kaçış Nerede): 1947 yılında yayımlanmıştır.
- 3) “*Nâr ve ‘l-Eşfâd’*” (Ateş ve Kelepçeler): 1959-1960 yılında yayımlanmıştır.
- 4) “*La Budd’*” (Gerekli): 1966 yılında yayımlanmıştır.
- 5) “*Mûsikâ mine ‘ş-Şi ‘r’*” (Şiirden Bir Ezgi): 1966 yılında yayımlanmıştır.
- 6) “*et-Tâ ‘ihûn’*” (Gidenler): 1967 yılında yayımlanmıştır.
- 7) “*Nehru ‘l-Hakîkâ’*” (Gerçeğin Nehri): 1972 yılında yayımlanmıştır.
- 8) “*El-Melik’*” (Kral): Kral Faruk’a yazılmıştır.³⁰⁵

3.12. ‘UMER EBÛ RÎŞE (1910-1990)

Hayatı ve Edebi Kişiliği : ‘Umer Ebû Rîşe, 1910 yılında Suriye’nin Menbic Kasabası’nda dünyaya gelmiştir.³⁰⁶ Burada büyüyen Ebû Rîşe, ilkokula Halep şehrinde başlamış, daha sonra lise öğrenimi görmek için devlet memuru olan babası, Şâfi’ Ebû Rîşe tarafından Beyrut’taki Amerikan Enstitüsü’ne gönderilmiştir. 1930 yılında da Kimya endüstrisi alanında öğrenim görmek için İngiltere’ye gitmiştir.³⁰⁷

İngiltere’de bulunduğu sıralarda İslamiyet hakkındaki bilgilerini artıran ‘Umer Ebû Rîşe, İslamiyeti Londra’da yayma girişiminde bulunmuştur. Bunda başarılı olup olmadığı konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir.³⁰⁸ 1932 yılında ise Londra’dan Halep şehrine geri dönmüş ve bir daha İngiltere’ye gitmemiştir.

³⁰⁴ Adalar, “Apollo Grubu: Modern Arap Şiiri Ekolü”, s.78-79.

³⁰⁵ Brugman, s.187-188.

³⁰⁶ Kabbîş, s.272.

³⁰⁷ Kabbîş, s.272-273.

³⁰⁸ Kabbîş, s.273.

‘Umer Ebû Rîşe, Suriye işgal altındayken vatani savunmaya yönelik toplumsal hareketlere destek vermiş ve bunlara katılmış, hatta bu yüzden birkaç kez hapse girmiş, Fransız baskısından da kaçmıştır. ‘Umer Ebû Rîşe, özellikle Arap milliyetçiliğinden ve Suriye başbakanı, Cemil Mardam Bey’in bağımsızlık mücadelesinden çok etkilenmiştir.³⁰⁹

‘Umer Ebû Rîşe, yaşamı süresince çeşitli görevlerde bulunmuştur. Halep’te il halk kütüphanesinde müdür olarak çalışan Rîşe ayrıca Arjantin, Hindistan ve çeşitli ülkelerde diplomatik görevlerde yer almıştır. 1990 yılında hayata gözlerini kapayan şairin naşı, Suriye’nin Halep şehrine defnedilmiştir.³¹⁰

‘Umer Ebû Rîşe’nin edebi hayatına gelince şair, Buhturî, Ebû Temmam, Ahmed Şevkî gibi şairlerin şiirleriyle büyümüş ve onları kendine örnek almıştır. Ayrıca Ebû Rîşe, İngiltere’de bulunduğu sıralarda, Shakespeare, Baudelaire, Shelly, Keats gibi isimlerden okuyup etkilenmiştir.³¹¹

Apollo Grubunun da önemli şairlerinden biri olan ‘Umer Ebû Rîşe’nin romantizm yüklü şiirlerinden bir kesit aşağıda sunulmuştur:

فأشبع غادتي الحسناً حباً	أنال ن أعيش غداً
أقام في جنبي حرباً	من أين والداء العضال
جبهتي درباً فدرباً ³¹²	و مراكب الأيام شقت

- *Ben yarın yaşamayacağım ki, sevgilime olan sevgimden doymuş olayım.*
- *Çekilmez hastalık benim her iki yanımda da bana ızdırap vermekteyken nereden (doyayım)?*
- *Zamanın musibetleri alnımı ağır ağır yarmaktayken...*

‘Umer Ebû Rîşe, satırlarında zamanın meçhullüğünü, hastalıkların verdiği ızdırabı ve aşka doyamamayı ele almıştır. Çektiği hastalıklardan dolayı, yarınını kestiremeyen şair, bu ızdıraptan dolayı sevdiğine olan aşkını bile doya doya

³⁰⁹ Kabbış, s.273.

³¹⁰ Umer Ebû Rîşe, Erişim Tarihi: 25.05.2013, <http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=ssd&shid=23>

³¹¹ Kabbış, s.274.

³¹² Kabbış, s.274.

yaşayamamaktadır. Bu dizelerden de anlaşılacağı üzere vücudunu kemiren hastalıklar, aşkın da sevgilinin de önüne geçmektedir.

Eserleri : ‘Umer Ebû Rîşe’nin eserlerinden bazıları şöyledir:

1) “*Beytun ve Beytâni*” (Bir ev ve İki ev): Şair Filistin’deki savaşta yaşanan acılardan etkilenip bu şiiri kaleme almıştır.

2) “*Nisâ’un*” (Kadın)

3) “*Khajuraho*³¹³”, “*Hubb*” (Khajuraho, Aşk)³¹⁴

Tiyatroları:

1) “*Alî*”, “*Hûseyin*”, “*Tâc Maḥal*”, “*Tûfân*”

2) “*Râyât Zî Kâr*” (Zî Kâr’ın Sancakları): ‘Umer Ebû Rîşe’nin şiirsel tiyatrolarından biridir.³¹⁵

3.13. MUḤTÂR EL-VEKÎL (1911-1988)

Hayatı ve Edebi Kişiliği : Muḥtâr el-Vekîl, 20 Mayıs 1911 yılında Mısır’ın Deḳahliye bölgesinde doğmuştur.³¹⁶ İlk olarak kuttâb denilen okula gönderilen şair, burada Kur’an-ı Kerîm’in bir kısmını ezberlemiştir. İlkokulu Kahire’de bulunan el-Hûseyniye Okulu’nda tamamlayan Muḥtâr el-Vekîl, Lise eğitimini ise Mansura’da almıştır. Buradan 1923 yılında Bakalorya diploması alarak mezun olmuştur.³¹⁷

Muḥtâr el-Vekîl, daha sonra Kahire’deki Amerikan Üniversitesi’ndeki hazırlık kısmına girmiş ve buradaki dersleri İngilizce ve Arapça olarak almıştır. Ayrıca Arap Dili ve Edebiyatı alanında Aḥmed Ḥasan ez-Zeyyat’tan dersler almıştır. Arap edebiyatına karşı meyli daha da artmıştır. Babasının ölümünden dolayı Kahire’deki eğitimini yarıda bırakan Vekîl, Mansura’ya dönerek eğitimine kaldığı yerden devam etmiştir.³¹⁸ Daha sonra Kahire’deki Hukuk Fakültesi’nde öğrenim görmeye başlamıştır.

³¹³ Orta Hindistan’da, Madhya Pradesh eyaletinin Chattarpur bölgesinde yer alan tapınaklarıyla ünlü ve tarihe tanıklık etmiş bir bölgedir.; ayrıca bkz., Khajuraho Tapınağı’nın Tarihçesi – Hindistan, Erişim Tarihi: 12.04.2012, <http://www.bilgiustam.com/khajuraho-tapinaginin-tarihcesi-hindistan/>

³¹⁴ Kabbîş, s.273.

³¹⁵ Kabbîş, s.273.

³¹⁶ Ḥâfâcî, s.177.

³¹⁷ Ḥâfâcî, s.177.

³¹⁸ Ḥâfâcî, s.160-161.

1936 yılında İngiltere'deki Manchester Üniversitesi'ne eğitim almaya giden Muhtar el-Vekîl, İkinci Dünya Savaşı'nın doğurmuş olduğu olumsuz sonuçlardan dolayı eğitimini tamamlayamadan Mısır'a dönmek zorunda kalmıştır. Şair, 1950 yılında Fransa'daki Üniversitelerin birinde gazetecilik alanında doktora yapmıştır.³¹⁹

Savaş yıllarında gazetecilik yapan Muhtar el-Vekîl, 1945'te Mısır'daki Arap Üniversitesi kurulduğunda, buradaki Taha Hûseyin'in başkanlık ettiği kültür heyetinde yardımcı (vekil) olarak çalışmıştır. El yazmaları ve iktisat enstitülerinde de başkanlık görevinde bulunan şair, aynı zamanda Arap Kültür Merkezi'nin kuruculuğunu ve başkanlığını da yapmıştır.³²⁰

Apollo Ekolü'nün bir üyesi olan Muhtâr el-Vekîl, apollo dergisinde şiirlerini, yazılarını ve eleştirilerini yayımlamıştır. Ayrıca el-Vekîl, Mısır Basın Dili Topluluğu'nun ve Devlet Yazarlar Birliği'nin de üyesi olmuştur. 1982 yılında Yeni Apollo Ekolünü oluşturan şair, aynı zamanda bu ekolün başkanlığını da yapmıştır.³²¹

Mısır, İngiltere, Fransa ve İsviçre gibi çeşitli ülkelerde yaşayan şair, 1988 yılında Kahire'de hayata gözlerini kapamıştır.³²²

Muhtâr el-Vekîl, daha küçük yaşlarda Arapça ve İngilizceyle iç içe olmaya başlamış ve genç yaşında Batı edebiyatından çeşitli tercümeler yapmıştır. Bunlardan biri de 1960 yılında “*Tâciru'l-Bunduqiyye*” adı altında çevirdiği Sheakspeare'in “*Venedik Taciri*” adlı eseridir. Ayrıca Yunan Mitolojisi fabl yazarlarından “*Ezop*” ile ilgili bir de kitap yazmıştır.³²³

Muhtâr el-Vekîl, şiirlerin de çok hoş ve akıcı bir üslup kullanmıştır. Düşündüklerini ve hissettiklerini şiirlerine ustaca aktaran şair, bunu “*İle's-Sema*” (Semaya) adlı şiirinde açıkça göstermiştir:

³¹⁹ Muhtâr el-Vekîl, Erişim Tarihi: 25.05.2013, http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=7238

³²⁰ Muhtâr el-Vekîl, Erişim Tarihi: 25.05.2013, http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=7238

³²¹ Muhtâr el-Vekîl, Erişim Tarihi: 25.05.2013, http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=7238

³²² Muhtâr el-Vekîl, Erişim Tarihi: 25.05.2013, http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=7238

³²³ Hafâcî, s.178.

لن يشغل الناس أُمري	فعل ميت سينسى
وليس في ذاك ضيرى	إذ قد تطهرت نفسا
لئن قسوا عند ذكرى	فإن روحى أفسى
أو حقروا شأن شعرى	سموت معنى و حسا ³²⁴

- İnsanlar benim durumumla asla ilgilenmeyecek, bir ölünün yaptığı unutulacak.
- O benim zararına değil, çünkü ben nefis olarak temizim.
- Beni hatırlamakta kasvete düşerlerse, şüphesiz ki benim ruhum daha kasvetli.
- Şayet şiirimin değerini küçümseyecek olurlarsa, ben zaten anlam ve duygu bakımından yüceldim.

Muhtâr el-Vekîl, ruhunda hüznü ve kasveti, bedeninde ise bir ölüyü barındırmaktadır. İnsanların ölüp gittikten sonra unutulmaları Muhtâr el-Vekîl'i rahatsız etmemektedir. Çünkü ona göre nefsin temiz olması yeterlidir. Başkalarının şiirlerine değer vermesi ya da küçümsemesi onun için çok da önemli değildir. Kendisi anlam ve duygu bakımından şiirlerine güvenmektedir. İnsanların onu yermesi onun kendisini yüce bulmasına engel değildir. Zaten şair, kendisinin hüznü, kasveti ve üstünlüğü zirvede yaşadığını düşünmektedir.

Şair, yorumundaki güzellik ve duygularındaki samimiyetle satırlarına devam eder:

تعال يـاموت خـذنى	عجل فـديتك عـجل
قد ضاعف العيش رـحزنى	فـجـنـى ولا تـؤـجـل ³²⁵

- Ey ölüm gel, acele et beni al, canım sana feda olsun acele et.
- Hayat hüznümü ikiye katladı, beni bundan kurtar, sakın geç kalma.

Şairin hayatta yaşadığı hüznünler, acılar ve sıkıntılar ona ölüm isteğini getirtmiştir. Bu yaşadıklarından kurtulup bir an önce refaha kavuşma arzusunu ölümde bulmuştur. Bundan dolayı ölümü, yardıma muhtaç bir insan sedasıyla seslemektedir. Çünkü ölüm onun için bir çıkış kapısıdır.

³²⁴ Hafâcî, s.166.

³²⁵ Hafâcî, s.166.

Eserleri : Muhtâr el-Vekîl'in kaleme aldığı eserlerinden bazıları şöyledir:

1) “*Ez-Zevraḳu’l-Hâlim*” (Düş Kuranların Teknesi): Yazar, bu eserini İngiltere’de eğitim aldığı sıralarda yayımlamıştır. Da’ru’l-Mearif tarafından da 1936 yılında Kâhire’de basılmıştır.

2) “*Mevkibu ez-Zikreyât*” (Anılar Alayı): Da’ru’l-Mearif tarafından 1980 yılında Kahire’de basılmıştır.

3) “*Şevretu’l-Hubb*” (Aşkın Devrimi): Mektebetun Garîbun tarafından 1985 yılında Kahire’de basılmıştır.

4) “*Hâru’l-Hubb*” (Aşkın Ateşi): Daru’l-Hayat tarafından 1985 yılında Kahire’de basılmıştır.³²⁶

3.14. TİCÂNÎ AḤMED YÛSUF BEŞÎR (1912-1937)

Hayatı ve Edebi Kişiliği : Ticânî Aḥmed Yûsuf Beşîr, 1912 yılında Sudan’ın Hartum Eyaletine bağlı Omdurman şehrinde dünyaya gelmiştir.³²⁷ Muhafazakâr bir aileden gelen şaire, babası Şeyh Yûsuf Beşîr tarafından mensubu olduğu Ticânî tarikatıyla aynı ismi taşıyan lakap verilmiştir. Amcası Şeyh Muḥammed el-Ḳutyâbî tarafından kuttap dengi “*halva*” denilen okula gönderilen şair, burada Kur’an-ı Kerîm’i ezberlemiştir.³²⁸

Ticânî Aḥmed Yûsuf Beşîr, eğitim hayatına Omdurman’daki Bilimsel Enstitü’de devam etmiş, burada edebiyat ve dil üzerine eğitim görmüştür. Ayrıca hem tasavvuf edebiyatını içeren klasik edebiyatla hem de modern Arap edebiyatıyla ilgilenmiştir. Hiç yabancı dil bilmemesine karşın tıpkı Ebu’l-Ḳâsım eş-Şâbbî gibi Batı edebiyatından çevrilmiş kitapları okuyarak, bu edebiyat hakkında bilgi sahibi olmuştur.³²⁹

Ticânî Aḥmed Yûsuf Beşîr, tıpkı Ebu’l-Ḳâsım eş-Şâbbî gibi 25 yaşındayken, yakalandığı tüberküloz hastalığından dolayı 1937 yılında hayata gözlerini kapamıştır.³³⁰ Şairin hastalığından dolayı çektiği acılar ve ızdıraplar şiirlerine de yansımıştır.

Ticânî Aḥmed Yûsuf Beşîr, ellili yıllardan önce Arap edebiyatında çıkış yakalamış, birkaç Sudanlı şairden biridir. Ancak onun başarısı, kendiyile aynı kaderi

³²⁶ Hâfâcî, s.178, Muhtâr el-Vekîl, Erişim Tarihi: 25.05.2013, http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=7238

³²⁷ Ḳabbiş, s.561.

³²⁸ Ḳabbiş, s.561.

³²⁹ Et-Ticânî Yûsuf Beşîr, Erişim Tarihi: 26.05.2013, <http://ar.wikipedia.org/wiki/>

³³⁰ Ḳabbiş, s.561.

paylaşan Ebu'l Kâsım eş-Şâbbî kadar duyulmamıştır. Bunun sebebi de Sudan'ın gelişen Arap edebiyatına daha sonradan ayak uydurmasıyla alakalıdır.³³¹

Ticânî'nin eserlerinde genelde romantik edebiyatın etkisi görülmüştür. Şairin ölümcül bir hastalığa yakalanması, sevgi, aşk gibi duyguları ve doğaya karşı aşırı hassaslığı onun şiirlerine etki etmiştir.

Hastalığından dolayı sürekli hayata karşı hüznü ve kötümser duygularla bakmıştır. Ölümle yaşam arasında git geller yaşayan şair, şu şiirini kaleme almıştır:

هنا جمال الحياة يطوى	هنا عيون الهوى تمام
هنا سهام القضاء نشوى	وهنا هنا طاسة وجام
أصاب رماحه وأشوى	فعوجل الشرب والمدام
وهذه كأسه تروى	من خمرها الارض والرجام ³³²

- Burada dürülmüş hayatın güzelliği ve burada uyuyan aşkın gözleri var,
- Burada kendinden geçmiş aşkın gözleri ve bir tas bir de kadeh var,
- Okçular (mızraklarını) her yana isabet ettirince, içki içenler kadehlerini birbirine tokuşturdular.
- Ve bu kadeh, şarabıyla yeryüzünü ve mezar taşlarını (şaraba) doyurdu

“Ticânî, şiirinde ölümün ve aşkın, ölümden sonraki lezzetine değinmiştir. Âşık olanların gözleri kabirde kendinden geçmiş, ellerinde ise yeryüzünü ve mezarları doyuracak kadar şarap kadehleri bulunmaktadır. Kadehleri birbirine tokuşturmuş olmaları ise onların öte âlemdeki hayatlarından memnun olduklarını göstermektedir.”

Eserleri : Ticânî Aḥmed Yûsuf Beşîr'in yayımlanmış tek bir divanı bulunmaktadır. Bu da “İşrâgâh” (İhtişam) adlı divanıdır. Ticânî Aḥmed Yûsuf Beşîr, divanında hayatının çeşitli dönemlerinde kaleme aldığı şiirlerini toplamıştır. İlk baskısı 1942’de yayımlanan bu divan, klasik edebiyat döneminden başlayıp, modern edebiyat dönemine kadar uzanan şiirleriyle Sudan’daki şairlere de ışık tutan bir eser olmuştur.³³³

³³¹ Ceyyûsî, s.476.

³³² Ceyyûsî, s.483-484.

³³³ Kabbîş, s.562.

SONUÇ

Arap edebiyatının, Napolyon'un Mısır'ı işgali ile modernleşme sürecine girmesi, birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir. Mısır'a matbaanın götürülerek Arapça klasik eserlerin burada basılması, Avrupa standartlarında değişik seviyelerde okulların açılması ve Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi gibi durumlar, edebiyat alanındaki uyanışa zemin hazırlamıştır. Ancak modern Arap şiiri, fiilen modernleşme sürecine Maḥmūd Sâmi el-Bârûdî'nin bu alanda başlattığı ihya hareketiyle girmiştir.

Modern Arap şiirinin gerek şekil gerekse konu açısından gelişme göstermeye başlaması, şiire gönül veren ve şiire farklı bir bakış açısı getiren yeni şiir gruplarının da ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu gruplardan Divan Grubu, İngiliz romantik şair ve eleştirmenlerin etkisiyle Mısırlı yenilikçi şairler tarafından, Mehcer Grubu, Kuzey ve Güney Amerika'ya göç eden Suriye ve Lübnanlı Hristiyan şairler tarafından, Apollo Grubu ise diğer gruplarda da görüldüğü gibi Batının etkisinde kalmış ve tam anlamıyla romantizmi benimsemiş şairler tarafından kurulmuştur. Bu gruplar bir diğerinin ortaya çıkışında etkili olmuştur. Özellikle Divan ve Mehcer Grubu, modern Arap şiirinde büyük bir çığır açan ve Arap romantizminde büyük bir açılım yapan Apollo Grubuna zemin hazırlamışlardır.

Apollo Ekolü, gerek benimsediği yeni şiir anlayışı gerekse yaptığı edebi faaliyetlerle, 1930'lu yıllarda Modern Arap Şiirinin yenileşme sürecinde önemli bir pay sahibi olmuştur. Belirledikleri hedefler ve amaçlar doğrultusunda Arap şiirine yeni ivmeler kazandıran bu ekol, aynı zamanda birçok şairin ve edebiyatçının da cazibe merkezi haline gelmiştir.

Apollo Ekolünü bu denli cazip kılan ise onların, Arap şiirini yüceltmeleri, şiir dünyasında sanatsal reformu savunmaları, şairin toplumsal ve edebi düzeylerini yükseltmeleri sayesinde olmuştur. Böylece ortaya koyduğu hedefleri gerçekleştiren Apollo'nun başta şairler olmak üzere edebiyatçılar ve edebiyatı sevenlere açık bir grup olması da ona olan ilgiyi daha da artırmıştır.

Grubun Yunan mitolojisinden esinlenerek "Apollo" olarak adlandırılması, her ne kadar tartışmalara yol açsada, bu isim grubun içeriğiyle örtüşmüştür. Çünkü tıpkı sanat

ve müziğin tanrısı Apollon gibi bu grup şairleri de sanatla daima iç içe olmuş ve onu yüceltmişlerdir.

Apollo grup olarak ortaya çıkmış bir oluşum olsa da zamanla kendi niteliklerini ve özelliklerini belirlemiş, ayrıca görüşleri arasında benzerlik bulunan şair ve yazarların oluşturduğu bir birlik haline gelmesiyle de ekol olma yolunda büyük bir adım atmıştır. Öyleki kendine has duyuşu, görüşü, anlatışı ve düşünüşü olan bu grup, gerçekleştirdikleri amaçları ve hedefleri doğrultusunda ekole dönüşmüştür.

Arap şiirinde önemli bir dönüm noktasını oluşturmuş Apollo Ekolü, yayımladığı Apollo dergisi ile hem büyük bir çıkış yakalamış, hem de Mısır başta olmak üzere Lübnan, Tunus gibi pek çok Arap ülkesinde tanınmıştır. Öyleki bu ülkelerden birçok şair ve edebiyatçı Apollo dergisinde bir araya gelmiş, burada kendi duygularını ve şiirsel üsluplarını yayınlama fırsatı bulmuşlardır.

Apollo Ekolü şairleri, Arap şiirini, klasik şiirin kuralcılığından kurtarmışlar, insanların ruhuna ve duygularına hitap eden yeni bir tarzı ortaya çıkarmışlardır. Serbest şiiri gündeme getiren ve Arap şiir sanatına ilişkin eleştirel yayınlar yapan ilk edebi topluluk olmaları onların farklılığını ortaya koymuştur.

Apollo şairlerinin şiirleri öz bakımından olduğu kadar şekil bakımından da şiire yenilik getirmiştir. Özellikle romantizmin etkisiyle şiirlerini kaleme alan Apollo şairleri, sevgiliden uzak olmaktan dolayı çekilen çileyi, sevgilinin yurduna olan özlemi şiirlerinde dile getirmişlerdir. Ayrıca bu şairlerin şiirlerinde mahrumiyet, pişmanlık, hüzn, sıkıntı, varlık ve yokluk duyguları da yaygındır. Bunun yanında endişe, şaşkınlık ve kötümserlikten oluşmuş bir doku ortaya çıkmıştır.

Apollo Ekolü şairlerine göre şiir, duyguların özgürce anlatımı olmuştur. Bundan dolayı bu ekol çeşitli münasebetlerle söylenen şiire karşı çıkmış ve şairleri şiir yazarken yaratıcı olmaya davet etmişler, ayrıca kasidede konu bütünlüğünü savunmuşlardır. Apollo Ekolü ele aldığı bu yeniliklerle, şairler için bir okul, bir ekol olmuştur. Onlar benimsedikleri serbest şiir tarzıyla ve romantizmin etkisiyle duygularını, düşüncelerini şiirlerinde rahatlıkla ifade edebilmiş ve modern Arap şiirinde önemli bir yere gelmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Adalar, Derya, “Apollo Grubu: Bir Modern Arap Şiiri Ekolü”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47(2), Ankara 2007, 61-81.
- Badawi, M.M., *Modern Arabic Literature*, Cambridge University Press, New York 1992.
- Beşîr, Ticânî Yûsuf, Erişim Tarihi: 26.05.2013, <http://ar.wikipedia.org/wiki/>
- Brugman, Jan, *An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt*, Leiden 1984.
- Ceviz, Nurettin, *Modern Libya Edebiyatı*, Aktif Yayınları, Ankara 2005.
- , *Libyanın Vatan Şairi Ahmed Refîk el-Mehdevî*, Aktif Yayınları, Ankara 2005.
- Cevizci, Ahmed, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul 2010.
- Ceyyûsî, Selmâ Hadrâ, *el-İtticâhât ve'l-Harekât fi'ş-Şi'ri'l-'Arabiyyi'l-Hadîs*, (Çev. 'Abdulvâhid Lu'lue), Beyrut 2001.
- Cibran, Halil, “Sözler”, (Çev. Aytunç Altındal), Anahtar Kitaplar Yayınevi, Nisan 2009.
- Çetişli, İsmail, *Batı Edebiyatındaki Edebi Akımlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.
- Çiftçi, Cemil, *Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî Paris Gözlemleri*, Ses Yayınları, İstanbul 1992.
- Dayf, Şevkî, *Dırâsât fi'ş-Şi'ri'l-'Arabiyyi'l-Muâşır*, Kahire 1119.
- Ebû Rîşe, 'Umer, Erişim Tarihi: 25.05.2013, <http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=ssd&shid=23>.
- Ebû Şâdî, Ahmed Zekî, Erişim Tarihi: 24.03.2013, http://www.onefineart.com/en/artists/ahmed_abu_shady/
- el-Eşter, 'Abdulkerîm, *en-Neşru'l-Mehcerî*, Şam 1970.
- el-Fâhûrî, Hannâ, *Tarihü'l-Edebi'l-'Arabî “el-Edebu'l-Hadîs”*, Dâru'l-Cîl, Beyrut 1986.
- el-Hemşerî, Muhammed 'Abdulmu'tî, Erişim Tarihi: 26.03.2012 http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=6622.
- el-Mu'avveş, Sâlim, *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-Hadîs*, Dâru'l-Nahdati'l-'Arabiyye, Beyrut 2011.
- el-Vekîl, Muhtâr, Erişim Tarihi: 25.05.2013, http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=7238.
- en-Nâ'ûrî, Îsâ, *Edebu'l-Mehcer*, Kahire 1977.

Er, Rahmi, *Modern Mısır Romanı*, Fatih Dağıtım, Ankara 1997.

-----, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004.

Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2012.

eş-Şayrafî, Hasan Kâmil, Erişim Tarihi: 08.05.2013

http://www.khayma.com/salehzayadneh/poets/sairafi/sairafi_seerah.htm.

es-Suhretî, Muştafâ, Erişim Tarihi: 25.03.2012,

http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=7305.

Evrâkun Meytun, Erişim Tarihi: 23 Mart 2012,

<http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=741>.

Fazlıoğlu, Şükran, *Arap Romanında Türkler*, Küre Yayınları, İstanbul 2006.

Hâfâcî, Muhammed ‘Abdilmun‘im, *Dirâsât fî’l-Edebi’l-‘Arabiyyi’l-Hadîs ve Medârisuha*, Dâru’l-Cîl, Beyrut tsz.

Halîl, İbrâhîm, *Medhal li-Dirâseti’s-Şi’ril-‘Arabiyyi’l-Hadîs*, Dâru’l-Mesîre, Ammân 2003.

Halilov, Rıza, Ergül, Aysel, *Çağdaş Arap Edebiyatından Seçme Metinler*, Erzurum 2000.

Hamûd, Muhammed, “*el-Hadâse fî’s-Şi’ri’l-‘Arabiyyi’l-Mu‘âsir Beyânuha ve Mezâhiruhâ*”, Beyrut 1996.

Hasan Câd Hasan, *el-Edebu’l-‘Arabî fî’l-Mehcer*, Kahire 1962.

Heddâre, Muhammed Muştafâ, *Dirâsât fî’l-Edebi’l-‘Arabiyyi’l-Hadîs*, Dâru’l-Ulûm, Beyrut 1990.

İbrâhîm Nâcî, *el-‘Avde*, Erişim Tarihi: 23 Mart 2012,

<http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=63442>.

İmanquliyeva, Aida, *Modern Arap Edebiyatının Usta Kalemleri*, (Çev. Reşad İlyasov ve Qiyas Şükürov), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.

Jayyusi, Salma Khadra, *Trends and Movements in Modern Arabic Poetry*, Leiden 1977.

-----, *Modern Arabic Poetry An Anthology*, Columbia University Press, New York 1987.

Kabbiş, Ahmed, *Târihu’s-Şi’ri’l-‘Arabiyyi’l-Hadîs*, Dâru’l-Cîl, Beyrut 1971.

Karataş, Turan “*Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*”, Sütun Yayınları, İstanbul 2011.

- Kantarcıoğlu, Sevim, *Edebiyat Akımları Platon'dan Derrida'ya*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Kebâ, İmîl, *Divânu Ebû'l-Kâsım eş-Şabbî*, Dâru'l-Cîl, Beyrut tsz.
- Kefeli, Emel, *Batı Edebiyatında Akımlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.
- Keskin, Aysel Ergül, *Şiirin Galip Aşkın Devrik Kralı*, Araştırma Yayınları, Ankara 2006.
- Koçak, İnci, “Mevlana ve Ömer Hayyam'ın eş-Şabbî'ye Etkileri ve Şiirinin Özellikleri”, Ankara, ss.33-40, Erişim Tarihi: 25.04.2012, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1613/17345.pdf>.
- Kireçci, Mehmet Akif, *Başlangıcından Günümüze Arap Milliyetçiliği*, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.
- Landau, Jacob M., *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*, (Çev. Bedrettin Aytaç), Gündoğan Yayınları, Ankara 1994.
- Mutran, Khalil, Erişim Tarihi: 23.03.2013, http://en.wikipedia.org/wiki/Khalil_Mutran.
- Nâcî, İbrahîm, Erişim Tarihi: 25.04.2013, <http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=ssd&shid=106>.
-----, Erişim Tarihi: 25.04.2013, <http://www.khayma.com/salehzayadne/poets/naji/naji%20nobza.htm>.
- Romantizm, Erişim Tarihi: 05.06.2013, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Romantizm>.
- Savran, Ahmet, 19.yy. *Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum 1991.
- Şerif, 'Abdu'l-'Aziz, “*Râbîta'tu'l-Edebi'l-Hadîs “el-Hemşeri” Şâ'iru Apollo*, Dâru'l-Cîl, Beyrut 1991.
- Şeşen, Ramazan, “Ahmed Şevki”, *DİA*, I-XLII (devam ediyor), İstanbul 1989, II, 136-138
- Şevkî, Ahmed, *eş-Şevkıyyât*, Lübnan 2006.
-----, Erişim Tarihi: 08.05.2013, <http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=ssd&shid=167>.
- Ürün, Ahmet Kazım, *1868-1932 Mısır'da Türk Bir Şair Ahmed Şevki*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002.
- Yalar, Mehmet, *Modern Arap Şiiri*, Arasta Yayınları, Bursa 2003.
-----, “Halîl Muṭrân ve Romantik Edebi Kişiliği”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (17)1, Bursa 2008, 47-66

-----, *Modern Arap Edebiyatına Giriş*, Emin Yayınları, Bursa 2009.

Yanık, Nevzat Hafis, *Maḥmûd Sâmi Paşa el-Bârûdî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 1991.

Yazıcı, Hüseyin, *Göç Edebiyatı*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002.

-----, “Tunus’ta Modern Arap Edebiyatı ve Ebû’l-Kâsım eş-Şâbbî”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:5, Bahar 2002, 49-67.

-----, “Mehcer Edebiyatı”, *DİA*, I-XLII (devam ediyor), Ankara 2003, XXVIII, 364-367

Zevalsiz, Halid, *‘Abbas Maḥmûd el-‘Aḳḳad Hayatı, Eserleri ve XX. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*, (Yayınlanmamış Öğretim Üyeliği Tezi), İstanbul 1982.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR
Doğum Yeri ve Tarihi	Burdur, 1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü(Arap Dili ve Edebiyatı)
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Arap Dili ve Edebiyatı)
Doktora	-
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Arapça
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
İletişim	
E-posta Adresi	mufu15@hotmail.com